

FÖRSÖK TILL

UTFREDNING

af

FINSKA SPRÅKETS

LJUDBILDNING,

af

MATTH. AKIANDER.

HELSINGFORS,

J. Simelii arfvingar,

1846.

1850

VERLAG

VERLAG

VERLAG

Imprimatur:

G. Rein.

VERLAG

VERLAG

VERLAG

1850

Försök till utredning af finska språkets

Ljubbildning.

Inledning.

Menniskorösten bildas i *röstspringan* (rima glottis, Stimmritze) inom luftröret och modifieras till ton uti *struphufvudet* (Larynx, Kehlkopf), som utgör det viktigaste *röstorganet* (Stimmorgan). Utom de toner af musikaliskt värde, som uppkomma i röstorganet, gifves det ännu en mängd ljud och läten (strepitus, Laute, Geräusche), hvilka frambringas i röstorganets *ansatsrör* (strupen och munnen), och genom hvilkas förening med hvarandra språket uppstår. Språken begagna icke alla sådana ljud*), emedan deras förening med andra ofta är svår, utan endast dem, hvilka lätt kunna assimileras med hvarandra. Hvarje språk innehåller ett visst antal af dessa ljud och de lättaste bland dem förekomma i alla språk**).

*) Då man smacker med läpparne, gurglar, hostar, racklar, suckar, quider, kysser, skrattar, nyser, pustar, stånkar, sörplar, smäller med tungan eller med läpparne, höras olika läten, hvilka ej utgöra språkljud.

**) Jfr. Joh. Müller, *Handbuch der Physiologie des Menschen*, 2 B:des 1 Abth. Coblenz 1837, p. 229 ff. Hans ord om otillräckligheten

ket har 21 språkljud, hvilka i skrift uttryckas med följande tecken: *a, d, e, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, w, y, ä, ö.*

Vokalerna modifieras och *konsonanterna* artikuleras i munnen till rena språkljud. Ljudens både modifikation och artikulation kunna ske antingen i förening med rösten eller utan röstens medverkan, såsom fallet är vid hviskning (*vox clandestina*). Denna skillnad af stumma (*mutae*) och intonerade ljud förtjenar uppmärksamhet, då det är fråga om ljudens natur

af ljudsystemets uppställning efter grammatikaliska grunder lyda: "Von der Physiologie ist das natürliche System der Laute aufzustellen. Die Versuche dazu von Seiten der Grammatik sind durchweg unzureichend, indem man bei der Eintheilung der Laute von unwesentlichen Eigenschaften derselben ausging. Die Eintheilung der Laute nach den Organen z. B. Labiales, Dentales, Gutturales, Linguales, ist bis auf den einfachen Unterschied der Mund- und Nasenlaute, Orales und Nasaes, fehlerhaft, indem hier Laute zusammenkommen, welche nach den physiologischen Principien zum Theil ganz verschieden sind; überdiess wirken bei den meisten Lauten mehrere Theile des Mundes zugleich mit. Der Unterscheidung der *Mutae*, auch der *Liquidae* liegt etwas Richtiges zu Grunde, aber die Anwendung ist fehlerhaft gewesen". Hvad den af *Müller* föreslagna delning af ljud uti Orales och Nasaes angår, så kan den ej tillämpas på de finska ljuden, emedan näsljudet deri är så litet hörbart, att det ej kan antagas till någon grund för ljudens *allmänna* indelning. Och ehuru vi i allmänhet fästat oss vid *Müllers* physiologiska utredning af ljudens natur, hafva vi likväl afvikit från hans framställning hvarje gång vårt öra för de finska ljuden, eller våra försök att artikulera både finska, tyska och ryska ljud ledt oss till andra resultat. Sedermera hafva vi haft tillfälle att jemföra våra rön med *G. Valentins Physiologie des Menschen*, 2 B:des 1 Lief. Braunschweig 1844, och funnit deri bekräftelse på flere af våra förklaringar, uti hvilka vi afvikit från *Müllers* utredning.

i allmänhet, likväl icke i den mening, såsom skulle de stumma ljuden vid *vox clandestina*, med afseende å tiden för deras bildning i organerna, föregå de med rösten förenade, eller intonerade ljuden. Tvertom äro de intonerade ljuden *primariae* och de stumma deremot *secundariae*, emedan barnet allraförst lär sig artikulationen i förening med rösten, och först sednare att använda *vox clandestina*, hvarföre ock barnet vid dess första försök att hviska frambringa ljuden med hörbar röst.

Villkoren för ljudens artikulation äro *hörseln* och *organerna* i munnen. Der begge dessa delar äro laederade och overksamma, såsom hos döfstumma, uteblir artikulationen, hvilket äfven är fallet med döf-födda personer, oaktadt deras artikulations organer kunde vara verksamma, såvida stumbeten hos dem icke är något organiskt fel, utan ofta blott en följd af döfhet. Häraf kan man sluta, att artikulationen är en akt, hvarigenom människan söker att efterhärma hörbara ljud. Men efterhärmingen stannar icke endast vid de af menniskorösten frambragta ljuden, utan sträcker sig äfven till läten af alla slag i naturen.

Efter dessa allmänna anmärkningar om rösten och villkoren för artikulationen öfvergå vi nu till undersökningen af de enkla språkljudens uppkomst och öfriga egenskaper, och börja med artikulationen, hvarunder vi sammanfatta äfven vokalljudens modifikation.

I. Ljudens artikulation.

Att nästan hvarje ljud kan artikuleras på mer än ett sätt, förtjenar att anmärkas för den frändskap, som derigenom ljuden emellan uppstår.

1. *Vokaler.*

Första orsaken till vokalljudet ligger i röstspringan; men det stumma vokalljudet uppstår i struphufvudet derigenom, att luften strömmar förbi de icke tonande röstbanden (Stimmbänder, *Müller*). Om man i stället för de stumma ljuden, som uppkomma i struphufvudet, frambringa hörbara vokalljud, äro dessa icke tydligt skiljbara från hvarandra, eller rena, innan de modifieras af munhålans resonansväggar. Detta skönjes, om man låter ljudet utfara utan tungans och läpparnes medverkan. Utan tungans medverkan sker det, om man sticker tungan ut från munnen och håller den orörlig, då alla vokalljud blifva hörbart skiljbara, men till klangen döfva (*dumpf*). Alldeles orörlig är tungan likväl icke, i synnerhet vid *e*- och *i*-ljuden. Läpparnes medverkan kan hindras, om man gifver läpparne den största möjliga öppning och derunder frambringa vokalljuden, hvilka då vinna i klangen, utan att derföre ännu vara alldeles rena. Under läpparnes stora öppning modulerar tungan dels med roten (*a, u, o*), dels med hela sin längd (*e, i*) vokalljuden. Vid *e* och *i* uppsväller eller pöser tungan till hela sin längd, hvilket bevisar, att dessa ljud erfordra den minsta höjd på *munkanal*en*). Sitt rena ljud och sin klang erhålla vokalerna genom munhålans resonansväggar. Om *svalgöppningen*, hvilken minskas och förstoras derigenom,

*) *Termini technici*, som i det följande förekomma, äro: *svalget* (*fauces*), *svalgöppning* (*isthmus faucium*), hvilken bildas emellan *tungrot*en (*radix linguae*) och gomseplet (*velum palatinum*) eller *gombågen* (*arcus palatinus*); *munkanal*, som utgör rummet emellan gomseplet och den öfre tandraden och hvars höjd bildas emellan tungryggen och den *hårda gommen* (*palatum durum*), eller vanligen *gomhvalfvet* kallad; *läppöppning*, som bildas emellan läpparne på höjden och hvars bredd utgöres af afståndet emellan munvinklarna.

att tungrotten höjer sig mer och mindre emot gomseplet, är att märkas, att den är störst vid *a*, något mindre vid *o* och ännu mindre vid *u*, samt dernest vid *e* och *i*, vid hvilka sistnämnda ljud tungryggen höjer sig mer än vid andra ljud. Ju mer åter tungrotten höjer sig, såsom vid *u*, desto mer drages tungspetsen tillbaka och ljudet fordrar mera modifikation af läpparne. Derföre blir läpparnes öppning vid *u* mindre än vid *o*, och således ännu mindre än vid *a*, *e*, *i*, hvilka ej bero af läppöppningens beskaffenhet. (*Valentins* uppgift om läppöppningens nödvändiga förminskning vid *i*, § 947, är ej riktig). Men i samma mån, som modifikationen af *u* mera drages från svalgöppningen till läpparne, sänker sig tungrotten och tungspetsen förlänges närmare till nedre tandraden och intager nästan samma läge som vid *a* och *o*. Vid *i* och *e* är tungan mera verksam än vid andra ljud, hvilket vi funnit bestyrkas af den enkla omständigheten, att om man med tungspetsen bildar emellan läpparne ett rör för luftströmmen, kan man uttala alla vokalljud, utom *e* och *i*. Vid *e* börjar tungspetsen att plattas och vid *i* blir den alldeles platt. Tungans starkare eller svagare tillsvällning beror af läpparnes större eller mindre öppning. Skillnaden emellan *i* och *e* moduleras redan i strupen. Närmast lika med *e* modifieras *ö*, äfvensom mest lika med *i*, ljudet af *y*, i afseende å tungan, ehuru läpparne äro *y*-ljudets väsentliga modulatorer, såvida detta ljud erfordrar den minsta läppöppning bland alla ljud. Deraf, att hela tungan vid *ä*, *ö*, *y*, ligger högre än vid *a*, *o*, *u*, uppkommer den egna klang, hvarigenom de skilja sig från sistnämnda ljud. Och hvad läpparnes verksamhet vid *ä*, *ö*, *y*, angår, så är läppöppningen, såsom redan nämndes, minst vid *y*, och dernest vid *ö*, men *ä* beror ej af läpparnes beskaffenhet. Likväl äro läppöppningens storhet eller litenhet ej absoluta vid något ljud, utan endast relativa ljuden emellan.

Ann. En modifikation af *i*-ljudet är halfvokalen *j*. Ut i andra språkstammar omvexlar *j* med *g*, och är då ett konsonantljud *).

Om de organer, som frambringa ljudets röstton, är att märkas, att struphufvudet vid några ljud höjer sig och bildar ett kortare struprum (Kehlraum), vid andra sänker det sig och åstadkommer ett längre struprum. Här af beror rösttonens höjd och djup i så måtto, att vid struphufvudets sänkning faller tonen och blir djupare och tvertom vid dess höjning stiger tonen och blir högre. Efter struphufvudets verksamhet erhålla vokalljuden följande ordning, börjandes från det djupaste:

u o a e i

y ö ü

Differenserne i rösttonens höjd ligga således emellan *u*, och *i*, såsom de yttersta punkterna. Och i samma mån som tonen bildas djupare, hindrar tungrotens mera dess utfart genom svalgöppningen såsom vid *u*, hvaremot tungspetsen mera mottager den höga tonen af *i*. Blir åter motståndet för den djupa tonen (*u*) mindre vid tungrotens, möta läpparne desto kraftigare dess utfart.

Men de sålunda i struprummet bildade vokalljuden äro dofva och sakna sin rena klang, hvilken de erhålla inom munhålan allt eftersom resonansväggarna förändra sin gestalt under ljudens modifikation. Resonansväggarnes form beror åter af svalg- och läppöppningarnes beskaffenhet och af tungans läge. Enligt den ofvanföre gifna förklaringen om dessa delars verksamhet vid de olika ljuden, intaga vokalerna följande ordning:

*) J. Grimm, *Deutsche Grammatik*, 1 Th. 2 Ausg. Göttingen 1822 p. 69.

1. Efter svalgöppningens beskaffenhet, börjandes med det ljud, som tillåter den största öppning:

a o u e i

ä ö y

2. Efter läppöppningens beskaffenhet, om man börjar från den största öppning:

a e i o u

ä ö y

eller, såvida läppöppningen kan vara lika stor vid *a, e, i*:

i e a o u

ä ö y

3. Efter tungans läge intaga vokalerna följande ordning, om man börjar från den största böjden för munkanalen, eller då tungan ligger lägst ner:

a o u

ä ö y e i

Härpå grundar sig vokalernas inbördes frändskap, hvilken uti olika språk blir i samma förhållande olika, som någon af förenämnda partier: strupen, svalgöppningen, tungan och läppöppningen hos den nation, som talar språket, mera aulitas vid vokalljudens modifikation.

2. Konsonanter.

Konsonantljudet uppstår i munnen derigenom, att luftströmmen modifieras på olika sätt i munhålan under det ljudet artikuleras.

H. Konsonantljudet *h* artikuleras sålunda, att tungryggens bakersta del böjer sig emot den mjuka gommen (palatum molle), utan att likväl vidröra det.

Ann. Sålunda förklarar äfven *Valentin ch*-ljudet (§. 935). Men det finnes dessutom ett annat aspirationsljud, som vanligen uttryckes med samma tecken som konsonantljudet och som närmare skall förklaras, då vi komma till aspirationen.

K artikuleras sålunda, att tungryggens bakersta del hastigt vidrör den mjuka gommen. Genom ett lindrigt vidrörande uppkommer *g*-ljudet. Hela tungans öfriga verksamhet skönjes vid uttalet af *ak* och *ka*, eller *ag* och *ga*.

Anm. 1. Till *Müllers* förklaring om *k*-ljudets uppkomst återkomma vi efteråt. Både hans och *Valentins* förklaringar om *g* (*Müller* p. 234 och *Valentin* §§ 957, 963) hafva vi funnit riktiga: men vid artikulationen af *ak* och *ag* eller *ka* och *ga*, hafva vi ej observerat den skillnad *Valentin* gör, att *g* skulle artikuleras mera frampå och *k* mera bakut mot gomhvalfvet.

Anm. 2. Ljuden *h*, *g*, *k*, äro enligt artikulationen beslägtade.

L och *N*. Artikulationen af dessa ljud sker derigenom, att tungspetsen slår emot den hårda gommen ofvanom den öfra tandraden, vid *n* närmare till och vid *l* obetydligt längre bort från tandraden, med den skillnad, att vid *l* vidrör randen och vid *n* den flata sidan af tungspetsen gomhvalfvet.

Anm. 1. *Müllers* och *Valentins* anmärkningar, att luften utströmmar vid *l*-ljudet på vardera sidan om tungan genom munvinklarna, tyckas vara tagne deraf, att de artikulerat *el*; men artikulerar man samma ljud med *a*, såsom *la*, så höres ej ljudet på sidorna af tungan.

Anm. 2. Eljest kunna dessa ljud artikuleras med tungspetsen emot gomhvalfvet på hvad ställe som helst, till och med så långt tillbaka, som hvar och ens tunga tillåter det, men artikulationen blir då svårare. Likaså kunna de artikuleras emellan tungan och antingen den öfra tandraden eller den öfra läppen, om man håller tungspetsen mellan tänderna.

Anm. 3. Ljudet *ng* kan likaledes artikuleras på tvenne sätt: antingen vardera skildt för sig och hastigt efter hvarandra, eller ock på en gång vardera sålunda, att tungryggen litet långsammare och med större vidd än vid *g* vidrör gomhvalfvet. Skillnaden i ljudet blir då sådan, att *ng* i senare fallet blir mera nasalt. *Müller* anser endast det sednare sättet vara det riktiga och bestri- der derföre *ng*-ljudets sammansättning; men vid rena ljud är det förra sättet obestriddigt.

R. Detta ljud artikuleras vanligen sålunda, att tungspetsen under dess vidrörande af gomhvalfvet på samma ställe som vid *l*, genom luftströmmen göres vibrerande. Samma ljud kan också åstadkommas derigenom, att luftströmmen verkar vibration på gomseget i *st. f.* tungspetsen, men då är ljudet icke rent, utan skorrande och åtföljes af en starkare aspiration.

Anm. 1. Med nedre tandraden har tungspetsen vid *r*-ljudet, såsom *Valentin* vill (§ 958), ursprungligen ingenting att skaffa; tvertom blir detta ljud genom en sådan ställning mindre rent. Likaså tyckes hans påstående om det skorrande *k*-ljudets öfvergång till det djupt rosslande *r* hellre böra tagas sålunda, att icke *k*-utan *ch*-ljudet mera närmar sig till *r*. Men härom kunna vi ej bestämdt yrka något.

Anm. 2. Hålles tungspetsen mellan tänderna, blir vibrationen derpå svagare och *r*-ljudet mindre tydligt. På samma sätt blifva *l* och *n* vid denna ställning af tungan blötare än vanligt. Skarpast blir ljudet af *l*, *n*, *r*, om tandraderna hållas slutna till hvarandra. *R*-ljudet är närmast beslägtadt med *l* genom tungans enahanda läge vid hvardera ljudet. Det svåraste sättet att artikulera *r* är, att böja tungspetsen tillbaka emot gomhvalfvet, emedan vibrationen sålunda med möda kan åstadkommas.

S. Detta ljud artikuleras på tvenne sätt: *a)* att tungspetsen sagta vidrör den öfre tandraden, hvarunder luften utströmmar mellan tungspetsen och tandraden; *b)* att tungspetsen under tandradernas fulla öppning böjer sig emot gomhvalfvet.

Anm. 1. Ju mera tungspetsens nedre del söker att fasthålla den nedra tandraden, desto mer blir *s*-ljudet läspande. Tungans större och mindre rörlighet verka härvid likväl så mycket, att detta ljud har många modifikationer i enskilda personers mun. Men skarpare låter det alltid, om tandraderna hållas slutna till hvarandra, emedan luften derigenom starkare pressas ut, och tvertom blötare, ju mera tandraderna öppnas. Hindras åter luften att utströmma derigenom, att tungspetsen böjes tillbaka emot gomhvalfvet, höres ett otydligt *s*-ljud på hvardera sidan om tun-

gan. Af allt detta finner man, att *s* är en starkare art af aspirationen och således beslägtadt med *h*. Om man rundar tungspetsen till ett luftrör emellan läpparne, kan *s* alldeles icke artikuleras, emedan luftströmmen vid *s*-ljudet fordrar bredare öppning än som sålunda kan åstadkommas och dessutom opposition på tungans öfre sida.

Ann. 2. Det veka *s*-ljudet framför vokaler i Tyskan, äfvensom det ryska *з* uppkomma derigenom, att luften vid dem utströmmar mindre hastigt än vid det skarpa *з*.

T kan artikuleras på flera sätt. Vanligast sker det sålunda, att tungspetsen under luftströmmens snabbare utfart hastigt stöter emot begge tandraderna. Mildras åter luftens utströmmande och tungspetsens vidrörande af tänderna, uppkommer ett *d*-ljud. Ett annat sätt är sådant, att tungspetsen stöter emot gombvalfvet starkare vid *t* och lindrigare vid *d*. Och ett tredje sätt är, att hålla tungspetsen emellan tänderna, likasom vid *l* och *n*, då ljudet artikuleras emellan tandraden och tungan.

Ann. Af begge sistnämnda artikulations sätten synes tydligen *t*-och *d*-ljudens frändskap med *l*, *n*, *r*, och af det vanliga sättet uppkommer deras släktskap med *s*.

Alla nu uppräknade nio ljud artikuleras af tungan, neml. *h*, *g*, *k*, af tungryggen och *l*, *n*, *r*, *s*, *t*, *d*, af tungspetsen. Vi komma nu till läpparne.

M artikuleras genom läpparnes lätta vidrörande af hvarandra så att begge läpparne derunder äro lika rörliga. Detta är det vanliga sättet. Men artikulationen af detta ljud kan äfven ske sålunda, att endera läppen är orörlig, emedan artikulationen endast fordrar, att den ena läppen vidrör den andra; eller ännu sålunda, att tungan stickes emellan läpparne och den öfre läppen artikulerar *m* emot tungan.

Ann. 1. Ehuru både *Müller* och *Valentin* öfverensstämma deri, att läpparne vidröra hvarandra vid *m*, bestrida de icke dess mindre, att *m* är ett läppljud, och förmena, att ljudet *m* icke uppkommer

under läpparnes vidrörande, utan först derefter under luftens utströmmande genom näsan. Att ljudet ej blir hörbart endast genom artikulationen har sin riktighet, men icke blott vid *m*, utan äfven vid flere andra konsonantljud, såvida många af dem, såsom: *h*, *t*, *p*, kunna artikuleras, utan att egna öron knappt höra något ljud. Vid undersökningen om ljudens artikulation hafva vi deremot alldeles icke haft afseende derpå, huru det med konsonantljudet förenade vokallika ljud gör sig hörbart, utan velat utreda, hvilka partier af språkorganerna äro verksamma vid hvart och ett särskildt konsonantljuds artikulation, för att derigenom utröna dessa ljuds närmare eller fjernare frändskap med hvarandra. Af sådan orsak anse vi såväl *m* som andra af läpparne artikulerade ljud kunna kallas läpparnes artikulationsljud.

Anm. 2. Deraf, att *m* kan, likasom *n*, artikuleras emellan den öfre läppen och tungan, uppkommer frändskap emellan dessa ljud.

P artikuleras genom den öfre läppens hastiga vidrörande af den nedra, hvilken vid detta ljud är mindre rörlig. Genom ett lindrigare vidrörande uppkommer *b*. Äfven här är det vanliga fallet, att den öfre läppen är mera rörlig än den nedra, ehuru här gäller detsamma som vid *m*, att läpparnes vidrörande utgör artikulationen, hvarföre det är mindre väsentligt, hvilkendera läppen mera rör sig. Och likasom *m* kunna äfven *p* och *b* artikuleras emellan den öfre läppen och tungan.

Anm. Skillnaden emellan *m*- och *p*-ljuden uppkommer ej mindre deraf, att läpparne vidröra hvarandra vid *m* sagtare och på större bredd än vid *p*, än deraf, att andedrägten vid *m* går inåt munnen och vid *p* deremot ut från munnen. Genom begge dessa omständigheter skiljer sig *m* från *b*, oaktadt de eljest genom läpparnes lika lindriga vidrörande af hvarandra äro närmare beslägtade sig emellan än *m* och *p*.

W artikuleras sålunda, att den nedre läppens inre sida sagta vidrör den öfre tandraden, hvarunder läpparne midtpå äro alldeles öppna. Så sker det vanligen. Men *w*-ljudet kan

äfven artikuleras på följande sätt: a) emellan den öfre läppen och tungan, b) emellan den öfre tandraden och tungan, c) emellan den öfre läppen och den nedra tandraden och d) emellan begge läpparne. Af dessa olika sätt uppkommer w-ljudets frändskap med *m*, *p*, *b*, *l*, *n*, *t*, *d*.

Ann. Skillnaden emellan *w*- och *b*-ljuden uppkommer deraf, att andedrägten vid *w* går inåt munnen, likasom vid *m*, då den vid *b* går ut från munnen. *W* är i detta afseende närmare beslägtadt med *m* än med *b*.

Enligt organernas verksamhet vid artikulationen blir *grundljudet*

för tungryggen *k*,

— tungspetsen *t*,

— läpparne *p*.

Vi kalla dessa ljud *grundljud*, icke i den mening, såsom skulle de öfriga ljuden utgå från dem, hvilket ingalunda är fallet, såvida hvart och ett ljud artikuleras på eget sätt och således är själfständigt, utan derföre, att de äro representanter för de olika slag af ljud, som organerna kunna frambringa och derföre återfinnas i alla språk. En annan fråga blir det, huruvida *p*, *k*, *t* äro mera själfständiga ljud än *b*, *g*, *d*, hvilken fråga i det följande skall upptagas till besvarande.

Några anmärkningar måga ännu tilläggas.

1. Vid undersökningen af konsonantljudens artikulation missledes man på mångahanda sätt. Man kommer till osäkra resultat, om man antingen försöker att artikulera stafvelser, som innehålla mer än ett konsonantljud, eller tager vid konsonantljudet till hjälp andra vokalljud än *a*, eller låter vokalljudet föregå artikulationsljudet, eller ock slutar af känslan i munnen, hvilken åstadkommes genom luftens utströmmande, till organernas verksamhet. Undviker man dessa metoder, skall det ej blifva svårt, att framför spegeln observera både läppar-

nes och tungans verksamhet, oakadt *Valentin* härom säger: "Die physiologische Schilderung der acustisch noch gar nicht zu begründenden Mechanik der einzelnen Consonanten stösst schon deshalb auf sehr viele Schwierigkeiten, weil sich die vorderen Theile des Mundrohres bei ihrer Aussprache so stellen müssen, dass die hinteren dem Blicke entzogen werden. Die Beobachtungen an sich selbst, welche aus demselben Grunde vor dem Spiegel nicht gemacht werden können, sondern sich nur auf das subjective Gefühl beziehen, fallen im höchsten Grade unsicher aus". (§. 954.)

2. Någon skillnad i artikulationen äger emellan de stumma och intonerade ljuden icke rum.

3. Likasom enskilda individer vid ljudens artikulation mera anlita vissa organer än andra, på samma sätt utmärka sig hela folkslag derigenom, att något organ vid artikulationen blir prævalerande, eller att vissa partier i munnen, som tjena till oppositionsväggar, mera anlitas än andra delar. Sjelfva tungans och läpparnes beskaffenhet och rörlighet verka likväl mest på artikulationsljudet.

4. Det är vanligt, att låta luften under artikulationen utströmma genom en öppning, bildad midt på läppkanalen; men detta är ej något nödvändigt villkor för artikulationen, såvida denna öppning lika gerna kan bildas i någondera af munvinklarna och alla ljud derunder artikuleras både hörbart och tydligt. Derigenom förlora likväl de intonerade ljuden betydligt af sin rena klang, emedan läpparnes resonansväggar derigenom hindras att medverka till ljudens klang.

5. Efter *m*- och *n*-ljudens artikulation höres ett nasalt ljud (nasaltimbre), härrörande deraf, att luftströmmen, som hindras vid *m* genom läpparnes tillslutning och vid *n* genom tungspetsens vidrörande af gomhvalfvet att genast utfara genom läppöppningen, drager sig åt näsan. Detta finner man der-

af, att nasaltimbren är mera hörbar, då *m* och *n* föregås af ett vokalljud, t. ex. *am*, *an*, men deremot mindre hörbar, då desamma efterföljas af ett vokalljud, hvilket banar utgång för luftströmmen genom läppöppningen, t. ex. *ma*, *na*. Om näsborrarna tillslutas med fingrarna höres nasalljudet starkare både vid *am*, *an* och vid *al*; och om ett *g* följer efter *n* blir nasaltimbren likaledes starkare, emedan *g*-ljudets artikulation efter *n* ännu mera drager luften åt näsan. Men man bör göra skillnad emellan sjelfva artikulationsljuden af *m* och *n* och den efter artikulationen följande nasaltimbren, hvilken är hörbar, såsom nyss nämdes, endast då det vokallika ljudet föregår artikulationen, vid hvilken skillnad hvarken *Müller* eller *Valentin* tyckes hafva fäst sig. Ty vid *am*, *an* höres nasaltimbren tydligt, men vid *ma* och *na* öfverröstas den af det följande vokalljudet och blir derföre mindre hörbar. I de finska ljuden agerar nasalljudet en så underordnad rol, att det ej förtjenar någon särskild uppmärksamhet.

6. Af ofvanstående utredning om konsonantljudens artikulation synes, att *tungan* är det organ, som artikulerar de flesta ljud samt att *läpparne* erfordras endast vid några få ljud; hvaremot inga konsonantljud artikuleras hvarken i *näsan* eller i *strupen* eller *svalget* ej heller af den hårda *gommen* eller af *tänderna*. Med afseende å tungans stora verksamhet vid artikulationen är det således en sinnrik benämning, att kalla artikulations-språket *kieli* (lingua, ЯЗЫКЪ). Luftströmmen utfar väl vid talet både genom näsan och munnen, men artikulationen för sig går i munnen, som är dess egentliga verkstad, hvarföre icke heller något konsonantljud artikuleras bakom svalgöppningen. Vokalljudens första modifikation börjas deremot i strupen. Den hårda *gommen* och *tänderna* kunna, såsom orörliga delar i munnen, ej åstadkomma någon artikulation, utan de tjena endast till oppositionsväggar för luftens ut-

strömmande under det tungan artikulerar ljuden. Och huru litet tändernas biträde behöfves synes af det föregående. Dessutom hafva vi känt personer, hvilka mist alla sina tänder och talat lika rent och tydligt, som andra med fullt besatta käkar, hvarföre vi för vår del tro, att gamla personer utan alla tänder kunna tala tydligare än de, som hafva några i behåll. Men tandluckor i öfre käken, genom hvilka luften obehindradt utströmmar, göra s-ljudet otydligt intill dess tungspetsen öfvat sig att artikulera detta ljud ofvanom tandraden. Stympiga tänder äro mera till binder än till nytta för artikulationen.

Anm. *Valentin* räknar (§. 943) jemte *tungan* äfven *tänderna* till de hufvudsakligaste ljudorganer.

7. Af *tungans* beskaffenhet bör man physiologice kunna utreda den hos hvarje folkstam förekommande egna fallenhet för vissa konsonanter. *Tungans* rörlighet underlättar målföret, och denna rörlighet beror af tungmuskelnas natur. Ett oftare förekommande fel på målföret är stammandet, hvilket physiologer förklara närmast härröra af en krampaktig affection på röstspringan, men hvilken momentana affection är en patologisk association med vissa munrörelser, egentligen *tungans* rörelser, hvaraf den helt och hållet beror (*Müller* p. 244, *Valentin* §. 971). På de lättast artikulerade ljuden h, s, w, skulle vi ej tro någon kunna stamma i ordets början.

Det har förut blifvit nämndt, att ljudens artikulation kan ske antingen i förening med rösten eller utan röstens medverkan, äfvensom förklaradt, att de intonerade ljuden med afseende å tiden för deras bildning af organerna äro primariæ och de stumma deremot secundariæ. Detta leder oss till att närmare undersöka, huru rösten förenar sig med de artikulerade ljuden, hvilken förening kallas *intonation*.

II. Ljudens intonation.

1. Vokaler.

Emedan vokalljudet mindre anlitar organerna i munnen än konsonantljudet, såvida det stumma vokalljudet uppkommer i struphufvudet, eller i närmaste granskap till menniskoröstens bildningsorgan, förenar sig vokalljudet jemväl i struphufvudet med rösten sålunda, att i stället för det stumma ljudet här frambringas en hörbar röstton, hvilken sedermera passerar svalget, munhålan och läppöppningen, och derunder modifieras till ett rent vokalljud, på sätt ofvan blifvit beskrifvet. Det stumma vokalljudets förening med rösten är således *omedelbar*.

2. Konsonanter.

Annorlunda förhåller det sig med konsonantljudet, som frambringas genom artikulationen. Genom den opposition luftströmmen möter i munkanalen under konsonantens artikulation uppkommer i munnen ett stumt, men hörbart ljud, hvarmed rösten ej har något att skaffa. Detta ljud är artikulationsljudet, hvilket i samma mon blir mer och mindre hörbart, som luften utstöttes starkare eller svagare. Dess hörbarhet uppkommer således icke genom röstorganets medverkan, utan af luftens utandning, hvarföre ock artikulationsljudet är stumt. Men denna stumhet är relativ i så måtto, att några ljud äro mer och andra mindre stumma, hvilket härrör af den starkare eller svagare opposition, som under artikulationen möter luftens utströmmande genom munhålan och läppöppningen. Sålunda äro *h*, *r*, *s*, hvilkas artikulation åstadkommes med den minsta opposition för luftströmmen, mindre stumma än *l*, *m*, *n*, vid hvilkas artikulation luften mera hindras i sin utfart. De öfriga sex konsonanternas (*p*, *k*, *t*, och *b*, *q*, *d*) artikulation hindrar mer än de föregåendes luften att utströmma, och derföre äro de

bland alla ljud mest stumma. Men också dessas stumhet är relativ sålunda, att *p*, *k*, *t*, äro stummare än *b*, *g*, *d*, samt *p*, *k*, åter mera stumma än *t*, och likaså *b*, *g* mera stumma än *d*. Af denna artikulationsljudens stumhet beror dessa ljuds förening med rösten (*intonation*). Vid *h*, *r*, *s*, som minst tillsluta luftkanalen i munnen, kan rösttonen lättare bilda sig före artikulationen än vid *l*, *m*, *n*, hvilka visserligen tillsluta luftkanalen i munnen, men derjemte bana sig en utgång genom näsan och göra det sålunda möjligt för rösttonen att göra sig hörbar före artikulationen. Rösttonen gifver sig tillkänna såsom ett vokallikt ljud, hvilket således höres före alla sex nämnda ljuds artikulation. Annat är förhållandet med *p*, *k*, *t*, och *b*, *g*, *d*, hvilkas artikulation tilltäpper luftkanalen, men fordrar luftens utfart genom läppöppningen; vid dem kan rösttonen af sådan orsak ej göra sig hörbar före artikulationen, utan först derefter. *Müller* säger om dessa ljud: "Es ist platterdings nicht möglich diese stummen Consonanten mit Intonation der Stimme zu verbinden. Versucht man sie laut, auszusprechen, so hängt sich die Intonation hinten an, und ist ein mit *b*, *d*, *g*, oder *p*, *t*, *k*, verbundener Vokal" (p. 236, jfr. p. 230, 235, 237). Vid dessa kan intonationen således icke sammansmälta med artikulationsljudet, hvilket vid de förra åtminstone till en del är möjligt.

Anm. 1. Konsonantljudet *h* förenar sig med rösttonen före artikulationen.

Anm. 2. Finska språket saknar *b*-ljudet; därför kan det, som om intonationen af *b* blifvit sagdt, lämpas på *w* i finska språket.

Anm. 3. Mindre än *Müller* har *Valentin* fäst sig vid de stumma ljudens artikulation, ehuru redan vid dem ett vokallikt ljud förenar sig med konsonanten, hvilket vokallika ljud vid intonationen öfvergår till ett renare vokalljud. Men att detta vokalljud vid vissa konsonanter borde efter regeln vara *a*, och vid andra *e*, såsom *Valentin* vill, (§ 932), finner icke i artikulationen något

skäl för sig; tvertom kunna alla konsonanter vid intonationen bäst assimilera sig med *a*, såsom det lättaste och renaste af alla vokalljud.

III. Ljudens Qualitet.

Att de enkla ljuden relativt till hvarandra icke hafva lika ljudstyrka, utan att några äro till sin röstton starkare och andra svagare, är en känd och erkänd sak. Denna ljudstyrka förstå vi med ordet *qualitet*.

1. Vokaler.

Rösten gör sig i språket hörbar genom vokalerna, hvilka äro språkets röstbärare. Röstens olika klang hos karlar och qvinnor härrör af resonansväggarnes olika beskaffenhet och form, säger *Müller* (p. 213). Detsamma gäller äfven om de intonerade ljudens olika klang, såvida alla de kanaler, hvarigenom det intonerade vokalljudet passerar, nemligen: svalget, munnen och läpparne hafva sina resonansväggar, hvilka åstadkomma olika klang i ljuden. Och som dessa resonansväggar för hvarje ljud ändra sin gestalt och form på sätt ofvan om munkanalen och läppöppningen blifvit beskrifvet, är det naturligt, att likasom hvarje ljud har sin egen klang, detsamma äfven måste hafva sin egen af klangen beroende kvalitet. Differensen i kvaliteten emellan närmast beslägtade ljud är ej stor och blir till och med ohörbar hvarje gång man förenar många ljud af olika kvalitet med hvarandra, såsom fallet är i hvardagsspråket. Språkljuden hafva fördenskull den monotona tonföljden, om man jemför dem med musikaliska toner.

Vokalljuden, betraktade såsom rösttoner, stå i det förhållande till hvarandra, att *u* har den djupaste och *i* den högsta röstton. Midtemellan begge står *a* (se ofvan p. 8). Men denna ton modifieras genom munnens och läpparnes resonans-

väggar sålunda, att det djupa *u* stiger i tonen och vinner derigenom i klangen och det höga *i* mister något af sin tonhöjd och vinner likaledes i klangen. Genom en sådan modifikation ändras *u* och *i* mest i rösttonen, mindre deremot *o* och *e* och det mellersta ljudet *a* minst af alla. Efter skedd modifikation, hvarigenom likväl ej kan åstadkommas samma kvalitet för alla ljud, stå vokalljuden i följande förhållande till hvarandra, börjandes från det till klangen starkaste:

a o e i u

ä ö y

Genom hvilka partier i munnen sjelfva modifikationen än må åstadkommas, bilda vokalljuden tre skilda slag af ljud:

1. *Starkare* (majores) med mera klang och mera ljudstyrka: *a, o, u*.
2. *Svagare* (minores) med mindre klang och mindre ljudstyrka: *ä, ö, y*.
3. *Medelmåttiga* (mediæ), med medelmåttig klang och medelmåttig ljudstyrka: *e, i*.

Anm. I barnets röstorgan utbilda sig vokalljuden i den ordning, att först erhålla *majores*, dernest *mediæ* och sist *minores* sitt rena ljud.

Hvad vi under anställda försök att omedelbart efter hvarandra, med lika ansträngning af musklerna, med intonation uttala tvenne vokalljud, iakttagit, är följande:

1. Att af samma vokalljud t. ex. *a-a, u-u*, det föregående har mera ljudstyrka än det efterföljande.
2. Af tvenne olika *majores*: *a-o, o-a, a-u, o-u*, har det föregående mera ljudstyrka än det efterföljande, men vid *u-a, u-o* är ljudstyrkan nästan lika i hvardera.
3. En *major* framför en *media* har mera ljudstyrka endast i det fallet, att *mediæ* skarphet bortlemnas. Men bibe-

hålles skarpheten, så är väl ljudstyrkan större i *majores*, men tonen högre i *media*, såsom: a-e, o-e, u-e, a-i, o-i, u-i.

4. En *media* framför *major* har med bibehållande af sin skarphet högre ton än *major*, och med bortlemnande deraf nästan lika ljudstyrka med *majores a* och *o*, men mera än *u*, likväl med den skillnad emellan *media*, att *e* har mera klang än *i*, såsom: e-a, i-a, e-o, i-o, e-u, i-u.

5. En *minor* framför en *major* får nästan lika ljudstyrka som *major* har, såsom: ä-a, ä-o, ä-u, ö-a, ö-o, ö-u, y-a, y-o, y-u.

6. En *minor* framför en *media* har lika ljudstyrka med *media*, såsom: ä-e, ö-e, y-e, ä-i, ö-i, y-i.

Anm. 1. Emedan *media* och *minores* äro complicerade ljud, uti hvilka organerna söka bemedla tonhöjdens öfvergång till klang, hafva våra försök med dem icke alltid utfallit lika, och derföre vilja vi ännu icke utgifva de under 4—6 upptagna momenterna för alldeles säkra.

Anm. 2. De olika positioner man under artikulationen gifver hufvudet verka på vokalernas ljudstyrka. Sålunda blir kvaliteten t. ex. af *u* annan, då man kastar hufvudet bakut, än då man håller det rakt upp, eller böjer det framåt. Orsaken härtill är den, att både svalgöppningen och resonansväggarna i svalget genom hufvudets olika positioner förändra sin gestalt.

2. Konsonanter.

Konsonantljudens *qualitet* består icke i ljudstyrkan i samma mening som hos vokalerna, emedan de icke uppkomma i struphufvudet, utan i munnen genom artikulation. Likasom ett och samma vokalljud den ena gången har en starkare och den andra en svagare ton (accent), allt eftersom röstorganets muskler mer eller mindre ansträngas, på samma sätt verkar en starkare och svagare ansträngning af artikulationsorganernas muskler, att konsonantljudet den ena gången ljuder skarpare och den andra blötare. Men det gifves dessutom andra modifi-

kationer af konsonantljudet, hvilka uppkomma dels genom luftens starkare eller svagare utandning, dels genom organernas starkare eller svagare verksamhet, och det är med afseende härpå som konsonanterna till sin *qualitet* bilda tvenne serier:

1. *Hårda* (tenuæ) *k, p, t*

2. *Veka* (mediæ) *g, w, d*

De öfriga äro hvarken *hårda* eller *veka*, utan

3. *Lättflytande* (liquidæ): *h, l, w, n, r, s.*

IV. Ljudens Quantitet.

Många ljud kunna med samma höjning af rösten den ena gången uttalas hastigt och den andra gången långsamt. Denna egenskap hos intonerade ljud kallas *quantitet*.

1. *Vokaler.*

I vokalljudets natur, man må uttala det stumt eller intoneradt, finnes ingen grundad anledning till det antagande, att vokalljudet redan vid dess första uppkomst varit både *kort* och *långt*. Tvertom blir man genom undersökningen af ljudens första bildning och förening med hvarandra öfvertygad derom, att det långa vokalljudet sednare utbildat sig på flera sätt. Ut i ljudstyrkan ligger en af orsakerna till ljudlängdens uppkomst. Till utredningen härom skola vi framdeles återkomma och anmärka nu blott, att halv vokalen *j* till sin natur är så kort, att det endast i förening med andra vokaler blir hörbart samt att de *långa* vokalljuden i skrift betecknas genom vokaltecknets tveskrifning, såsom: *aa, ee, ii, oo, uu, yy, ää, öö.*

Ann. Ryska språket känner ej några långa vokaler, hvilket jemväl bevisar, att quantiteten ej är någon ursprunglig egenskap i vokalljuden.

Det gifves ett slag af vokalljud, hvilka uppkommit genom qualitetsens förening med quantiteten. Att vokalljuden i finska

språket till sin quantitet varit korta, bestyrkes af den anmärkningsvärda omständigheten, att vokalerna *e, o, ö* ej förekomma långa (*ee, oo, öö*) uti första stafvelsen af något enda nuvarande finskt ord. Deremot förekomma *ie, uo, yö* i första stafvelsen af många ord. Nu äro *ie, uo, yö* ingenting annat än de till quantiteten långa *e, o, ö*, uttalade med större ansträngning af röstorganets muskler, d. v. s. med större skarphet. De äro således icke några föreningar af tvenne sjelfständiga rena ljud, utan ljudförlängningar, hvori kvaliteten och quantiteten sammansmält, hvarföre ock *e, o, ö*, i dem äro grundljud. Och om man då kallar vokaler, som hafva blott ett rent ljud, vare sig kort eller långt, såsom: *e, o, ö*, m. m. *monophthonger*, kunna dessa ljud: *ie, uo, yö*, till skillnad af dem, kallas *diphthonger*.

Ann. 1. *Renwall* uppgifver väl i sitt lexicon ett verbum *koomata*, gripa med handen; men som vi ej känna detta ords rätta uttal och verbet *kopata* har samma betydelse, t. ex. *koppasi kouralisen marjoja*, ehuru han ej uppgifvit den, är det åtminstone sannolikt, att någon förvexling i ljudet äger rum uti *koomata* (= *kuomata?*).

Ann. 2. Analog med det finska ljudet är öfvergången af det götiska *o* (= *oo*) till det högtyska *uo*. (Se *Grimm* l. c. p. 6.)

Ann. 3. För sådana ljud, som *ie, uo, yö*, eller de ryska *e, ѳ, м, ѱ*, hvilka senare i början af stafvelsen uttalas *je*, t. ex. *emy* (läs *jemu*), *нмѣ* (läs *jemm*), anse vi benämningen af *diphthong* vara lämplig. Men att kalla sådana ljud *diphthonger*, som *æ, œ*, t. ex. i Latinet uti *prætor, cæna*, hvori efter det vanliga uttalet höres endast ett ljud, saknar all grund. Med samma skäl som dessa kunde vokalljuden *ä, ö, y*, i hvilket språk som helst kallas *diphthonger*, hvilket de ingalunda äro.

Ann. 4. Uttalet af *diphthongerna ie, uo, yö*, modifieras stundom i folkspråket så, att t. ex. *juoda, luoda, syödä, tuoda, luowolla* (af *luoko*) uttalas: *juuwa, tuuwa, syywä, tuuwa, luuwolla*, och *ie* ljuder såsom *ii*, t. ex. *tiion* (*tiedon*) af *tieto, wiijä* (*wiedä*).

Att *e, o, ö*, i diphthongerna äro grundljud synes deraf, att skärpningen bortlemnas, men grundljudet bibehålles alltid i flexionsformerna, t. ex. *join, loin, söin, toin, wein*, praeter: af förenämnda verba.

Ann. 5. Uti ord, hvilka finskan lånat ur fremmände språk, hafva de långa vokalljuden öfvergått antingen till långa eller ock till diphthongljud, men de korta hafva förblifvit korta äfven i finskan, t. ex. *kaali* af kål, *kaappi* af skåp, *raakki* af vrak, *letti* af лѣтъ, *kori* af korg, *portti* af Pforte, *pätsi* af печь, *pellii* af spjell, *rotta* af rotta, *wokki* af Wocke, *rakki* af frack och hundracka, *sielu* af Seele, *själ*, *muori* af mor, *nuotti* af not, *puoti* af bod, *suola* af соль, sal, salt, (gemensam stam för många språk), *tuoli* af stol, eller annorlunda *housut* af Hosen, *koulu* af schola, *rouwa* af Frau.

2. Konsonanter.

Konsonantljudgets *quantitet* beror af artikulationen. Ju mera luftströmmen genom artikulationen hindras att passera munkanalen och läppöppningen, desto kortare blir artikulationsljudet, och tvertom längre i samma mon, som luftens utfart mindre hindras. Artikulationen af alla ljud sker hastigt, om intonationen följer efter artikulationen. Men artikulerar man konsonatljuden stumt sålunda, att ett vokallikt ljud höres före artikulationen, finner man: a) att några ljud, såsom: *k, p, t*, och *g, w, d*, äro nu lika korta, som då det vokallika ljudet följer efter dem; b) att artikulationen af andra ljud, såsom: *l, m, n*, fortfar några ögonblick, samt c) att *h, r, s*, kunna artikuleras sålänge andedrägten räcker. Till sin *quantitet* bilda konsonantljuden sålunda trenne serier:

1. *Korta (explosivæ)*, hvilkas ljud slutas i samma ögonblick som artikulationen för sig går: *g, d, w, k, t, p*.

2. *Medelmåttiga (modicæ)*, hvilkas artikulationsljud räcker några ögonblick: *l, m, n*.

3. *Långa (continuæ)*, hvilkas artikulationsljud kan fort-
fara sålänge andedräkten räcker: *h, r, s*.

Anm. 1. Härmed öfverensstämmer *Valentins* klassifikation af konsonantljuden (§ 933), endast med den skillnad, att han räknar *l* till *continuæ*, hvilket vi ej funnit besannas genom artikulation. Man må betrakta *l* antingen såsom ett artikulationsljud eller såsom ett nasalljud, så kommer det i begge fallen närmare till *m* och *n*, än till något annat konsonantljud, såvida det i alla fall ej kan artikuleras lika länge som dess närmaste artikulationsfrände *r*. Det har fagnat oss, att hos *Valentin* finna bekräftelse på våra rön, hvilka hade ledt oss att afvika från *Müllers* klassifikation af konsonantljuden (l. c. p. 236).

Anm. 2. Det är omöjligt för organerna att medelst en och samma artikulationsakt frambringa ett dubbelt ljud af *explosivæ*, såsom: *kk, pp, tt*, o. s. v. Att man således med dessa tecken, hvilka förekomma i många språk, ej vill uttrycka en gemination af ljudet i samma stafvelse, följer af artikulationens natur. Till betydelsen af detta beteckningssätt återkomma vi efteråt.

Anm. 3. Likaså omöjligt är det för organerna, att genom en och samma akt artikulera tvenne konsonantljud af olika slag, såsom: *s* (= *ts, ds*) och *x* (= *ks, gs*). Det har således mera skäl för sig, att vid ljudens artikulation förbigå dem, såsom *Müller* gjort, än att draga dem in i den physiologiska utredningen af de enkla ljudens uppkomst.

Sådan är de enkla ljudens uppkomst och natur. Och som ljudens öfriga bildningsmomenter utgå från och finna sin sanna förklaring uti de enkla ljudens natur, hafva vi, för att erhålla säker grundval, hvarpå det följande kan stödjä sig, sökt framställa ljuden, sådana de i sin enkla gestalt först uppkomma i organerna och under hvilka olika egenskaper de göra sig hörbara. Vi öfvergå nu till undersökningen af de enkla ljudens förening med hvarandra.

V. Ljudens förening.

Det har förut blifvit nämndt, att artikulationen af enkla ljud betingas af *hörseln*. Men under det artikulationsorganerna fortsätta sin verksamhet vid de enkla ljudens förening med hvarandra, fortfar äfven *hörseln* att regulera dessa ljudföreningar så, att örats fordringar derigenom tillfredställas. *Lätt artikulation* och det deraf beroende *välljudet* äro sålunda villkoren för alla ljudföreningar. För den enklaste ljudförening äro tvenne fall möjliga, antingen att begge ljuden äro vokaler, eller att det ena ljudet är en vokal och det andra en konsonant. Tvenne konsonanters förening med hvarandra, hvarigenom ej uppkommer någon stafvelse, hör ej hit.

1. Förening af tvenne vokaler.

Emedan vokalerna mindre anlita artikulationsorganerna i munnen än konsonanterna och omedelbart kunna förena sig med rösten, blir ljudets intonation i dem det viktigare momentet, hvilket i konsonanterna är artikulationen. Vokalerna äro själfständiga ljud, hvilkas intonation ej behöfver biträde af något annat ljud. De kunna fördenskull med bibehållande af sin kvalitet ej ingå förening med hvarandra i samma betydelse som konsonanterna göra med vokaler. Men vokalerna äro till sin kvalitet olika sig emellan (se ofvan p. 21). Af denna olikhet i ljudstyrkan uppstår en möjlighet för tvenne vokaler att förenas med hvarandra sålunda, att ett vokalljud med större kvalitet assimilerar sig med ett annat, hvars ljudstyrka är mindre. Differenspunkterna för rösttonens höjd utgöras af *u* och *i* (se ofvan p. 8) och enligt kvaliteten äro *i*, *u*, *y*, de svagaste ljud (se ofvan p. 21). Det är således endast med dessa ljud vokalföreningar äro möjliga. Bland majores är *u* och bland minores *y* det svagaste ljud och dessa kunna derföre bilda efterljud till de starkare, nemligen *u* till *a* och *o*, och *y* till *ä* och

ö. Ljudet *i* är bland alla det, som tillåter den största modification, och derföre kan det bilda ett efterljud icke allenast till majores *a*, *o*, *u*, utan äfven till media *e*, och till och med minores *ä*, *ö*, *y*. Föreningen af *e* med *u* är lättare än med *y*; likaså förenas *i* lättare med *u* än med *y*. Ty *y* är ett complicerad ljud och kan fördenskull så mycket mindre bilda ett efterljud till *i*, som *iu* redan är den svåraste af alla vokalföreningar i finska språket. *Vokalföreningarne* blifva sålunda:

1. *Lättare*: *ai ei oi ui äi öi yi*

au eu ou äy öy

2. *Svårare*: *ey iu*

Ann. 1. Emedan *iu* är en svår ljudförening, går detta ljud gerna öfver till *eu*, såsom: *kalleus*, *kankeus*, *kauneus*, *laupeus*, *sokeus*, i. st. *f. kallius*, *kankius*, *kaunius*, *laupius*, *sokius*, af *kallis*, *kankia*, *laupias*, *sokia*, och den rysk-karelska dialekten nyttjar i dess ställe *iw*, t. ex. *siwn*, *siwsa*, *miwla*, i st. *f. siun*, *siussa*, *miula* l. *sinun*, *sinussa*, *minulla*. Ryska språket, som helt och hållet saknar sådana ljudföreningar, hvarom här är fråga, har haft det inflytande på de finska ljuden i nämnde dialekt, att äfven alla lättare ofvanuppgifne vokalföreningar, till hvilka *u* bildar efterljudet, tagit *w*, i st. *f. u*, t. ex. *jawho*, *hawda*, *hawnis*, *kawla*, *newla*, *käwdä*, *nowsi*, *nöwrä*, *rawda*, i st. *f. jauho*, *hauta*, *kaunis*, *kaula*, *neula*, *käydä*, *nousi*, *nöyrä*, *rauta*; men imper. *auta* ljuder äfven i denna dialekt: *auta* (icke *awta*). En annan variation af *u* är, att *g* l. *k*, nyttjas i st. *f. u*, såsom: *kagla*, *nagla*, *kagra*, *kekri*, *nagro*, *nagris*, i st. *f. kaula*, *naula*, *kaura*, *keuri*, *nauro*, *nauris*, hvilket är lätt förklarligt ur ljudens artikulation. Analoga härmed äro: *uuni* af *ugn*, *siunata* af *signa*, *Mauno* af *Magnus*, *waunut* af *vagn*. Och ännu en tredje variation är, att *g* l. *k* nyttjas i st. *f. u*, men att grundljudet *e* blifvit skärpt till diphtong (*ie*) t. ex. *niegla*, *niekla*, *siekla*, i st. *f. neula*, *seula*. Denna variation förekommer endast på några orter. Af allt detta synes, att vokalföreningarne först senare utbildat sig till den enkelhet och lätthet de nu innehafva, hvilket äfven skönjes af många andra dels

inhemska dels fremmande ord i språket, t. ex. *kopra, kowra, koura, apu, awuksi, auksi, wouti* af Voigt, fogde, m. fl. Det ryska ordet *рпѣна*, som efter den rysk-karelska dialekten heter *riwna*, uttalas af rena Finnar *riuna*, oaktadt det förra vore både riktigare och lättare.

Några andra än de ofvanföre uppräknade föreningarne kunna vokalerna, med bibehållande af sitt egentliga ljud, icke ingå med hvarandra. Enligt ljudens kvalitet vore väl en förening mellan majores *a* och *o* och minor *y* möjlig, men här uppträder hörseln såsom regulator och hjuder, att vokaler, med så olikartade ljud ej måga förenas. Och ehuru 14 vokalföreningar äro möjliga för organerna, hafva de likväl i språkets äldre tider lika litet förefunnits som alla nuvarande vokaler, utan uppkommit efterhand. Detta bestyrkes, utom hvad nyss blifvit anmärkt, äfven deraf, att i *känsloljuden* förekomma hvarken alla vokaler eller alla 14 vokalföreningar, utan endast följande: *ai! oi! ui!*

Genom en ytterligare försvagning af *i*-ljudet både till kvaliteten och quantiteten kan detta ljud förenas med andra vokalljud såsom förljud, t. ex. *ja, je, ji, jo, ju, jy, jä, jö*. Härvid bör märkas, att kvaliteten af *i*-ljudet icke är æquivalent uti *ai, oi*, etc. och *ja, jo*, etc., utan ljudstyrkan af *i* är större uti *ai, oi*, än uti *ja, jo*, o. s. v.

2. Förening af ett vokalljud med ett konsonantljud.

Vokalljudets förening med ett konsonantljud kan ske på tvenne sätt, antingen sålunda, att vokalljudet föregår, eller ock sålunda, att vokalljudet efterföljer konsonantljudet.

A. Vokalljudet före konsonantljudet.

En följd af artikulations-organernas verksamhet är, att ett intoneradt vokalljud lättare förenar sig med artikulationsljudet efter än före sjelfva artikulationen. För öron, öfvade i ljudbildningen, är det ej svårt att upptäcka, att vokalljudet icke

lika lätt förenar sig med artikulationsljudet uti t. ex. *ak*, *ap*, *at*, som uti *ka*, *pa*, *ta*, hvarföre ock dessa sednare kunna uttalas fortare efter hvarandra än de förra. Det ligger således en naturlig orsak till den af D:r *Renwall* anmärkta omständigheten, att "ord, som börjas med vokal, utgöra i Finskan föga mer än en tiondedel af hela ordförrådet" *). Vi lägga härtill, att många af de ord, hvilka numera börjas med en vokal, i äldre tider begynts med ett konsonantljud, såsom: *wuottaa*, *uottaa*, hvaraf efter en annan dialekt uppkommit *odottaa*. I samma mon konsonanten artikuleras lättare, blir äfven dess förening med vokalljudet lättare, t. ex. *ah!* *oh!* *uh!* *eh!* *äh!* *ärr!* *äl!* *en*, o. s. v. Villkorligen kan deremot hvilket konsonantljud som hellst förena sig med ett föregående vokalljud, och detta villkor är, att konsonantljudet efterföljes af ett annat konsonantljud med sitt derpå följande vokalljud, d. v. s. att det sednare konsonantljudet börjar en ny stafvelse; ty derigenom bemedlas en liten paus i artikulationen.

B. Vokalljudet efter konsonantljudet.

Föreningen af ett efterföljande intoneradt vokalljud med ett föregående konsonantljud är både till artikulationen och intonationen lätt. Orsaken härtill ligger i organerna. Vi hafva förut anmärkt, att af tvenne efter hvarandra följande vokalljud det förra har mera ljudstyrka än det sednare (p. 21), hvilket bevisar, att röstorganerna mera ansträngas vid det förra än vid det sednare, äfvensom vid föreningen af tvenne vokalljud sett, att det förra af samma orsak har mera ljudstyrka än det efterföljande, såsom: *au*, *ou*. Konsonantljudets artikulation fordrar åter mera ansträngning än vokalljudets intonation; derföre är det en naturlig följd af språkorganernas verksamhet, att det svårare frambragta ljudet hellre föregår än efterföljer

*) G. *Renwall*, Finsk Språklära. Åbo 1840 p. 19.

det lättare uttalade. Ett konsonantljud kan fördenskill lätt förenas med hvilket efterföljande vokalljud som helst.

Ann. Om finska språket bör anmärkas, att *d* och *g* ej förekomma i början af första stafvelsen.

Föreningen af tvenne ljud, vare sig tvenne vokaler, såsom: *ai*, *au*, eller en vokal och en konsonant, såsom: *ah*, *ha*, kallas en *stafvelse*. Men ljudföreningarna i en stafvelse kunna vara af flera slag, t. ex. *ar-mo-a*, hvare fem ljud bilda tre stafvelser, af hvilka hvar och en är olik den andra. På samma sätt äro uti ordet: *ar-mol-li-nen*, endast tvenne ljudföreningar af samma slag. Med afseende å vokalljudet kan *stafvelsen* bestå a) af en vokal, *kort* eller *lång*; b) af en diphtong, och c) af ett förenadt vokalljud; och med afseende å konsonantljudet kan den utgöras: a) af ett vokalljud utan konsonantljud och b) af ett vokal- och antingen ett eller tvenne eller ock trenne konsonantljud. Flere än trenne konsonanter förekomma ej uti någon stafvelse af ett finskt ord. Af dessa tre konsonantljud kan endast ett föregå, men tvenne kunna efterfölja vokalljudet. Efter stafvelsens slutljud kallas en sådan stafvelse, som slutas på en vokal, *öppen*, och en sådan, hvars slutljud utgöres af en konsonant, *sluten*. Till en stafvelse erfordras alltid ett vokalljud, hvilket är stafvelsens röstbärare. Vokalljudets quantitet blir sålunda tillika quantitet i stafvelsen, hvilken fördenskill är antingen *kort* eller *lång*.

VI. Ljudens modifikation.

Villkoren för alla ljudföreningar äro lätt *artikulation* och *välljud*. Dessa villkor afse icke blott ljudens förening i hvarje stafvelse, utan äfven stafvelsernas förening med hvarandra. Om det i det sistnämnda fallet inträffar, antingen, att vokalljuden uti tvenne närmast till hvarandra stötande stafvelser äro

af olika kvalitet, eller ock, att tvenne konsonantljud, hvilka skola förenas med hvarandra i samma stafvelse, eller hvilka sammanstöta såsom slutljud (Auslaut) af den föregående och begynnelseljud (Anlaut) af den efterföljande stafvelsen, äro olika till sin artikulation och kvalitet, bemedla organerna det ena ljudets förening med det andra genom lättad artikulation af någotdera ljudet. Här af uppkommer då en modifikation af ljuden, hvilken vi nu gå att betrakta, och hvilken vanligen kallas *förvandling*. Det synbara tecknet i skrift förbytes eller förvandlas; men i ljudorganerna för sig går modifikationen icke genom ett bemedlande ljud, utan directe från ett ljud till ett annat.

1. *Vokaler.*

Det i struphufvudet bildade vokalljudet är doft och icke rent. Vokalernas öfvergång från det ena ljudet till det andra har således icke sin första orsak i deras första bildningsorganer, utan härrör från de partier, som modifiera vokalerna till rena och från hvarandra tydligt skiljbara ljud. Ty jemte organerna är *hörseln*, såsom ljudens regulator, activ, och ordnar deras modifikation efter örats fordringar. Ljudens *kvalitet* är en produkt af organernas och hörselns gemensamma verksamhet, och därför blir *kvaliteten* den grund, hvar på vokalljudens modifikation stödjer sig. Undersöker man nu vokalljudens modifikation enligt deras kvalitet, så finner man, att modifikationen är

Lättare från *a* till *o* än från *a* till *u*

— *o* — *u* — — *u* — *a*

Lika lätt — *o* — *a* som — *o* — *u*

Förhållandet är enabanda emellan *ä*, *ö*, *y*, som emellan *a*, *o*, *u*. Modifikationen af majores till minores är likaledes lätt. Modifikationen af *e* är

Lättare till *ö*, *o* än till *ä*, *a*

Lätt — *i*

Svår — *y*, *u*

Modifikationen af *i* är

Lättare till *y, u* än till *ö, o*

Lätt — *e,*

Svår — *ä, a*

I grund häraf erhåller man följande skala för vokalljudens förvandlingar:

Maj.	Min.	Med.
<i>a</i>	<i>ä</i>	<i>e i</i>
<i>o</i>	<i>ö</i>	<i>e i</i>
<i>u</i>	<i>y</i>	<i>i e</i>

Enligt denna skala är modifikationen i samma mån lättare, som ljuden närma sig till hvarandra antingen från höger till venster eller tvertom, eller ock uppifrån neråt och tvertom.

Anm. De finska vokalljuden hafva bibehållit sig så rena, att ett och samma ljud ej uttalas på flera olika sätt, såsom fallet är i många andra språk.

2. Konsonanter.

Vid konsonantljudet grundar sig modifikationen liksom på ljudens artikulation och kvalitet. Enligt begge dessa delar erhåller man följande skala för konsonantljudens modifikation:

		Kvalitet		
		Tenues	Mediæ	Liquidæ
Artikulationsorganer	Tungryggen	k	g	h s
	Tungspetsen	t	d	l n r
	Läpparne	p	(b) w	m

Enligt artikulations-organerna är modifikationen af de till kvaliteten hårda (tenues) till mediæ och tvertom den lättaste

för hvarje del af organerna för sig, äfvensom af tennis *t* och media *d*, som artikuleras af tungspetsen, lättare till hvardera organs del framom eller bakom sig, eller enligt skalan ofvanom och nedanom sig, än för ljud, hvilka artikuleras af tungryggen *k*, *g*, och läpparne *p*, (*b*) *w*, ömsesides till hvarandra. Modifikationen af tenues till liquidæ är icke heller svår, så att

k modifis ant. till *g* eller till *h*

t — — — *d* — — *s*

p — — — *b* — — *m*

Anm. Med afseende både å artikulationen och kvaliteten är öfvergången af *p* till *m* lättare genom *b* än genom *w*, såvida *b* står emellan *p* och *m* till kvaliteten, men *w* deremot är svagare än dessa trenne ljud. Då *p* följer efter *m*, bemedlas dess öfvergång till *m* genom *b*, hvilket blefve det enda fallet, då *b* kunde göra sig hörbart i finska språket. Men som *m* i nämnde fall allaredan inlagit dess ställe, kan *b*, såsom ett öfvergångsljud, ej göra anspråk på adoption i detta språk.

Media modifieras omedelbart till *liquidæ*. Och som *liquidæ*, utom *h*, *m*, artikuleras af tungspetsen, är modifikationen dem emellan lätt. Likaså är modifikationen af tungryggens ljud *h* till *s*, och af *s* till *t*, äfvensom af tungspetsens ljud *n* till läpparnes ljud *m*, icke svår. Återgången af *liquidæ* till *media* är icke heller svår vid ljud af samma organ.

Anm. 1. Emedan vi deducera ljudens modifikationer physiologicie ur organerna och icke philologicie ur orden, hafva vi ej af nöden att med exempel bestyrka riktigheten af förvandlingarne. Vi hafva sökt upplösa det problem, huru ljuden enligt organerna kunna modifieras, utan afseende derpå, hvilka af dessa modifikationer i finskan eller andra språk förekomma. Utredningen derom hör till hvarje språks grammatik.

Anm. 2. Några exempel ur finska språkets skilda dialekter anföra vi, för att visa ljudorganernas olika verksamhet: *atra* (Ader), *arra*, *ahra*, *aura*; *kehrätü*, *kesrätü*, *ke|rätü
| |*; *kulku*, *kurkku*; *tolp-*

pari torppari; petra, peura; tetri, terri, tieri, teuri, teiri, teeri,
(*L. tetrao*); *tatroa, tahroa.*

VII. Ljudens Aspiration.

Af aspirationen göra sig tre olika slag hörbara och skiljbara.

1. Strupaspiration.

Strupaspirationen uppkommer i strupen genom luftens utandning, utan biträde af artikulations-organerna och utan all modifikation af munnens resonansväggar. Den frambringas lättare än vokalljudet, emedan den ej anlitar röstorganets muskler och är derföre alldeles stum. Dess förening med vokalljudet och intonationen kan af sådana skäl icke heller ske efter vokalljudet, hvarigenom den skiljer sig från den följande aspirationen. I skrift betecknas strupaspirationen med *h* framför vokalen. Den undergår ej några förvandlingar.

Anm. 1. Ut i några språk, såsom Italienskan och Ryskan, har denna aspiration helt och hållet försvunnit, hyaremot den ut i andra språk förekommer framför begynnelse-konsonanten *r*, såsom i Isländskan och Grekiskan (*Valentin* § 957). I Ryskan har den öfvergått till *g*-ljud (*r*).

Anm. 2. Protohierein *G. Pawskij* anser ryska språkets hårda och veka vokalljud hafva uppkommit sålunda, att *a o, y* ursprungligen uttalats med hårdare aspiration (ѡа, ѡо, ѡу), såsom de latinska: *ha, ho, hu*, ell. grekiska *ά, ό, όυ*, och *я, е, ю* med vekare aspiration (ѡя, ѡе, ѡю,) hvilken aspiration uppfinnaren af det första ryska alfabetet betecknat med *ia, ie, iu*, (= *я, е, ю*). Af det veka *i* med föregående hård aspiration *ѡ* uppkom då *ы*, äfvensom af *ѡе* = *ie* bokstafstecknet *ѣ* *). Enligt artikulationen har man svårt att göra skillnad emellan hård och vek strupaspiration,

*) Jfr. Г. Павскій, Филологическія Наблюденія надъ составомъ Русскаго языка. 1 Разсужденіе. С. Петербургъ 1841. р. 24.

hvarföre vi icke heller anse denna förklaring vara baserad på ljudens sanna natur.

2. Munaspiration.

Munaspirationen är ett rent konsonantljud, som artikuleras af tungryggens baksida (se ofvan p. 9). Men som dess artikulation är den lättaste bland alla konsonantljud, förenar den sig lättare än någon annan med ett föregående vokalljud, hvarigenom den skiljer sig från strupaspirationen. Skillnaden emellan begge dessa aspirationer gör sig hörbar för örat, om man försöker att uttala *ha* och *ah*. Munaspirationen betecknas i skrift likaledes med *h*, men dess natur är föränderlig. Till ljudet är munaspirationen starkare framför derpå följande tenues än framför mediæ och liquidæ, emedan dessa artikuleras lättare än de förra, och därför göra en lättare aspiration möjlig.

Anm. Sålunda ljudet *h*, uppfattadt endast med örat, uti ordet *ahven* lika svagt som strupaspirationen, emedan tungans förlängning för det derpå följande *w*-ljudet gör tungryggens höjning obetydlig. Ehuru ett särskiljande af strup- och munaspirationen för finska språket är af mindre vikt än för andra språk, hvilka till och med beteckna dem olika, såsom Tyskan, Grekiskan m. m., hafva vi genom flerfaldiga försök förvissat oss om riktigheten af aspirationens olikhet, och därför icke velat lemna den af oss iakttagna skillnad, som medelst organerna frambringas, oanmärkt, i synnerhet som vi genom egna rön erfarit, att ljudens sanna natur ej kan utgrundas med ledning af örat ensamt, hvarremot en noga undersökning af organernas verksamhet vid de enkla ljudens artikulation med och utan intonation leder till säkrare resultat. Men förmågan att artikulera ljud är habituell icke blott hos enskilda individer utan äfven hos hela folkslag, och beror af flere orsaker, af hvilka vi anföra en af de viktigaste med *Valentins* ord: "Lernt das Kind nur eine Sprache reden, so werden seine Organe in einer bloss einseitigen Richtung erzogen. Dieser Fehler bleibt dann auch für die Folge mehr

oder minder habituell. Schwierige Laute anderer Sprachen können daher nur mit Mühe oder gar nicht nachgeahmt werden" (§ 970).

Anm. 2. Munaspirationen uttryckes i Tyskan med *ch* och *g*, såsom: *Dach, Joch, Tuch, selig, Zug, wenig. Heyse* *) gör skillnad emellan *ch* efter *majores* (*a, o, u*) och efter *mediae* (*e, i*) och *minores* (*ä, ö, y*) eller efter konsonanter, såsom: *ich, recht, Dächer, Tücher, welcher, mancher, horchen*; men som hans beskrifning om dessa ljuds artikulation tyckes vara gjord mera efter örat än efter organernas ursprungliga verksamhet, kunna vi om dessa fremmande ords olika uttal ej dömma något, hellst *Müller* förkastar en sådan af föregående vokal beroende orsak (p. 233) och *Valentin* anser den för: "eine sonderbare Eigenthümlichkeit bei hochdeutschen Individuen" (§ 955). Men huru *Müller* kunnat föra *g* och *ch* uti *sagen, suchen*, under samma kategori i afseende på artikulation, förstå vi ej. Uti den diminutiva formen *chen*, såsom: *Mädchen, Häuschen*, tyckes *ch* åter hafva ett från de föregående skildt aspirationsljud. Huru härmed än må vara, så är munaspirationen i Finskan mycket lindrigare än de tyska *ch* och *g*, ehuru de eljest till ljudet äro nära fränder. Det fordna högtyska *Ahsala*, hvaraf det medelhögtyska *Ahsel* och sedermera *Achsel* bildats, visa uppkomsten af *ch* utur *h*. (*Valentin* § 955).

Anm. 3. I Ryskan svarar *x* emot munaspirationen och skiljer sig från det tyska *ch* derigenom, att det föregående vokalljudet tagges djupare än i Tyskan. Samma ljud förekommer i Ryskan äfven framför vokaler.

3. Slutaspiration.

Slutaspirationen är hvarken ett rent vokal- eller ett rent konsonantljud, och uppkommer annorlunda är begge förenämnda derigenom, att luftströmmen, hvars utfart genom artikula-

*) J. C. A. *Heyse*, *Ausführliches Lehrbuch der deutschen Sprache*, 3:te Ausg. 1 B:des 1 Abth. Hannover 1833 p. 166.

tionen afbrytes, genast efter slutad artikulation fortsätter sin utfart och gör sig hörbar såsom en aspiration. Denna aspiration är svagare än begge föregående och närmar sig sålunda mera till strup- än till munaspirationen, men skiljer sig från strupaspirationen derigenom, att den alltid efterföljer icke blott vokal- utan ock konsonantljudet. Såsom följande efter vokalljudet liknar den munaspirationen, hvaraf den åter skiljer sig deri, att den icke artikuleras och att den jemväl följer efter konsonantljudet. Denna aspiration gör sig hörbar endast i slutet af ord, emedan den in i ordet öfverväldigas af rösttonen. Efter slutvokalen afbryter den vokalljudets längd eller quantitet och gör detsamma kort.

Anm. För att skilja denna aspiration från de föregående betecknas den i det följande med *spiritus asper*, för att ej förväxlas med apostrophtecknet, sålunda: *p^h, k^h, t^h*.

Slutaspirationens kvalitet beror af slutljudets kvalitet, i synnerhet då ett konsonantljud slutar ordet; ty efter *tenues* är aspirationen starkare än efter *mediæ* och *liquida*, emedan de förras artikulation mera anstränger organerna och derjemte starkare afbryter luftens utströmmande än de sednares. Aspirationens kvalitet är likväl icke enahanda efter alla *mediæ* och *liquida*, utan starkare och svagare efter ljudens olika artikulation. Sålunda är den svagare t. ex. efter *n* än efter *m*, o. s. v. Till sin natur är slutaspirationen mycket föränderlig i så måtto, att den efter konsonanter kan öfvergå till vokalljuden *i* och *e* samt efter vokaler tvertom till konsonantljuden: *h, k, s, t, n*. De flesta ord, som numera slutas på *i* och *e*, hafva erhållit dessa vokalljud af slutaspirationen, t. ex. *kiwi^h, nimi^h, suwi^h, tuli^h*, hvilka ursprungligen ljudit: *kiw^h, nim^h, suw^h, tul^h*, sedermera genom aspirationens öfvergång till begreppsform *kiwe, nime, suwe, tule*, och slutligen *kiwi* etc. Efter slutvokalen har aspirationen hårdnat till *s* och *t* uti de ord, som i skrift

betecknas med dessa slutkonsonanter, t. ex. *ahdeh, einch*, (= *ahdet, einet*), *hidas, huoneh, kadeh, kirwes, laineh* (= *lainet mies, puhdas, päreh, räpäleh, tarwet* (= *tarwes* l. *tarwis*), *taiwas, tuores, waleh*, i st. f. *ahde^c, ein^c* (hvaraf *einehtiä*) *hida^c, huone^c, kade^c* (hvaraf *kadehtia*), *laine^c* (hvaraf *lainehitia*), *mie^c*, (genit. *miehen*), *puhda^c, päre^c, räpäle^c, tarwe^c, taiwa^c, tuore^c, wale^c* (hvaraf *walehdella*). Orden: *terwe^c* (hvaraf *terwehtiä*) *waja^c, waka^c, wapa^c* (hvaraf *wapahtaa*), hafva ännu icke förbytt aspirationen till konsonant, ehuru de i flexionsformerna erhålla långt vokalljud, likasom de föregående. Uti anda ord har aspirationen redan ursprungligen varit starkare, emedan den uppträder såsom dubbel aspiration i flexionsformerna, t. ex. *jänih, kauluh, kynnyh, sormuh*, till hvilka ord genit. ljuder: *jäniksen, kauluksen, kynnyksen, sormuksen*, och denna aspiration förmildras åter, såsnart en konsonant följer i flexionsformen, t. ex. *jänistä, kaulusta, kynnystä, sormusta*.

Müller säger om uppkomsten af *p, k, t*: "Die dem *b, g, d* entsprechenden Laute *p, k, t*, sind nur Modifikation der erstern und entstehen durch Verbindung einer Aspiration mit *b, g, d*, beim Öffnen des Mundes; aus *B* wird durch Aspiration *P*, aus *D* wird durch Aspiration *T*, aus *G* wird durch Aspiration *R*" (l. c. p. 235). Lägger man härtill ännu det, att artikulationsorganerna hos barnet i början äro svaga och erfordra en längre tids öfning, innan de vinna nödig stadga och säkerhet, så att barnet tidigare lär sig att artikulera *liquida* och *media* än *tenuis*, tyckes svaret på den af oss förut uppkastade frågan: huruvida antingen *p, k, t*, eller *b, g, d*, äro mera sjelfständiga och primitiva ljud (se ofvan p. 14), utfalla till de sistnämndas fördel. Men häremot tala följande facta:

1. Att alla konsonantljud åtföljas af en aspiration, hvilken är hörbar, såframt det efterföljande vokalljudet ej öfver

väldigar densamma. Icke blott *b*, *g*, *d*, utan äfven *p*, *k*, *t*, hafva sin aspiration. Vore nu *Müllers* förklaring riktig, hvilket vi för vår enskilda del icke heller funnit bestyrkas genom artikulationsrön, så borde af *p^c* uppkomma en ytterligare modifikation ännu starkare än den förra, hvilket ej är fallet, emedan aspirationen lika ofta verkar till lindring som till skärpning af ljudet, t. ex. *ph = f*.

2. Om *tenues p*, *k*, *t*, vore modifikationer af *b*, *g*, *d*, uppkomna endast genom förenig med aspirationen, borde väl barnet, då det kan artikulera *b^c*, *g^c*, *d^c*, också genast kunna artikulera *p*, *k*, *t*, hvilket icke heller inträffar. (Jfr. *Valentin* § 970).

3. Hvarken vokal- eller konsonantljudens kvalitet är absolut, utan endast relativ, hvarföre ock ljuden artikuleras med olika kvalitet icke allenast af olika folkslag utan äfven af enskilda individer, efter organernas olika beskaffenhet, hvilket vi redan vid artikulationen anmärkt om *s*-ljudet. Derföre ljuda *p*, *k*, *t*, i barnens mun först blötare och sedermera skarpare, utan att deras ljud derföre är æquivalent med *b*, *g*, *d*. I ryska språket hafva alla konsonanter till och med liquidæ ett dubbelt ljud, ett starkare och ett svagare, efter det derpå följande konsonantljudets beskaffenhet, och hvaraf ljudtecknen *σ* och *ι* hafva sin uppkomst. Detsamma äger rum i finskan, e-huru i mindre grad, t. ex. *tulppa*, *tulla*, *tuli*.

4. Likasom vokalljudet uppslukar aspirationen i slutet af ord, och gör det föregående konsonantljudet svagare, t. ex. i tyskan, hvori *mediæ* i slutet, efter högtyskan, uttalas hårdt, såsom: herab, Fang, Mund, men med efterföljande vokal vekt, såsom: Fange, Munde, borde *mediæ* icke heller i början af ord kunna uttalas hårdt, såsom: Putter, tas, kross, i st. f. Butter, das, gross, så framt det endast vore aspirationen, som förvandlar *mediæ* till *tenues*. Tvertom är det ljudorganerna, som

oberoende af aspirationen, artikulera ljuden starkare och svagare.

5. I finska språket förekommer ej *b*-ljudet, och *g*, *d* först i början af andra eller någon annan af de följande stafvelserna, och af dessa undergår *d* många variationer i uttalet, såsom: *h*, *j*, *l*, *n*, *r*, *w*, eller ock lemnas det helt och hållet bort.

Af allt detta ledes man till det resultat, att *p*, *k*, *t*, i finska språket äro sjelfständiga ljud, men *b*, *g*, och *d* endast öfvergångsljud, hvilka ännu icke hunnit vinna sjelfständighet för sig i detta språk.

Ljudet af *f*, som finska språket icke heller tillegnat sig, är enligt artikulationen ingenting annat än *w* med efterföljande aspiration. Det kan väl artikuleras på flera sätt, men af alla är det nyssnämnda det lättaste och naturligaste, hvarföre ock finskan låtit uti ord, som blifvit lånade ur fremmande språk, *f* öfvergå till *w*, eller efter det vanliga beteckningsättet *wh*, t. ex. *kafmanus*, *kaw^ttana*, = *kawhtana*, hvaraf *kauhtana*, öfverrock; *loft* har öfvergått till *luw^tti* = *luwhti*, hvaraf *luhti*. Härvid bör anmärkas, att *w*, och icke *p*, efter artikulationen är grundljud till *f*, och aspirationen endast ett appendix dertill. Om derföre något fremmande ord slutar den ena stafvelsen med *f* och börjar den andra likaledes med *f*, såsom: *kaf-fe*, *gaf-fel*, *skyf-fel*, *tof-fel*, bibehåller finskan *w*-ljudet i början af andra stafvelsen, såsom det viktigare stället, och låter aspirationen höras på det mindre vigtiga och tillika lättare stället i slutet af den föregående stafvelsen, och prononcerar nämnda ord: *kah-we*, *kah-weli*, *kih-weli*, *toh-weli*. Förhållandet blir detsamma, då ett enkelt *f* står emellan tvenne vokaler, t. ex. *elefant*, uttalas *elehwantti*. Af *w*-ljudets i artikulationen grundade frändskap med *b*, som ofvanföre är visad, förklaras äfven frändskapen emellan *b* och *f*, som förekommer i många andra språk. Och deraf, att *f* ej är något sjelfständigt ljud,

blir det begripligt, hvarföre *f* i uttalet hos många folkslag varierar på flera sätt. I svenskan uttalas det enkla *f* såsom *w*, t. ex. *hof*, *lof*, *knif*, och i Ryskan uttalas *w*-ljudet (B) framför vokaler såsom *w*, men i slutet af stafvelsen såsom *ff*; t. ex. *soda* (läs *wada*), *vatten*, *poer* (läs *roff*), *dike*, *graf*.

Aspirationen efter grundljudet *t* (*t'*) har i finska språket framkallat flera ljudvexlingar. På ena sidan hårdnar aspirationen i organerna till *s*, hvaraf *ts* uppkommit, och på andra sidan höres aspirationen framför själfva grundljudet, hvaraf *ht* har sitt ursprung. Begge dessa ljud *ts* och *ht* modifieras åter af andra organer sålunda, att i st. f. dem höras *ss* och *tt*. Dessa sistnämnde modifikationer äro senare uppkomna variationer af de förra, hvilket synes redan deraf, att i den ena (*ss*) aspirationen åstadkommit förmildring och i den andra (*tt*) tvertom förstärkning af grundljudet. Sådana ljudvexlingar förekomma ännu i folkspråket på olika landsorter inom Finland, och bära sålunda i folkets ljudorganer ännu vittne om folkstammarnes olikhet inom landet.

Att aspirationen i fordna tider blifvit mera brukad i finska språket än hvad som för närvarande är fallet, bestyrka de äldsta tryckta skrifter. Ur dessa ser man, att författarne ur folkspråket väl uppfattat aspirationen, men icke mäktat öfverallt konsequent beteckna densamma i skrift; det oaktadt finner man ur dessa skrifter, att aspirationen i äldre tider varit af lika många slag, som vi nu ur artikulationsorganerna utredt. Vi vilje derföre, till bestyrkande af vårt påstående om aspirationens tillvaro i det äldre språket, anföra ur den äldsta skrift, som för oss varit tillgänglig, neml. *Mich. Agricolas* finska öfversättning af Nya Testamentet med titel: *Se Wsi Testamenti*, 1548, några strödda ställen, hvilka tillika lemna något ljus om vokalljuden.

Matth. VI luku (v. 9—14) *Ise meiden ioca olet Taiuais.*

Pyhetty olcon sinun ni mes. Lebestulkon sinun waldakundas. Oleon sinun *tactos* nin maasa, quin on Taiuais. Anna meille tenepeiuenä meiden iocapeiuenen leipem. Ja anna meille synnime andexi ninquin me annama meiden *welgholisten*. Ja ele iohdata meite kiusauxen. Mutta päste meite pahasta. Sille ette sinun ombi waldakunda, ia woiyma, ia cunnia *ijancaikisudhes*. Amen. *Sentedhen* ios te andexiannat Inhimisten heiden ricoxens nin mös teiden taiuallinen Isen anda teiden andexi — (v. 16) Sille mwttauat heiden cassuonsa, senpäle, että he näghyisit Inhimisilde pastouaiset — (v. 18) — ettei se *nächteue* olis Inhimisilde ettäs pastot, Mutta sinun Iselles, ioca on *salaudhes* — (v. 19) Elket rickautta maan päle *coghotko*, cussa *rooste* ia coit raiskauat — (v. 20) Waan *coghotcatta* teillen — (v. 21) Sille cussa teiden *rickaudhen* on sielle on mös teiden *sydhemen* — (v. 23) — quinga swret sijs ne *pimeydhet* ouat? — (v. 24) Ei kengen woi *cachta* Herra paluela — (v. 25) Elket *murehtico teidhen* Hengen edeest, mite teiden pite *sömen* taicka *iooman* — Eikö Hengi enämbi ole, quin rooca? — (v. 26) — ia teiden taiuallinen Isen *roocki* heite. Ettekö te palio enämbi oli quin *hö?* — (v. 27) Eli cuca on teiste ioca henen swruns cansa woi-pi lisäte henen *pituudhellens* yhden kynären? — (v. 28) Catzocat Cuckaisita *kedholla* — Ei he *töte teghe* eike *kehrä* — (v. 30) Jos nyt Jumala watitze nein pellon *rohon*, ioca tenepenä seiso, ia *hoomen* heitetän *wghnijn* — (v. 31) Elket sis swruliset olco, *sanodhen*, mite me *sööme?* Taicka mite me *ioomma?* — (v. 34) Elkett sen tehden swreco *hoomenesta* päüest.

Luku VII (v. 7) Etziket, ia te *leudhette* — (v. 12) — nijn mös te *techkette* heille — (v. 13) Menget sisele sijte *achtast* portist — (v. 14) Ja se porti ombi *ahdas* — (v. 17) Mutta paha puu teke *heiudh hedhelmet* — (v. 19) Jocabinen puu, quin ei *teghe* hyue *hedhelmet* — (v. 25) Ja *sadhe* langeis, ia *wir-dhat* tulit — ia syseijsit sen *hoomen* päle — (v. 26) — ia ei *teghe*

niite, se *tehdén tyhmen miehen werdhaxi* — (v. 28) *Ja se tapactui, cosca Jesus lopetti nemet puhet* —

Luku VIII (v. 1) *Cosca hen nyt alas astui worelda* — (v. 3) *Mine tahdon ole puhdhas. Ja cocta hen puhdhistuij* — (v. 9) *Teghe tämä ia hen teke* — (v. 10) *En tosin mine ole leynnyt* — (v. 14) — *ia näki henen anoppins wootes sairastauan wilutandhis* — (v. 16) *Mutta cosca echtó tuli toijt he henelle* — (v. 22) — *ia anna ne coolluet haudhata heiden coolluitans* — (v. 23) *Ja quin hen oli hacten astunut* — (v. 24) — *nin että aldu löij ylitze hahden* — (v. 29) *Ja catzo, he hwdhit* — (v. 31) — *nin salli meiden menne toon sica lauman siselle* — (v. 32) *Ja catzo, coco sica lauma sööxihi mereen* — (v. 33) — *Ja quinga nijnen pirulda riuattudhen oli tapactumut.*

Luku IX (v. 15) *Taitauatco ylghen poiat mreuchtija* — (v. 16) *Ei kengen paicka wanha werca wdhen werghan tilghalla* — (v. 17) *Ei kengen mös pane torecta wijua wanhoiin leilein, mwtoin leilit pacachtauat.*

Ann. Emedan diphtongljuden i den anförda öfversättningen blifwit betecknade än med *korta* än med *länga* vokaler, såsom: *töte, mös, sömen, rohon,* och *rooste, hoomen* etc., kunde man anse detta bevisa lika mycket *emot* som för den ofvanföre framställda förklaringen om diphtongljudens uppkomst (jfr. p. 24). Men besinnar man härvid, att öfversättaren visserligen uppfattat vokalljudens olikartade natur, men betecknat hvarken diphtongerna, eller de öfriga vokalljuden konsequent i skrift, tyckes denna invändning förfalla.

En intressant jämförelse härmed erbjuder en utom Finlands gränser och senare gjord öfversättning af *Matthæi Evangelium*, med titel: *Герранъ мянь Шюндю-Рухотынанъ Святой Ювангели Матвѣйста, Карьяланъ кielъля. Пiiiteri 1820.* Utur denna skrift intaga vi här alla ofvan anförda ställen, med bibehållande af textens bokstäfver, utom r med cedille under, hvilket i den ryska texten blifwit nyttjadt i st. f. det finska

ljudet *g* och hvilket här betecknas med *г*, till skillnad af det vanliga *г*, som svarar emot det finska *h*, hvilket här bibehålles.

Матв. Куувешъ нiя (v. 9—14) Туатто мiанъ, кумбанъ олетъ тайваваша, ана Ђювиттiячовъ ними шивнъ: Ана туловъ шивнъ кунингабушъ: ана онъ шивнъ вяля куйнъ тайваваша, и муалла. Ђенгенъ пидъйкси, лъйбiа анна мъйля айно: И ятя мъйля мiанъ веллатъ, куйнъ и мюо ятталъмми мiанъ велганiекойла: И эля мъйда шуата вайвахъ: а пiяшши мъйда павашта. шивнъ онъ кунингабушъ, и вяги и кавнебушъ iйнъ-игяхъ амивъ. Куйнъ ятталътта пнебмизилля вiанъ вiярюкшетъ, яттаяв и тъйля тiанъ тайваалинъ Туатто — (v. 16) — Ђюо мушпенветахъ омiе нягълöя, ана тойзетъ няхтайсь Ђъйда пюбиттiямiшши — (v. 18) Ана тойзетъ эй няхтайсь шилма пюбиттiямiшши, а вайнъ пъйтошша шивнъ Туатто — (v. 19) Эльгiя шiяштяккiя ичень-тяхъ элуо муалла, мисся мадо и рiетта шюовъ — (v. 20) А шiяштяккiя ичень — тяхъ — (v. 21) Мисся онъ тiанъ эло, шiемя лiевъ и тiанъ Ђенги — (v. 23) — же мiа эняммялды пимiе — (v. 24) Ни кънъ эй вой кахта изявдiя куунелла — (v. 25) эльгiя ѡуолушталiечеккуа тiанъ Ђенгенъ-тяхъ, мiа шюввя, и мiа ювва: Эй го Ђенги шууремби оле шюомистя? — (v. 26) — и тiанъ тайваалинъ Туатто шюоттаяв Ђъйда: Этта го тюо оле яйiа паремматъ Ђъйда? (v. 27) И кънъ тъйстя ѡуолова ѡуолована олмешша войтъ омалла кажволла юбенъ вуакшанъ лизятя? — (v. 28) — каччоккуа пълдо-куккiе — эй ѡюо луанта, эй го къзрятя — (v. 30) И куйнъ пълдо-Ђъйнястя, кумбанъ нютъ виоттаавъ, а ѡуомена кивгуахъ пануочовъ, Юмала вiйнъ вуатиччовъ — (v. 31) Вiйнъ эльгiя ѡуолешша пайскуа: мiа рубiемма шюомяхъ, мiа юомахъ? — (v. 34) Эльгiя ѡуолушталiечеккуа ѡуоменеллизенъ пiявянъ-тяхъ.

Шейчимешъ нїа (v. 7) — эчиккія, и лөввяття — (v. 12) — нїйнъ и тюѡ луадиккуа һѡйла — (v. 13) Мянгія ахтавахъ овѣхъ — (v. 14) А абашъ ови — (v. 17) — а папа пуу папатъ эйнебетъ кажваттавъ — (v. 19) Юго-пуунъ, кумбанъ эй кажвата ѡювіе эйнебіе — (v. 25) И лякси виѡма, и тулдыхъ іовѣтъ — и шихъ ѡуонеѡеже ваштаввуттыхъ — (v. 26) — и эй нїйнъ эля, юѡенъ-муозекши пануочовъ һа юттаманъ мїеѡенъ-кера — (v. 28) И куйнъ лоппи Исусъ нямя пагинатъ.

Каккшашъ нїа (v. 1) Куйнъ ѡїанъ лякси горалда — (v. 3) — таѡнъ, оле пуѡашъ и шидя кердуа пуѡашту ѡїанъ — (v. 9) — луан тямя, и луадивъ — (v. 10) — энъ лөвдянъ — (v. 14) — няги ѡяненъ анопшіе таввешша, и куйшъ тулелла ѡяндя полты — (v. 16) Илда-пуолехъ, туодыхъ ѡяненъ-луо — (v. 22) — и ятя куоллузилла клятькіе омаъ куолїетъ — (v. 23) И куйнъ ѡїанъ мяни венѣѡеже — (v. 24) — яшенъ венехтя веелля каттели — (v. 29) И ка раѡаѡеттыхъ, пайсешша — (v. 31) — кяшше мѡйла мяннїа шїгоїенъ карьяхъ — (v. 32) — и шидя кердуа кайки карья луоттуачихъ мери-равдуа-моѡтъ мерехъ — (v. 33) — кайки шаноттыхъ, и лембалазихъ-няѡя.

Юѡкшїашъ нїа (v. 15) — войяхъ го каяѡовехъ итькіе, купи ѡїанъ-кера онъ шулаѡане? (v. 16) Ни кѣнъ эй омбеле ванѡанъ вуаттыенъ-пїялля илматтоматтомуа пайкуа — (v. 17) Эй го панна уувїстїа вїїнуа ванѡойхъ куккарлоїхъ: а куйнъ нїйнъ, ребїетяхъ куккаротъ.

Ann. 1. Om denna öfversättning lemnar *Otawa, C. A. Gottlundilla.*

II Osa. Tukhulmissa 1832, p. 229 ff. närmare upplysningar, och allt hvad vi framdeles anföra om den rysk-karelska dialekten grundar sig på denna intressanta öfversättning.

Ann. 2. Utí ryska språket betecknas slutaspirationen med *ъ* och *ь*. Dessa tecken, hvilkas betydelse är att göra uttalet af den före-

gående konsonanten, den må vara *tenuis*, eller *media*, eller ock *liquida*, starkare eller *syagare*, likväl icke så, som skulle *tenues* med efterföljande *ь* uttalas såsom *media*, eller tvertom *media* med efterföljande *ъ* såsom *tenues*, nyttjades i äldre tider äfven midt i ordet efter konsonanter, såsom: *польный, много, никто*. Sedermera har *ъ* helt och hållet försvunnit, men *ь* bibehållit sig till våra dagar in i ordet efter vissa konsonanter, t. ex. *сильный, горько, тюрьма, польза, маленький*. Efter slutkonsonanten följer deremot alltid *ъ* eller *ь*, med det enda undantag, att efter *г, к, х*, numera alltid skrives *ъ*, alldrig *ь*.

Af begge dessa prof synes tydligen, att aspirationen förekommer i hvardera dialekten, men derjemte, att vokalljuden blifvit i det vestfinska bibelspråket betydligt vekare och svagare än i den karelska dialekten, hvilken till och med för fremmande öron in i Ryssland bibehållit sin ljudstyrka ända till våra tider.

Det är af stor vigt för språket att undvika all inblandning af fremmande ljud och i synnerhet sådana, hvilka enligt artikulationen ej kunna förklaras för sjelfständiga, om språket skall kunna bibehålla sin naturliga renhet och ljudstyrka. Lika angeläget är det på andra sidan, att icke låta något ljud gå förloradt, hvilket bevisligen ännu kan förklaras för språkets egendomliga tillhörighet. En sådan anse vi slutaspirationen vara, och som hvarken dess uppkomst eller bruk härintill blifvit närmare utredde, tage vi oss friheten att uppmana sakkunnige män, hvilka hafva säkert öra för de finska ljuden, att utreda till hvilka ljud *slutaspirationen* efter olika dialekter på landsorterne öfvergått.

VIII. Ljudens förening till ord.

Vi komma nu till ljudens förening i orden. Hela den föregående undersökningen har behandlat ljuden, såsom grundelementer i phonetiskt hänseende, och det är de enkla ljudens

physiologi vi sökt utreda. De toma och betydelselösa ljuden erhålla innehåll och betydelse, så snart de träda i förening med hvarandra, för att uttrycka känslor och begrepp. Men som hela den närvarande afhandlingen afser ljuden, såsom språkets phonetiska material, vilja vi fortsätta vår undersökning om ljudens bildning, under de momenter, der af deras förening uppkomma hela ord. Ordet, betraktadt såsom ljudform, är en melodisk förening af flera enkla ljud. Om de enkla ljuden blifva alltför många, eller om de till sin natur äro så olikartade, att de icke med lätthet kunna förenas med hvarandra, dela organerna dem i vissa grupper, för att derigenom underlätta deras artikulation. Dessa grupper bilda stafvelser i ordet, och efter antalet af stafvelserna äro orden antingen *en-* eller *två-* eller ock *flerstafviga*.

1. *Enstafviga ord.*

Finska språkets *enstafviga* ord inskränka sig till följande:

a) *Partiklar*: ah! ai! eh! haa! hah! has! heb! hei! hoh! hoi! hos! hui! hyh! hyi! häh! jah! ka! kab! kas! nah! no! noh! oi! seh! ui! woi! äh!

b) *Andra ord*: en, et, ei, he = hyö, hyy, hän = hään, häät, ja, jo, jää, ken, koi, kuin, kuu, kyy, lai, luo, luu, maa, me = mie = mä, myö = met, mi, mies, muu, mäys, ne = net, niin, nuo = nuot, näin, pii, pois, puu, pyy, pää, ruis, se, sie = sä, siis, sein, suo, suu, syy, sää, taa = tää = tämä, taas, tai, te = työ, tie, tuo, työ, täi, waan, wai, woi, wuo, wyö, yö.

Af partiklarne bildar större delen en *sluten* stafvelse med aspiration till slutljud och af de öfriga orden hafva jemväl de, hvilka numera slutas på ett långt vokalljud, ursprungligen haft aspiration till slutljud, såsom: ku^c, lu^c, pi^c, pu^c, py^c, su^c, sy^c, hvilket skönjes deraf, att aspirationen gör sig uti Illat. kasus starkare hörbar än den ursprungliga slutaspirationen är, analogt med andra ord, hvilka i samma kasus likaledes skärpa

konsonantljudet framför flexionsändelsen, såsom: kuuhun, luuhun etc., analogt med tuppaan, talloon, wetteen, o. s. v.

2. Två- och flerstavviga ord.

Redan vid ljudens enklaste förening göra sig lätt artikulation och välljud gällande. Dessa äro äfven villkoren för de öfriga ljudföreningarne, och iakttagandet af dessa villkor fordrar *hörseln* icke allenast vid hvarje stafvelse för sig utan äfven vid ljudens öfvergång från den ena stafvelsen till den andra, på det ordets hela ljudförråd må bilda en melodisk samklang. Konsonanterna erfordra artikulation och vokalerna äro ordens röstbärare. Men likasom vokalljuden under sitt första bildningsmoment i strupen sakna den melodiska klang, hvilken de sedermera genom modifikation af munnens resonansväggar erhålla, på samma sätt saknar ordet i sitt första bildningsmoment den melodiska klang, som det sedermera under dess vidare utveckling erhåller. Ordets första bildningsmoment är föreningen af de grundljud, hvilka göra sig hörbara i första stafvelsen. Ty om man abstraherar uti hvilket språk som helst allt hvad som genom flexion och sammansättning sednare tillkommit, finner man i första stafvelsen grundelementerna till ljudformens hela utbildning. Denna stafvelse har man uti de språk, hvilka vid ordens böjning, bildning och sammansättning tillåta flere variationer, hvarigenom den ursprungligen första stafvelsen kommit att flyttas in i ordet, börjat kalla *rotstafvelse*, till skillnad af de öfriga stafvelserna. Uti finska språket är den första stafvelsen tillika *rotstafvelse*.

A. Första stafvelsen.

(Rotstafvelse)

Ehuru undersökningen af språkets phonetiska sida icke har att befatta sig med begreppen, är det för den genetiska undersökningen af ljudbildningen upplysande att fästa uppmärksamhet vid de momenter af hela språkbildningen, der språkets

andliga och phonetiska element, d. v. s. begreppens utveckling och ljudens bildning, gå hvarandra till mötes och ömsesides förklara hvarandra. Till ett sådant moment räkna vi *ljudbegreppets* iklädande i hörbara ljudformer (voces), hvilka ljudformer vanligen kallas *onomatopoëtica*. Härvid förtjenar att anmärkas den egenhet uti finska språket, att alla uttryck för ljudbegreppet allraförst upptagits i det *verbala* begreppet, så att icke något enda onomatopojetiskt ord såsom begreppsform primitivt förekommer bland *nominer*, hvaremot ljudbegreppet utbildat sig i verbet till den mångfald, att tredje delen af alla *primitiva verber* utgöras af *verba sonivia*.

Ann. Genom undersökningen af de *verbala* begreppens uppkomst och utveckling, hvilken ledt oss till en närmare granskning af språkets phonetiska sida, hvaraf närvarande afhandling är ett resultat, hafva vi fått reda på, att begreppet af *ljud* (*sonus*, *strepitus*) både tidigast och egendomligast utvecklats i finska språket, hvarföre vi icke heller kunnat undgå att upptaga ljudbegreppet såsom ett särskildt begrepp af verbet, kallande alla sådana verber, som kunna föras under detta begrepp: *verba sonivia*. Det är väl sannt, att alla nuvarande *verba sonivia* ej uppkommit i språkbildningens allraäldsta tider, såvida sådana ord ännu dagligen kunna dans; men i alla fall kunna de betraktas såsom ljudens *stereotyper* och derföre tjena till ledning och upplysning vid undersökningen både om ljudens bildning och begreppens utveckling.

Låt oss derföre först betrakta ljudens förening i första stafvelsen af *verba sonivia*, om hvilka bilagde tabell lemna en öfversigt.

Ann. 1. Utom de på tabellen upptagne finnas ännu följande ljuduttryck af djurläten och människorösten, som börjas med ett vokalljud: ammu-a, in-ajaa, it-istä, ul-woa, ur-ajaa, äl-äjää, är-äjää, är-jyä, samt känsloljud: äh-istä, äh-kää, äyh-kää, öh-kää.

Ann. 2. Till besparande af utrymme lemna vi både här och i det följande de finska orden utan öfversättning, såvida afhandlingen

Hob-ista hyh-kyä häyh-eltää	Hyk-ertää hauk-kua	Hel-ajää hol-ista hul-ista häl-ajää hol-mia hil-jua holk-kua hylk-kyä hölk-kyä höls-kää	Hum-ajaa hym-ajää	Hin-kua hön-kiä	Hyp-piä höp-ajää	Hör-ajaa hur-ajaa hyr-ajää här-istä hör-istä hir-nua hir-sua hyr-miä hyr-riä härs-kyä hörk-kyä	Häs-yä buis-kaa huis-kiä huis-kua	Hut-jua hyt-ajää huu-taa	Haw-ista
Jyh-mää		Jyl-istä jylk-kyä	Jum-ista jym-ajää jam-ajää	Jon-kua	Jup-ista	Jar-ajaa jor-ista jur-ista jyr-ajää jär-ajää jyr-siä jär-siä	Jys-kää	Jut-ista	
Rah-ajaa kih-ajaa koh-ajaa kuh-ajaa käh-ajää köh-ajää	Kuk-kua kuk-ertaa	Kal-ajaa kil-ajaa kol-ajaa kal-jua kil-jua kol-hoa	Kim-ajaa kum-ajaa		Kap-ajaa kop-ajaa kup-ista kaps-aa kups-aa	Kar-ista kir-istä kor-ajaa kur-ajaa kur-nia		Kut-ajaa kit-ajaa	
Liuh-kaa	Lak-kiä lok-kiä	Lau-laa			Lop-ertaa	Lir-ajaa lor-ajaa lark-kiä	Lus-kaa lois-kaa läis-kää	Lot-ajaa lut-ajaa lat-kiä	Liiv-ertää
	Mök-ajää myy-kiä mää-kiä möyk-kää	Möl-ajää myl-wiä				Mor-ista mur-ista mör-ajää mör-niä	Mais-kiä	Mut-ista mat-kiä	
Nah-ajaa nyh-istä nih-kua	Nau-kua	Nul-ajaa			Naps-aa nap-ista	Nar-ajaa nur-ajaa när-istä nur-kua	Nuus-kiä naus-kaa nuis-kiä	Nat-ista	
Puh-ua	Pauk-kaa pauk-kua	Pul-ajaa	Pam-ajaa pom-ista			Pir-istä por-ajaa pur-ajaa pyr-ajää pär-ajää par-kua pars-kua pirs-kua pors-kua pärs-kyä	Pos-ajaa	Pot-ista	
Räh-ajää röh-istä röh-kää	Ryk-iä raa-kua rää-kyä		Räm-ajää	Ron-kua rön-kyä	Rap-ajaa rip-ajaa rop-ista rup-ajaa rups-aa		Rus-kaa rois-kaa raus-kaa rous-kaa räys-kää	Rat-ajaa rit-ajaa rut-ajaa rät-ajää	
Sih-ajaa soh-ajaa suh-ajaa säh-ajää		Sol-ista säl-istä			Sup-ista	Sir-ajaa sor-ajaa sur-ajaa sär-istä sor-kua			Siw-ertää
Tih-ajaa toh-ista tuh-ajaa					Tep-piä	Tir-ajaa tur-ista tär-ajää tirs-kua tyrs-kää	Tius-kaa tius-kua	Tit-istä tut-ajaa	
Wih-istä wih-eltää wih-ua wih-kaa	Wik-istä waa-kua	Wil-ajaa wil-jua		Win-istä win-kua won-kua wong-eltaa	Wap-ista	Wär-istä	Wis-ertää wiis-kua	Wit-istä	

ej afser nybegynnare, utan sakkunnige, för hvilka öfversättningen vore öfverflödig. I dess ställe vilje vi anföra mera exempel, för att sätta läsaren i tillfälle att nogare pröfva saken.

Af ofvanstående tabell synes, att första stafvelsen i *verba sonivia* vanligast utgöres af tvenne konsonantljud, af hvilka det ena börjar och det andra slutar stafvelsen. Att organerna sålunda använt konsonantljuden, har sin naturliga förklaring deri, att konsonantljuden äro mera egnade än vokalerna att återgifva sådana läten, som liflösa naturkroppar åstadkomma. Med vokalljudet i början af stafvelsen efterhärmas endast sådana ljud, som frambringas af rösten, ehuru konsonantljudet också kan börja dessa ljud. Det allmänna begreppet af ljud (*sonus*) är sålunda fästadt vid konsonanterna, hvaremot vokalerna åtskilja ljudbegreppets differenser derigenom, att olika vokalljud emellan samma konsonanter i början och slutet af stafvelsen hänföra begreppet till enskilda föremål, t. ex. kärme^c sibajaa, ormen hväser, wesi sohajaa, vattnet sorlar, metsä subajaa, skogen susar, kansa sähjäää, folket larmar. Likaså hafva pirajaa, porajaa, purajaa, pyräjää, päräjää, och parskua, pirskaa, porskaa, pärskyä, alla sina skilda nyanteringar i betydelsen.

Anm. Emedan det allmänna begreppet af ljud är fästadt vid första stafvelsens konsonantljud, kunna i de följande stafvelserna egentligen icke följa sådana konsonantljud, som skulle störa ljudet af det med första stafvelsen uttryckta begreppet. Af *verba sonivia* hafva likväl många redan öfvergått till annan ändelse, t. ex. sihistä, sohista, sähistä, porista, purista, i st. f. sihajaa, sohajaa, sähjäää, porajaa, purajaa.

Begynnelsekonsonanten är i första stafvelsen mest *h* och minst *m*, *s*, *t*, och alldeles icke *d*, *g*. Slutkonsonanten är icke heller någonsin *d*, utan olika sålunda, att

efter *h* i början, följer i slutet *h k l m n p r s t w*

— *j* — — — — *h l m n p r s t w*

efter k' i början, följer i slutet	h	k	l	m	p	r	t
— p' — — —	h	k			p	r	s t w
— m' — — —			k	l		r	t
— n' — — —	h	k	l		p	r	s t
— p' — — —	h	k	l	m	p	r	s t
— r' — — —	h	k		m n	p		s t
— s' — — —	h		l		p	r	w
— t' — — —	h	k			p	r	s t
— w' — — —	h	k	l		n	p	r s t

Första stafvelsens slutljud består vanligast af en konsonant, så att första stafvelsen i de flesta *verba sonivia* är slutten. Endast följande konsonantföreningar förekomma i slutet:

lk, ls: hölk-kyä, jylk-kyä, höls-kää

ng: wong-eltaa

ps: kaps-aa, naps-aa

rk, rs: lark-kia, pärs-kyä.

Om vokalljuden upplyser föregående tabell:

1. Att *e* förekommer i första stafvelsen endast af tvenne ord samt att exempel saknas på *a* efter *s* och *t*, på *i* efter *m*, på *o* efter *n*, på *u* efter *w* och på *ö* efter *n*, *p*, *s*, *t*, *w*, hvar emot *ä* följer efter alla konsonanter.

2. Vokalljudet är i första stafvelsen merendels kort. Detta är ganska naturligt, såvida efterhärmingen af naturföremålens läten tydligare sker med konsonant-än med vokalljuden. Ty emellan ljud sådana som *k' l, p' r, r' p, s' b, s' r, t' r* bör vokalljudet vara så kort som möjligt, såframt det med dem efterhärmdade ljudet skall blifva tydligt skiljbart och igenkänneligt.

Anm. Några diptonger förekomma ej i *verba sonivia*.

I alla öfriga *primitiva* både verber och nominer begynner vokalljudet, enligt Dr *Renwalls* uppgift, endast en tionde del,

och konsonantljudet deremot nio tionde delar första stafvelsen af språkets hela ordförråd.

Vokalljudet, som begynner första stafvelsen har ursprungligen varit *kort*, hvarföre icke heller andra rena vokalljud deri förekomma *långa* än: *aa, uu, ää*, t. ex. *aamu, uusi, ääri*. Med diphtongljudet börjas ej något annat ord än *yö*. Med *i* till efterljud förekomma följande: *ai, ei, oi, ui, äi*, och med *u* l. *y* till efterljud följande: *au, eu, ou, äy, öy*. Det efterföljande konsonantljudet kan vara hvilket som helst, om man undantager *p* efter *i*, och *w* efter *y* samt *k, m, p, s, t, w* efter *ö*, hvarpå i språket ej finnas exempel.

Då ett konsonantljud begynner första stafvelsen, kan det efterföljande vokalljudet vara antingen *kort* eller *långt*. Af korta vokalljud saknas i språket exempel endast på *je, ji, wu*, och *wy* uti första stafvelsen. De långa vokalljuden, diphtongerna och vokalföreningarna äro följande:

efter	h				
	j				
	k	aa	ai	au	
	l		ei	eu	
	m	ii		iu	ie
	n		oi	ou	
	p	uu	ui		uo
	r	yy			yö
	s	ää	äi	äy	
	t			öy	
	w				

Anm. Exempel saknas på ord, hvilkas första stafvelse vore: *heu, jai, jei, jeu, jit, jie, jui, jyi, jyö, jöy, miu, söy*. Vokalföreningen *yi* förekommer endast i *hyis!*

Häraf synes, att vokalljuden: *ee, oo, öö* alldeles icke förekomma i första stafvelsen af nuvarande finska ord (Jfr p. 24). En närmare undersökning af de öfriga ljuden visar, att de långa vokalljuden *aa, ää* uppkommit senare på enahanda

sätt af korta vokalljud, som diphthongerna. Derigenom, att de korta vokalernas (a, ä) kvalitet och quantitet sammansmulto, uppkom ett djupare *a*-ljud, ljudande nästan såsom *ua* och ett skarpare *ä*-ljud, liknande *yä* = *üä*. Dessa ljud *ua* och *üä* förekomma ännu i den rysk-karelska och östra sawolaxska dialekten, t. ex. *mua* = *maa*, *kuatah* = *kaataa*, *ei suata* = *ei saata*, *luai* = *laai* (imper. af *laatia*), *leikkua* = *leikkaa* (imper. af *leikata*), *wuete* = *waate*, *muuttua* = *muuttaa*, *ottua* = *ottaa*, *tuatto* = *taatto*, = *piä* = *pää*, *iäni* = *ääni*. I en annan del af Sawolax hafva samma ljud undergått den modifikation, att *ua* låter nästan såsom *oa*, och *üä* såsom *eä*, hvilka åter på andra landsorter förvandlats till *aa* och *ää*. Nu återstå ännu *uu*, *yy*, *ii*. Ljudlängden i första stafvelsen har i dessa ljud uppkommit dels genom *skärpning*, på samma sätt som uti *a*, *ä*, eller *o*, *ö*, *e*, dels genom *aspirationen*. Genom skärpning har *i*-ljudet blifvit långt, då en konsonant föregår, t. ex. *hiisi*, *kiini*, *liika*, *niini*, *piiri*, *riiwi*, *siipi*, *tiivi*, *wiisi*, samt *u*-ljudet, då det börjar ordet, t. ex. *uui*, *uulu*, *uusi*, *uupua*. Genom aspirationens bortlemnande hafva *u*, *y* blifvit långa uti enstafviga ord med *u*, *y*, till slutljud, t. ex. *kuu*, *kyy*, *luu*, *puu*, *pyy*, *suu*, *syy*, hvilka uppkommit af *ku^c*, *ky^c*, *lu^c*, *pu^c*, *py^c*, *su^c*, *sy^c*. Hvarken *i* eller *y* äro långa såsom ordets begynnelseljud. I första stafvelsen hafva allra först *u*, *y*, *i*, blifvit långa, och dernäst *a* och *ä*, men de öfriga *o*, *ö*, *e*, hafva öfvergått till *diphthonger*.

Första stafvelsens slutljud kan vara hvilket enkelt konsonantljud som hellst, utan afseende derpå, med hvilken konsonant stafvelsen begynner, såvida språket ej saknar exempel på andra ljud än *p* efter *m* (*m'-p*), och *r* efter *r'* (*r'-r*) i första stafvelsen. Endast *w* är minst brukligt, då det ej slutar första stafvelsen i andra ord än sådana, som begynnas med *h*, *l*, *s*. Men första stafvelsen slutas jemväl stundom med tvenne konsonantljud, som äro:

lk, lp, ls, lt, t. ex. palk-ka, pilk-ka, helk-kua, help-po, silp-pu, höls-kää, wils-kua, malt-taa, wält-tää;

mp, t. ex. kimp-pu, rämp-pä, homp-su;

ng, nk, ns, nt, t. ex. kang-as, äng-ertää, pank-ko, tank-ki, hans-ka, kons-ti, hint-sata, kaut-tura, kont-ti, kânt-ti;

ps, t. ex. kaps-aa, naps-aa;

rk, rp, rs, rt, t. ex. hork-ka, jyrk-kä, tark-ka, wirk-kaa, harp-pi, kärp-pä, sirp-pi, hors-ma, hurs-kas, hurs-ti, kirs-tu, kers-kata, tyrs-kää, hurt-ta, kart-tua, tart-tua.

Anm. 1. Såvida dessa konsonantföreningar äro lätt förklarliga ur artikulationen, behöfva vi ej vidare uppehålla oss vid dem.

Anm. 2. Konsonantföreningarne förekomma endast i första stafvelsen och verka på vokalljudet, att det blir kort.

Anm. 3. Inga konsonantföreningar förekomma i ordets början, såvida icke något enda rent finskt ord börjas med tvenne konsonanter. Så mycket mindre kan någon af de följande stafvelserna börjas med tvenne konsonantljud.

Sedan vi nu granskat första stafvelsen såsom *ljutförening*, återstår ännu att betrakta densamma såsom *rotstafvelse* d. v. s. såsom ljudform för det dermed uttryckta grundbegreppet. I denna betydelse blir ljudmaterialet i rotstafvelsen stundom olikt det ljudmaterial, som föres till första stafvelsen, emedan rotstafvelsen, oberoende af ljudens vanliga fördelning i stafvelser, innefattar så många enkla språkljud, som till grundbegreppets uttryck erfordras. Genom de språkljud, hvilka sedermera tillkomma, för att uttrycka begreppets modifikationer och relationer, blifva rotstafvelsens slutljud modifierade, hvaraf någon olikhet emellan ljudens förening, betraktad såsom ordets första stafvelse och rotstafvelsen, såsom grundbegreppets ljudform, uppkommer. Sålunda delas t. ex. talossa, palossa, uti stafvelser i vanlig ordning så här: ta-los-sa, pa-los-sa, men med afseende å rotstafvelsen: tal-os-sa, pal-os-sa. Rotstafvelsen består i dess

ursprungliga betydelse antingen af tvenne, eller, såsom det vanligaste fallet är, af trenne och mera sällan af fyra olika språkljud. Betraktar man härvid, såsom sig vederbör, vokalföreningarne såsom ett ljud, förekomma i rotstafvelsen aldrig fem olika språkljud.

Ann. Med ett enda ljud kan icke heller något begrepp uttryckas, såvida känsloljuden redan associerat sig än med aspirationen än med ett svagt vokalljud, t. ex. ah! ai!

Om rotstafvelsens beskaffenhet är att märkas, att den är antingen *sluten* eller *öppen*. Slutnen är den i följande fall:

1. Då ordet börjas med en vokal, t. ex. ep^c, er^c, y^c. Slutaspirationen har i dessa och andra dylika ord öfvergått till ett vokalljud (jfr. p. 38).

2. Ut i *verba sonivia* och andra med dem till sin ljudförening lika beskaffade ord, hvilka hafva en konsonant både till begynnelse- och slutljud i rotstafvelsen, och uti hvilka slutljudet efterföljes af en konsonant, t. ex. höp-lä, kil-pi, kul-ma, kup-la, mat-ka, not-ko, sil-mä, tur-pa, wan-ha.

3. Ut i tvåstafviga ord, hvilka börjas med en konsonant och derigenom blifvit tvåstafviga, att slutaspirationen öfvergått till ett vokalljud, t. ex. käs-i, sus-i, wes-i, af kät, sut, wet (jfr. p. 38).

4. I tvåstafviga ord med *kort* vokalljud i rotstafvelsen, hvars begynnelseljud är en konsonant, t. ex. hyw-ä, kal-a, kan-a, kip-u, kuw-a, pah-a, pal-o, pun-a, siw-u, tal-o.

5. I sådana två- och flerstafviga ord, som i rotstafvelsen hafva *långt* vokalljud, eller en diphtong, eller ock en vokalförening, hvarest efter följa tvenne konsonantljud, de der ej bilda någon ljudförening (jfr mom. 2), t. ex. naar-ma, nuok-ka, puus-ka, suip-po.

Rotstafvelsen är *öppen* endast i det under mom. 5 näm-

da fall, eller då dess vokalljud är *långt*, t. ex. kau-nis, naa-ma, kuu-ma, syö-dä, tuo-da, woi-ma.

Anm. 1. Rotstafvelsen utgör i finska språket väl icke alltid, men oftast ordets *etymologiska stam*. Ty i de under momm. 1, 3, och 4 uppräknade fallen är *stammen* enstafvig, och i de öfriga tvåstafvig. Att den etymologiska stammen sammanfaller med rotstafvelsen synes bland annat af tvåstafviga adjektiver, af hvilka substantiver blifvit bildade, t. ex. abtaus, hywyys, nuuruus, pahuus, pienuus, puhtaus, rakkaus, suuruus, sywyys, turhuus, wiisauus, hvilkas stam är: aht, hyw, nuor, pah, pien, puht, rak, suur, syw, turh, wiis, hvilka genom begreppsformens tillägg blifva tvåstafviga.

Anm. 2 Med ordets stam bör dess *grammatiska grundform* ej förvexlas, såvida denna, oberoende af stammen äfvensom af stafvelsernas antal, lika gerna kan återfinnas i den andra och tredje stafvelsen, som i den första stafvelsen.

Anm. 3. Flera primitiva ord äro trestafviga, t. ex. aurinko, Jumala, ihminen, kahmalo, kanerva, kapula, kapusta, karitsa, kassara, kataja, katala, kiperä, kipuna, omena, otava, saparo, vasama. Att många sådana ord ursprungligen icke varit primitiva synes af deras sista härledningsform; men då deras stam allaredan försvunnit ur språket, kunna de betraktas såsom primitiva.

B. Andra och tredje stafvelserna.

Det ligger en i artikulations organernas verksamhet grundas orsak dertill, att vokalerna lättare förena sig med konsonantljuden efter än före artikulationen (p. 29). Därföre börjas den andra och de följande stafvelserna vanligen med ett konsonantljud. Om den första stafvelsen är *öppen*, kan den andra börjas med hvilket konsonantljud som helst; men är den första stafvelsen *sluten*, så börjas den andra

efter h	med d	j	k	l	m	n	r	t	w	1)	
— k —			k	l			r	s		2)	
— l —	h	j	k	l	m	n	p	s	t	w	3)
— m —					m	p	s				4)

efter	n	med	g	h	k	n	p	s	t	5)				
—	p	—			l		p	r	s	6)				
—	r	—		h	j	k	m	n	p	r	s	t	w	7)
—	s	—			k	l	m	n	p	r	s	t	w	8)
—	t	—			j	k			p	r	s	t	w	9)
—	w	—											w	10)

Exempel: 1) ah-das, puh-das, ah-jo, poh-ja, pih-ka, muh-ku-ra, kih-la, ah-ma, leh-mä, keh-no, pah-na, weh-nä, tah-ro, täh-ti, koh-ta, wah-wa; — 2) luk-ku, mök-ki, nak-la, kek-ri, myk-rä, mak-sa, ok-sa, rak-si; — 3) kal-hu, wel-ho, kal-ja, kol-jo, pal-ja, tel-jo, sel-kä, kal-lis, hel-ma, kul-ma, tul-nut = tul-lut, sal-pa, kal-su, sil-ta, kal-wo, sal-wo; — 4) tam-mi, kam-mio, kam-pela, sam-po, hom-su = homp-su, sum-sa (R. cyma, augm. cymица); — 5) kan-gas, ten-ho, han-hi, kan-ki, ken-kä, kon-na, son-ni, kan-sa, hin-ta, pin-ta; — 6) höp-lä, kup-la, tup-pi, lop-pu, sap-pi, kop-ra, kop-sa, lap-si; — 7) kar-hu, har-ja, mar-ja, ar-ka, kär-ki, kär-meh (= kärme^e), kir-nu, saar-ni, kor-pi, tur-pa, war-ras, kär-sä, ker-ta, kar-wa, sar-wi; — 8) kas-ki, kos-ki, ras-kas, res-la, tes-mä, paas-ma, läs-nä, käs-nä, ras-pi, kes-rätä = ket-rätä, päs-si, kas-sara, kos-to, mus-ta, kas-wo, ras-wa; — 9) hut-ja, wit-ja het-ki, kät-kyt, ket-ra, pet-ra, kat-soa, wat-sa, kat-to, lat-wa — p efter n och t i partikeln pa l. pä: en-pä, et-pä; — 10) förekommer efter östra landsorternas dialekt: ew-wään, genit. af ewäs.

Anm. Häraf inhemtas, att konsonantljudet i början af andra stafvelsen är beroende af första stafvelsens slutljud, såvida icke alla konsonanter få börja den andra stafvelsen.

Den tredje och de följande stafvelserna börjas

efter	h	med	d			t	1)	
—	k	—	k			s	2)	
—	l	—	l	m		s	t	3)
—	m	—	m	p				4)

efter	n	med	g	k	n	s	t	5)		
—	p	—			p			6)		
—	r	—				r	s	t	w	7)
—	s	—		k	n	s	t	8)		
—	t	—			p	s	t	9)		

Exempel: 1) Järäh-dän, järäh-tää; 2) kurik-ka, sanak-si; 3) kowel-lan, kowel-sin, kowel-taa, kutkel-ma; 4) wanhem-mat, wanhem-pi; 5) karan-ko, karan-gon, wahin-ko, suuren-nan, suuren-taa, kokonan-sa; 6) hulap-pa; 7) kawer-ran, kawer-sin, kawer-taa, kaner-wa; 8) puolis-ko, walais-nut, jou-tilas-na, saaris-to; 9) hawait-sen, hawait-tu; då partikeln pa l. på tillägges, kan p följa efter t, t. ex. sanot-pa.

Om vokalljudets *qualitet* i den andra och de följande stafvelserna gäller, att efter *majores* i den första stafvelsen följa *majores* eller *mediæ*, och efter *minores* följa *minores* eller *mediæ* samt efter *mediæ* i den första hvilket slag af vokaler som hellst i den andra och de följande stafvelserna. Om *mediæ* är dessutom att märkas:

1. Att efter *majores* i den första och *mediæ* i den andra stafvelsen följa *majores* eller *mediæ* i den tredje, t. ex. kohisee, koivisto, saakeli, saarekkeella, sarwinen, tulewa, waristaa.

2. Efter *mediæ* i den första och *majores* i den andra stafvelsen äger samma fall rum som i mom. 1. t. ex. kesanto, kipuna, sepalus, siiwollinen.

3. Efter *minores* i den första och *mediæ* i den andra stafvelsen följa *minores* eller *mediæ* i den tredje, t. ex. jyri-nä, syntinen, sywemmin, wäkewä.

4. Efter *mediæ* i den första och *minores* i den andra stafvelsen följa vokalljuden likasom i mom. 3. t. ex. kesällinen, sisällinen, teräwä.

5. Efter *mediæ* i den första och andra stafvelsen kunna

alla slag af vokalljud följa i den tredje, t. ex. kiperä, kiwiko, lepikko, lemetti, mehewä, selittä, sininen, wetelä.

Anm. Efter e-ljudet i de begge föregående stafvelserna följer ej major i den tredje, men väl i den fjerde stafvelsen, t. ex. saarekkeella, saarekkeessa, sareketta.

Hvarken i den andra eller i någon af de följande stafvelserna förekomma några diphtonger. Om vokalföreningarnes kvalitet gäller i de öfriga stafvelserna detsamma som om de enkla ljuden. Hvad sedan angår vokalljudens *quantitet* i de följande stafvelserna, så hör derom märkas:

1. Att vokalljuden kunna vara korta eller långa i hvilken stafvelse som hellst, t. ex. saarnata, saarnaamassa, saarnaamaan, Wäinämöinen.

2. Af vokalföreningarne förekomma icke tvenne med samma ljud i primitiva ords tvenne efter hvarandra följande stafvelser; men genom derivations- och flexionsformers förening med stammen kunna stundom sådana ljudföreningar uppkomma, som redan finnas i stammen, t. ex. maistaissa, paistaissa, taiwaissa eineitä.

Anm. Orden kunna slutas med hvilken annan konsonant som hellst utom *m, p, w*, t. ex. pereh = perhe, otak, annak, ommel^c, sammal^c, sääwel^c, wemmel^c, jäsen, kämmen, luotin, pengel^c, päistär^c, si-sär^c, tanner^c, tytär^c, allas, kaunis, kallis, kiiwas, koiras, mallas, kewät, korwat, orit, silmät.

Efter denna redogörelse för ordens phonetiska element vilja vi kasta en blick på det andliga element, som genom ljudföreningarne uttryckes.

Grundbegreppets ljudform är *rotstafvelsen*. Men grundbegreppet kan å den ena sidan träda i förhållande med andra begrepp, och å den andra utveckla ur sig många modifikation-
ner. Grundbegreppets relationer uttryckas med egna ljudformer, som kallas *relationsformer* (Beziehungsformen) och *flexionsformer*, och dess modifikationer uttryckas likaledes med

egna ljudformer, hvilka kallas *begreppsformer* (Begriffsformen). Relationsformerna bestå vanligen af en stafvelse, t. ex. *puulla*, *puulta*, *puussa*, *puusta* (af *puu*), eller *syöme*, *juome*, af *syö*, *juo*. Men såvida de flesta grundbegrepps ljudformer utgöras af rotstafvelsen, hvilken mest är sluten, har rotstafvelsen antingen genom slutaspirationens öfvergång till en begreppsform, eller genom ett särskildt tillägg af begreppsformen förvandlats till ett tvåstafvigt ord. t. ex. *kuol*, *san*, *tek*, *tul*, hvilka blifvit tvåstafviga och lyda a) såsom verber: *kuol-ee*, *san-oo*, *tek-ee*, *tul-ee*, och b) såsom substantiver: *kul-o*, *san-a*, *tek-o*, *tul-o*. Genom tillägg af relationsformer till begreppsformen blifva dessa ord trestafviga, t. ex. *sanoisin*, *sanasta* o. s. v. Grundbegreppets modifikationer kunde visserligen uttryckas medelst ljudens förändring i den första eller andra stafvelsen, hvilka vore skilda från relationsformernas ljud, såsom fallet är i Tyskan, t. ex. *Kauf*, *kaufen*, *Käufer*; men finskan har, med undvikande af vokalförvandlingar, gått en annan väg ity, att begreppets modifikationer uttryckas med egna ljudformer, som tilläggas den redan förut färdiga begreppsformen. Sålunda blir den tredje stafvelsen ljudform för grundbegreppets första modifikation, t. ex. *sanowa*, *sanoma*, *tekewä*, *tekemä*, *kuolewa*, *kuolema*, *tulewa*, *tulema*. Sådana ljudformer för begreppens modifikationer äro många, af hvilka vi här upptaga några:

1. *-nen*, hvarigenom substantivets grundbegrepp modifieras till adjektiv, t. ex. *alainen*, *entinen*, *lautanen*, *punanen*, *sininen*, *yläinen*, af *ala*, *enti*, *lauta*, *puna*, *sini*, *ylä*, hvilkas stam är: *af*, *ent*, *laut*, *pun*, *sin*, *yl^f*.

Anm. Eburu finska språket har tvåstafviga primitiva adjektiver, t. ex. *hywä*, *kallis*, *kaunis*, *köyhä*, *nöyrä*. *paha*, är flertalet likväl härledt af substantiver och har olika ändelser, t. ex. *ia* l. *iä*: *ki-piä*, *sakia*, *walkia*; *kas* l. *käs*: *ilokas*, *warakas*, *la*, *lä*, *lo*, *lö*: *sui-*

kula, sukkela, honkelo, untelo; *ma, mä*: mokoma, muutama; *na, nä*: ihana, *ra, rä*: kiperä, suikera, typerä; *sa, sä*: ilosa, maku-sa, näkysä, och *wa, wä*: elävä, terävä, wihawa, wäkewä.

2. *-ton, tön*, för adjektiver, bildade af substantivets Carit. kasus, t. ex. *karwaton, korwaton, latwaton, luwaton, rahaton, silmatön*.

3. *-l-linen*, för adjektiver, härledda af substantivets Adess. kasus, t. ex. *ihmeellinen, illallinen, murheellinen, surullinen, waarallinen, kiwullinen, (kiwuloinen, kipuinen, kiwukas, kipusa)*.

4. *-p^c*, hvarigenom positivt grundbegrepp öfvergår till komparativus gradus, t. ex. *kowempi, nuorempi, suurempi, vanhempi*, af *kowa, nuori, suuri, wanha*.

5. Verbala formerna *-l-la, -n-taa, -s-taa, -t-taa*, som uttrycka modifikation af grundbegreppet, t. ex. *katsella, käwellä, hienontaa* l. *hientää, alustaa, rengastaa, elättää, lähet-tää*, af *katsoa, käy-pi, hieno, alus, rengas, elää, lähtee*, hvilkas stam är: *kah, käy, hien, al^c, reng, el^c, läh*.

6. *-min*, och *-mast^c*, hvarigenom komparativt grundbegrepp öfvergår till adverbium, t. ex. *kowemmin, paremmin, kowem-mast^c, helpommast^c, kiireemmäst^c, sywemmäst^c*.

En ytterligare modifikation af det med tredje stafvelsen uttryckta begreppet göres hörbar genom en egen ljudform i den femte stafvelsen. Sådana ljudformer äro:

1. *-uus, -yys*, i betydelse af substantiver, uppkomna af adjektiver, t. ex. *sanomattomuus, tekemättömyys, kuolematto-muus, huolimattomuus, kärsiwällisyys*, hvilka blifwit härledda af *sanomaton, tekemätön, kuolematon, huolimaton*. Dessa åter äro härledning af trestafviga ord: *sanoma, tekemä, kuolema, kärsiwä*.

2. *-nen*, som uttrycker en ytterligare modifikation af det modifierade begreppet, t. ex. *nuorempainen, parempainen, vanhempainen*, af *nuorempi, parempi, vanhempi*.

3. *-ida, -ita*, ljudform för en ytterligare modifikation af det modifierade verbala begreppet, t. ex. *kuwateleida*, *lasketeleida*, af *kuwatella*, *lasketella*, hvilka äro bildade af *kuwata*, *laskettaa*.

4. *-ast^c, üst^c*, analog med ofvan stående mom. 6, t. ex. *sanomattomast^c*, *huolimattomast^c*.

Anm. Ljudformen för begreppens modifikation går högst sällan till sjunde stafvelsen, t. ex. *ajattelemattomuus*, emedan sådana ord blifva svåra för uttalet.

Vi se här af, att den första, tredje och femte stafvelsen företrädesvis äro ljudformer för begrepp och den andra, fjärde och sjette stafvelsen deremot ljudformer för begreppens relationer, hvaraf följer, att de förre efter språkets andliga princip hafva högre betydelse än de senare. Att likväl icke alla ord uppkommit efter denna af språkanden antagna princip, dertill kunna orsakerna vara mångahanda. Den som ligger närmast för ögonen är, att icke alla ord utan undantag tillökt rotstafvelsen med en skild begreppsform, hvarigenom ordet skulle blifvit tvåstafvigt, utan stannat vid en enstafvig etymologisk stam, t. ex. *luu*, *puu*, *suu*, *syy*, *maa*, *nai* (med hård slutaspiration *nais*), *woi*, *käy*, *juo*. Sådana ords ljudform för begreppets första modifikation har således stannat på andra stafvelsen, t. ex. *luinen*, *puinen*, *suinen*, *syytön*, *syyttää*, *mainen*, *nainen*, *naittaa*, *woima*, *woittaa*, *käyttää*, *juottaa*. På samma sätt har den fjärde stafvelsen blifvit ljudform för sådana begrepps första modifikation, som uttryckas med tre stafvelser, t. ex. *Jumala*, *kanerwa*, *kapula*, af hvilka *jumallinen*, också *jumalallinen*, *kanerwikko*, *kapuloida*, blifvit bildade. Och då vi på sätt som skett visat, hvilken allmän princip språket vid begreppens iklädande i sinliga ljudformer följt, återvända vi till vårt egentliga ämne.

IX. Ljudens jemvigt.

Sålänge ordet är enstafvigt har *hörseln* mindre att vårda språkets fonetiska element eller det melodiska i språket; men i samma mån som ordets ljudmassa tillväxer, stegras äfven hörselns verksamhet, för att regulera ljuden till en harmonisk samklang. Vid enstafviga ord är hörselns verksamhet underordnad, såsom mera beroende af artikulationen; under språkets utveckling till flerstafviga ord uppöfvas ljudorganerna mer och mer och ljuden vinna derigenom mera i *euphoni*. Välljudet åter är olika språken emellan i samma förhållande som *väl-ljudskänslan* hos det folk, hvars språk det gäller, hunnit utbildat sig.

Finskan är ett naturpoetiskt språk, hvars melodiska klang hufvudsakligast härrör deraf, att vokalljuden utbildat sig till en ren och full ljudstyrka, men tillika äfven deraf, att språket undvikit både svårt artikulerade konsonantljud och svåra konsonantföreningar. Ut i vokalljuden är språkets själ eller kärna både i andligt och fonetiskt hänseende inlagd, såvida icke blott det melodiska i finskan, likasom i andra språk, ligger i vokalerna, utan äfven de finaste begreppsmodifikationerna ofta nog uttryckas med vokalljud, såsom: *sihajaa, sohajaa, suhajaa, sähajää* (jfr p. 51). Det är för denna vokalljudets stora betydelse, som *hörseln* söker att regulera ljuden sig emellan så, att något ljud hvarken i fonetiskt afseende må öfverväldigas af ett annat eller i andligt afseende förlora den betydelse språkanden deri inlagt. Denna operation underlättas derigenom, att ordbildningen icke sker medelst flere rotstafvelsers sammansättning, utan genom tillägg af ljudformer i slutet, hvarigenom större ljudharmoni kan tillvägbringas. Icke dess mindre måste språkanden begagna alla de medel ljudorganerna erbjuda, för att åstadkomma enhet af innehåll och form, d. v. s. uttryc-

ka bestämda begrepp med väljudande ord. Hvilka dessa medel äro, gå vi nu att betrakta, och sammanfatta dem under det gemensamma namnet af *jemvigt*, emedan en vällyckad jemvigt ljuden emellan gör sig hörbar såsom *välljud*.

1. *Vokaler*.

För att åstadkomma *jemvigt* ljuden emellan begagnar sig språkanden af de egenskaper, under hvilka ljuden göra sig hörbara. Dessa äro *qualitet* och *quantitet*.

A. *Vokalljudens kvalitet*.

Genom vokalljudens *qualitet* bemedlas jemvigten sålunda, att vokaler af samma kvalitet följa efter hvarandra i stafvelserna, och således efter *majores* i rotstafvelsen uppbäres rösttonen bäst af *majores* och efter *minores* i samma stafvelse af *minores* i de följande stafvelserna. Af denna jemvigtslag förorsaka *mediæ*, hvilka äro skarpare ljud än *majores* och sig emellan olika deri, att *e* har mera klang än *i* (p. 22), hvilket senare deremot är mera benäget för modifikation än *e* (p. 27), den variation, att de bära rösttonen både före och efter *majores* och *minores*, på sätt ofvan blifvit visadt (p. 59), t. ex. *tela*, *tila*, *kesä*, *kesanto*, *pesä*, *wesa*, *pito*, *siwu*, *keli*, *lepo*, *lelu*.

Anm. 1. Detsamma gäller om *diphtongerna*, uti hvilka den efterföljande vokalen är grundljud, och om *vokalföreningarne*, af hvilka den föregående vokalen är grundljud, t. ex. *juoda*, *juotawa*, *syöda*, *syötävä*, *hieno*, *siera*, *tiera*, *wieno*, *wieru*, *lauma*, *pouta*, *pöytä*, *reikä*, *tuima*.

Likasom begreppens modifikationer kunna hänföras till ett grundbegrepp, på samma sätt äro vokalljuden uti ett flerstafvigt ord beroende af rotstafvelsens vokalljud, hvilket vittnar, att språkets begge elementer stå i den innersta förening med hvarandra.

B. *Vokalljudens kvantitet.*

Vokalljudet är i rotstafvelsen ursprungligen kort och har sedermera blifvit långt dels genom några vokalljuds (o, ö, e) öfvergång till diphtong (p. 24), dels genom tvenne vokalljuds förening (p. 27) eller ock genom andra enkla ljuds (u, y, i, a, ä) ut hållning i rösttonen (p. 54). Genom dessa förlängningar har *kvantiteten* i stafvelserna uppkommit. Om då något ord sålunda har i rotstafvelsen ett till *kvantiteten* långt vokalljud, bemedla organerna jemvigten i den följande stafvelsen lättast derigenom, att den följande stafvelsens vokalljud förlänges, t. ex. kaalaa, kaataa, raataa, haastaa, haistaa, raastaa, hvilka också i praeter. hafva lång vokal: kaaloi, kaatoi, raatoi, haastoi, haistoi, raastoi; hvaremot andra verber med kort vokalljud i rotstafvelsen, t. ex. elää, wetää, itää, pitää, nostaa, ostaa, äfven i praeter. hafva kort vokalljud: eli, weti, iti, piti, nosti, osti, men icke analogt med de förre: elöi, wetöi, itöi, pitöi, nostoi, ostoi, emedan jemvigten genom ett långt vokalljud i den andra stafvelsen skulle rubbas (jfr. p. 23). Ännu tydligare synes detta af ordet ajaa (uttalas aijaa, d. v. s. med lång penultima), som i praeter. heter ajoi, hvaremot ett annat ord med samma vokalljud som ajaa, men med kort penultima, neml. palajaa, i praeter. heter palaji, och icke palajoi. Af samma orsak sammandragas uti substantiver, bildade af adjektiver med lång vokal i rotstafvelsen, tvenne derpå följande korta stafvelser till en lång, t. ex. kuiuuus, nuuruus, suuruus, suuruus, wääryys, i st. f. kuiweus, nuoreus, suureus, suureus, wääreys, hvaremot andra med kort vokal i rotstafvelsen ännu bibehålla tvenne korta vokaler i de följande stafvelserna, t. ex. kalleus, rakkaus, salaus, af kallis, rakas, sala. För jemvigstens skull ljuda äfven orden: waikia, huokia, än såsom: waikii, huokii, än såsom: waikee, huokee. ell. nuolia, tuohia, såsom nuolii, tuohii.

Anm. Den negativa formen har utan afseende å rotstafvelsens

quantitet vanligen kort vokalljud i den andra stafvelsen. Detta härrör deraf, att rösttonen mera drages åt den föregående negativa partikeln, hvarigenom första stafvelsens quantitet försvagas, hvilket skönjes, då man uttalar t. ex. kuuluu och ei kuulu, haastaa och ei haasta.

Häraf blir klart, att den efterföljande stafvelsen, hvilken till kvaliteten rättar sig efter den föregående, äfven i afseende å quantiteten är beroende af den föregående. Men detta beroende är ej, såsom vid kvaliteten, absolut, utan villkorligt, och derföre underkastadt många modifikationer, hvilka vid kvaliteten ej äga rum. Ty kvaliteten vidlåder alla vokalljud, vare sig långa, eller korta, och är derföre en primär egenskap hos vokalljud, då quantiteten endast är en modifikation af ett och samma ljud. Kvaliteten utöfvar sitt inflytande på de efterföljande ljuden, utan att sjelf bero af dem, men quantiteten framkallas i någon af de följande stafvelserna.

Om quantiteten är att märkas, att dubbla rena vokalljud äro till quantiteten längre än diphtongerna, hvilkas quantitet är lika med vokalföreningarne *au*, *eu*, *ou*, men längre än *ai*, *ei* etc.

Anm. 1. Åtskilliga ord variera i uttalet efter olika dialekter, t. ex. aatra, atra, kaatra, katra, käärme^e, kärme^e, puuro, putro, kaaku, kakku, riippua, rippua, pyyhin, pyhin, juohtua, juohdattaa, johtua, johdattaa, huohtaa, hohtaa, puohtaa, pohtia, hvilka alla etymologice böra undersökas, innan deras orthografi i skriftspråket kan afgöras.

Anm. 2. Någon genom *position* lång stafvelse känner ej finska språket, såvida alla konsonantföreningar göra det föregående enkla vokalljudet absolut kort, t. ex. tarkka, warita, kántti, witsa, warras, höplä, raskas, kissa. Tvenne efter hvarandra följande konsonantljud göra den föregående vokalen kortare i uttalet än då blott en konsonant följer efter vokalen, t. ex. tulli och tuli, tuppi och tupa, lakki och laki, warsa och waras. Härtill ligger orsaken i ljudorganernas verksamhet. Tvenne konsonantljud erfordra mera ansträngning af organerna än ett; derföre verka

de på det föregående vokalljudet, att dess quantitet blir kortare än eljest. Och som organerna hellst förena ett enkelt konsonantljud emellan tvenne vokaler med den senare, blir det föregående vokalljudet derigenom litet längre. I allmänhet finner ej positionslagen ur ljudens physiologi någon förklaring för sin tillvaro, såvida ett vokalljud alltid blir kortare, då en konsonant följer derpå i samma stafvelse, än då den följer i början af den följande stafvelsen. Bland konsonanterna kunna *continua* hafva quantitet, d. v. s. göra stafvelsen längre, om någon annan derpå följande konsonant ej afbryter ljudlängden, t. ex. ah, ar, as; men följer någon annan konsonant efter *continua*, afbryta artikulationsorganerna dess quantitet t. ex. aht, art, ast.

Hvad som nu blifvit utredt om ljudens jemvigtt genom kvaliteten och quantiteten finner sin tillämpning på *i*-ljudet, såsom *nota characteristica* i följande fall:

1. Såsom *nota charact.* för pluralis numerus af nominer. Det är bekant, att nominer på *o, ö, u, y, i*, uti pluralis behålla dessa ljud oförändrade, t. ex. hako, kanto, kupo, näkö, tyttö, kipu, kutu, luku, käsky, ryppy, käsi, lumi, wesi, hvilka i inf. plur. ljuda: hakoja, kantoja, kupoja, näköjä, tyttöjä, kipuja, kutuja, lukuja, käskyjä, ryppyjä, käsiä, lumia, wesiä. Men nominer, som slutas på *a*, variera i plur. så, att t. ex. lauta, rauta, maksa, hafva i inf. pl. lautoja, rautoja, maksoja, men oksa, pouta, routa, deremot oksia, poutia, routia. Denna grammatiska anomali är i sjelfva verket ingen anomali, utan en naturlig följd af ljudens kvalitet. Ty, såsom det förut blifvit visadt, är *a* det starkaste och *e* och *i* äro de skarpaste bland alla ljud (p. 20. 21). Om nu rotstafvelsen har *a*-ljud, kan den följande stafvelsen icke bära rösttonen med ett förmedelst ett *i* ännu förstärkt ljud (*ai*), utan att rubba jemvigten och öfverväldiga rotstafvelsens ljud, och derföre förmildras slutljudet *a* till *o*, såsom det både till ljudet och kvaliteten dermed närmast beslägtade, och orden: ahma, aika, haka, kala, karwa,

laita, maha, malja, naama, naarma, paarma, paikka, parta, raip-
pa, raukka, saarna, sauna, tapa, waara, waiwa, beta i inf. pl.
abmoja, aikoja, hakoja, kaloja, karwoja, laitoja, mahoja, maljo-
ja, naamoja, naarmoja, paarmoja, paikkoja, partoja, raippoja,
raukkoja, saarnoja, saunoja, tapoja, waaroja, waiwoja. Är nu
åter *a* slutljud, men rostafvelsens ljud något annat än *a*, *e*, *i*,
blefve *o* alltför starkt för den följande stafvelsen och återigen
rubba jemvigten; därför bortlemnas detta ljud och orden:
honka, koira, kolkka, kopra, kota, kukka, kuorma, kuuma, o-
ma, osa, otsa, ruoka, ruma, tora, turha, tuska, heta i nämnde
kasus plur. honkia, koiria, kolkkia, kopria, kotia, kukkia, kuor-
mia, kuumia, omia, osia, otsia, ruokia, rumia, toria, turhia, tus-
kia.

Ann. Orden: puola, suola, hafva puoloja, suoloja, hvarigenom de
skiljas från puolia, suolia, hvilkas nominat. är puoli, suoli.

Tvästafviga nominer på *ä* hafva likaledes *ää*, t. ex. här-
kiä, kääpiä, myöjiä nypliä, näätiä, päiwiä, af härkä, kääpä,
myöjä, nyplä, näätä, päiwä. Emedan *e*- och *i*-ljuden äro skar-
past bland alla ljud, mäktade de vid nominer på *a* och *o*, då
de stå uti rotstafvelsen, bära rösttonen med *o* i den följande,
t. ex. hitto, ilta, keko, kelkka, kirja, lempo, liko, mela, mitta,
peto, pilkka, pirta, pino, repo, riista, rinta, silta, tela, tila, wel-
ka, wesa, wika, hvilka i inf. plur. beta hittoja, iltoja, kekoja,
kelkkoja, kirjoja, lempoja, likoja, meloja, mittoja, petoja, pilk-
koja, pirttoja, pinoja, repoja, riisttoja, rinttoja, siltoja, teloja, ti-
loja, welkoja, wesoja, wikoja. Genom denna utredning komma
vi till det resultatet, att *o* nyttjas i plur. uti tvåstafviga nomi-
ner, som slutas på *a* och i rotstafvelsen hafva *a*, *e*, *i*, samt på
o, som i rotstafvelsen hafva *majores* och *mediæ*.

Flerstafviga ord på *a* med föregående enkla konsonanter
l, *n*, *r*, samt dubbla *kk*, *pp*, *ts*, *tt*, äfvensom de på *ia* (= *ija*)

och på *ja* med föreg. *l* hafva i plur. *oi*, t. ex. kataloga, kattiloja, kapuloja, sukkuloja, wiipuloja, sukkeloja; — etanoja, karsinoja, taikinoja, ruhtinoja, kipunoja; — kattaroja, wasaroja, kipuroja, tappuroja, uutteroja, kantturoja; — harakkoja, itikkoja, napukkoja, waapukkoja, wasikkoja, utappoja; karitsoja, kolpitsoja, nawettoja, opottoja; — asioja, lukioja, rohkioja, makioja, sokioja; — palwelioja, panettelöja.

Anm. 1. Ord på *ja* med föreg. vokal, äfvensom på *ma*, *sa*, och *wa*, hafva *i*, t. ex. ostajia, hekkumia, urosia, kanerwia, orawia, harawia. Om ord på *ma* är att märkas, att endast subst. verbalia hafva *i*, men rena nominer deremot *oi*, t. ex. notkelmoja, waatermoja, wasamoja.

Anm. 2. Dialektvariationer finnas af flera slag, t. ex. omen, omenia, omena, omenoja, porstupa (förstuga), porstupia och porstuo (förstugo), porstuoissa, wärtän (R. nepereno), wärtäninä och wärttänä, wärtänöjä, walkea = walkia, walkeissa och walkioissa o. s. v., hvilka alla böra undersökas, innan de kunna bringas under grammatikalisk regel.

2. Såsom *nota charact.* för praeter. tempus vid verber. Jemvigtslagen gör, då *a*-ljudet finnes i rotstafvelsen, sig i praeter. tempus gällande sålunda, att tvåstafviga verber erhålla ett *o* i den andra stafvelsen, t. ex. ahtaa, antaa, kanta, kasta, kaswaa, laittaa, maistaa, maksaa, paahtaa, paistaa, raastaa, salwaa, taitaa, taittaa, hvilka i praeter. heta: ahtoi, antoi, kantai, kastoi, kaswoi, laitto, maistoi, maksoi, paahtoi, paistoi, raastoi, salwoi, taitoi l. taisi, taittoi, hvaremot andra verber endast hafva *i*, t. ex. huhtaa, kostaa, kylwää, kyntää, kääntää, lentää, loiskaa, loistaa, lypsää, muista, niittää, nostaa, ostaa, ottaa, pieksää, pistää, puohtaa, rientää, riistää, soittaa, soutaa, säästää, telmää, tietää, wääntää, hvilka, i praeter heta: huhti, kosti, kylwi, kynti, käänsi, lensi, loiski, loisti, lypsi, muisti, niitti, nosti, osti, otti, pieksi, pisti, puhti, riensi, riisti, soitti, sousi säästi, telmi, tiesi, wäänsi. (Jfr. p. 66).

2. Konsonanter.

Samma egenskaper, som hos vokalljuden, nemligen *qualiteten* och *quantiteten* begagnar språkanden jemväl i konsonantljuden, för att bemedla jemvigt ljuden emellan. Konsonanterna äro till sin betydelse mindre viktiga ljud än vokalerna, åtminstone i finska språket, och som de derjemte till sin natur äro mycket föränderliga, är det lätt begripligt, hvarföre språket så mycket varierar med deras bruk, för att vinna väljud i orden. Konsonantljudens modifikationer (jfr. p. 33) kunna reduceras till tvenne hufvudmomenter: *ljutförstärkning* och *ljutförmildring*.

A. Ljutförstärkning.

Vokalljudens quantitet tjenar till att bemedla jemvigt i den efterföljande stafvelsen emot den föregående och har sålunda egentligen ej något inflytande på rotstafvelsens vokalljud. Men af alla stafvelser är rotstafvelsen, såsom grundbegreppets ljudform, den viktigaste. Är nu vokalljudet i rotstafvelsen antingen genom dess kvalitet, eller genom diphtongljudet, eller ock genom en vokalförening nog tryggadt för den följande stafvelsens ljudmassa, hafva organerna ej vidare att tillgöra för dess bestånd. Men i motsatt fall, eller då rotstafvelsen antingen har ett kort vokalljud eller endast en derpå följande konsonant, hvilken genom tillägg af begrepps- eller flexionsformer under uttalet skulle enligt ljudföreningens natur (p. 30) dragas till följande stafvelsen, anstränga sig organerna, hvarje gång rotstafvelsen hotas af öfvervigt, att skydda rotstafvelsen antingen genom slutljudets *geminatio* (vid *explosivæ* och *modicæ*) eller genom en längre *quantitet* (vid *continua*), så att både rotstafvelsen slutas och den följande börjas med samma konsonantljud. *Geminatio* af *explosivæ* och *modicæ* sker sålunda, att organerna efter det första vokalljudet tillsluta och före det andra öppna luftkanalen och bilda sålunda en paus

emellan begge artikulationsljuden, t. ex. ak-ka, kap-pa, äm-mä, an-na, ot-to. Men vid *continua* förlänges artikulationen utan paus, t. ex. orraan, tässä. I begge fallen vinner det föregående vokalljudet mera kvalitet, men ingenting i quantitativt hänseende.

Ljudförstärkningen hänför sig således till konsonantljudens quantitet. Följande ord: kal-a, kan-a, kip-u, pah-a, pun-a, tal-o, ljuda i Illat. kasus: kal-laan, kan-naan, kip-puun, pah-haan, pun-naan, tal-loon, men deremot i genit. med kort vokal i den följande stafvelsen: kal-an, kan-an, kiw-un, pah-an, pun-an, tal-on; — likaså praes. tul-loo, män-nöö *), men praet. tul-i, män-i. *Anm.* Om konsonantfördubblingen bör märkas, att det föregående ljudet efter artikulationens natur vid några konsonanter (*l, m, n, r, s,*) är starkare, och vid andra (*k, p, t,*) svagare än det efterföljande.

Och att denna gemination ej äger rum i något annat fall än då antingen rotstafvelsen eller någon annan af de viktigare stafvelserna har ett kort vokalljud och det efterföljande vokalljudet är långt, besannas af följande facta:

1. Om den föregående stafvelsen bar ett långt vokalljud, fördubblas icke konsonanten, t. ex. miehuus, nöyryys, suuruus, wiisau.

2. Om den föregående stafvelsen har ett kort vokalljud, som är skyddadt genom ett eget konsonantljud derigenom, att den följande stafvelsen hörjas med en annan konsonant, kommer ej någon gemination i fråga, t. ex. kohtaan, puhtaus, turhuus, witsaan.

3. Men om *tenues* (*k, p, t*) utgöra rotstafvelsens slut-

*) Det gifves tvenne stammar: *män* och *men*, hvilka man härintill icke åtskiljt i skriftspråket. Af *män* kommer verbet *männä* och substantivet *mäno*, och af *men* kommer subst. *meno*, hvar af sedan verbet *menota* blifvit bildadt.

ljud, fördubblas de, oaktadt *l, m, n, r* föregå dem, t. ex. silp-puun, silpun, tamppiin, tampin, torppaan, torpan, kelkkaan, kelkan, lankkuun, lankun, arkkun, arkun, welttoon, welton, käänttiin, kääntin, terttuun, tertun.

4. Om det efterföljande vokalljudet är *kort*, utelämnas konsonantför-dubblingen efter landets alla dialekter, t. ex. kalalta, kalasta, kalaksi.

5. I substantiver, bildade af adjektiver med kort vokalljud i rotstavelsen, är konsonantgeminationen bruklig efter alla dialekter, t. ex. rakkaus, kärkkäys, af rakas, kärkäs.

Men jemte det konsonantljudets quantitet sålunda bidrager till ljudförstärkning, tages äfven ljudförvandlingen efter kvaliteten i anspråk i så måtto, att *mediæ* (*d, g*) förbytas till *tenues* (*t, k*), då det efterföljande vokalljudet blir långt, t. ex. lähden, lähtee, hengen, henkeen.

Anm. Till ljudet äro orden med konsonantför-dubbling, t. ex. kal-leus, kipeys, kärkkäys, makkeus, pimmeys, sokkeus, på öfvergång till tvåstafviga, men med enkel konsonant trestafviga, t. ex. kipeys, makeus, pimeys, sokeus.

Om konsonantförstärkningen är att märkas, att alla konsonantljud kunna erhålla densamma, utom *d* och *g*, hvilka ej fördubblas, utan öfvergå till motsvarande *tenues* samt *m*, som icke heller fördubblas uti ifrågavarande fall, utan öfvergår till *p*, t. ex. lampaan, gen. af lammas.

Hvad som nu blifvit sagdt om ljudens jemvigt genom ljudförstärkning mellan den första och andra stafvelsen, gäller i hufvudsaken äfven om den tredje och fjerde, äfvensom om de derpå följande. Men som begreppsformerna ofta komma i dessa stafvelser att sammanstöta med relationsformerna, hvilka hvardera under språkets utveckling uppkommit och vunnit burskap såsom stående *typer*, måste språkandens allmänna princip om ljudens jemvigt gifva med sig och tillåta åtskilliga modifika-

tioner. Till sådana stående typer böra kasusformerna, många verbala begrepps- och flexionsformer, såsom: *l-la, n-taa, s-taa, t-taa*, t. ex. *kävellä, laulella, haarailla, kewentää, kukistaa, ilmoittaa, wenyttää*, hvilka former alltid återkomma, det föregående vokalljudet må vara kort eller långt. Af sådan orsak kan den tredje stafvelsen hafva långt vokalljud, utan att det föregående konsonantljudet alltid förstärkes, t. ex. *otetaan, anetaan*, hvilka ord i en annan flexionsform förstärka dem t. ex. *otettiin, anettiin*, och denna förstärkning quarstår sedan, utan att jemvigten sådant skulle kräfva, t. ex. *otettawa, anettawa*.

Ann. 1. Då man i senare tider börjat att i skrift fördubbla konsonanttecknen uti alla begrepps- och flexionsformer, der ljudet sådant fordrar, vore det så mycket mera skäl att fördubbla konsonanttecknet emellan rotstafvelsen och den derpå följande, emedan rotstafvelsen i alla fall är den betydelsefullaste del af ordet, och språket ej bör mista något ljud, som kan förklaras för dess ursprungliga tillhörighet. Uti några fall har man redan fäst sig härvid och börjat skriva t. ex. *rakkaan, rikkaan*, o. s. v., af *rakas, rikas*, och *antoi, menkät* i. st. f. *bibellinskans andoi, mengät*, och nu fordrar konsekvensen att göra det i alla ord, der ljudet sådant kräfver. Lagen om konsonantförstärkningen efter rotstafvelsen är grundad i ljudens natur och genomgår hela ordförrådet; och oakadt skriftspråket under loppet af århundraden intill denna dag ej gått in på denna lag, har det icke heller mäktat öfverallt ur folkets mun uttränga hvad hörseln engång uppfattat såsom välljudande. Bland alla det nuvarande skriftspråkets inkonsekvenser är denna den största och derföre minst ursäktlig, att den så nära rör det inre språklifvet.

Ann. 2. Sådana ljudförstärkningar såsom i Tyskan: *Mann, Herr* och i Svenskan: *hopp, lopp, lönn, lock, suck, matt, trött, vett*, eller ljudfördubblingar, såsom i Ryskan: *ссedy, вводѣ*, känner icke finska språket, hvori konsonantfördubblingen delar sig på tvenne stafvelser, emedan icke något konsonantljud genom artikulation kan fördubblas i förening med ett enda vokalljud (p. 26).

Hvad nu angår ljudförstärkningarne i slutet af stafvelsen, så tyckes det vara klart, att man dermed söker att uttrycka en förkortning af det föregående vokalljudet, hvilket vinnes icke genom dubbel artikulation af samma ljud, utan genom en starkare ansträngning af ljudorganerna, hvarmedelst luftströmmens utfart hastigt afbrytes och vokalljudet göres kort. Denna artikulation är i anseende till det starkare ljud, som derigenom åstadkommes, analog med vokalljudets accent. Orsaken till det dubbla konsonanttecknet i början af ordet i ryska språket är alldeles icke phonetisk, utan helt och hållet etymologisk, såvida *седы*, *содъ*, uttalas lika med *edy*, *odъ*. Man har med det föregående *e* endast i skrift velat antyda ordets sammansättning med *es*, för att i betydelsen lättare göra skillnad emellan *edy*, *leda*, och *сedy*, *inleda*, af hvilket senare substantivet *содъ* uppkommit. (Jfr. ofvan p. 26. Anm. 2).

B. *Ljudförmildring.*

Språkandens bemödande att trygga grundbegreppets ljudform, eller rotstafvelsen vid dess fulla ljudstyrka genom förstärkning leder oss att betrakta ljudens modifikation från en annan sida. Ljudförstärkningen framkallas genom det efterföljande vokalljudets quantitet, som hotar att öfverväldiga rotstafvelsen. Så snart den efterföljande stafvelsens ljudstyrka förminskas, bortlemnas tillika konsonantljudets gemination och quantitet. Men icke nog härmed. För att genom lättadt uttal åstadkomma välljud, söker språket antingen att förmildra konsonantens ljud såvidt möjligt är, eller att, der det medelst ljudorganerna icke lätt kan tillvägabringas, bortlemna konsonantljudet helt och hållet. Dessa trenne operationer af organerna, nemligen: geminationens förenkling, de hårda ljudens förmildring och samma ljuds bortlemnande förstå vi med *ljudförmildring*.

I. *Geminationens förenkling ock quantitetens förkortning.*

Konsonantljudet förmildras derigenom, att geminationen och

quantiteten bortlemnas hvarje gång det följande vokalljudet blir kort. Detta inträffar med alla konsonanter, som kunna fördubblas eller blifva långa (p. 71), t. ex. rahhaan, rahan, talloon, talon, tulloo, tulet, tulen, immöö, imet, imen, männöö, mänet, mänen, tappaa, tapat, tapan, purroo, puret, puren, osaan, osan, ottaa, otat, otan, ewwään, ewäs.

Härvid bör märkas, att endast sådana nominer, som i nominat. hafva dubbla *tenues*, bortlemna det senare ljudet, t. ex. akka, akan, kukko, kukon, laikko, laikkon, lukko l. lukku, lukon, l. lukun, paikka, paikan, sawerikko (Р. завертка), sawerikon, tukko l. tukku, tukon l. tukun, ukko, ukon; — kappaa, kapan, loppu, lopun, liippi, liipin, sappi, sabin; — hitto, hiton, huttu, hutun, katto, katon, liitto, liiton, naatti, naatin, nuttu, nutun, tatti, tatin. De nominer deremot, som hafva *l, m, n, r, s*, geminerade, bibehålla sitt ljud oförändradt, t. ex. balla, ballan, mulli, mullin, mylly, myllyn, pulli, pullin, tylli, tyllin; — kumma, kumman, tamma, tamman, tammi, tammin, ämmä, ämmän; — konna, konnan, nännä, nännän, pannu, pannun; — herra, herran, narri, narrin, pärrä, pärrin, tirri, tirrin; — kissa, kissan, pässi, pässin, pussi, pussin, wissi, wissin.

Då tvenne *tenues* följa på hvarandra efter ett annat konsonantljud (*l, m, n, r*), sker ljudförmildringen på samma sätt som nyss blifvit sagdt, eller att det ena *tenuis* bortlemnas i uttalet, t. ex. palkka, palkan, pilkka, pilkan, menkka, menkan, pankko, pankon, tankki, tankin, porkka, porkan, serkku, serkun, tarkka, tarkan, turkki, turkin, werkko, werkon; — silppu, silpun, tulppa, tulpan, kimppu, kimpun, rämppä, rämpän, harppi, harppin, kärppä, kärpän, norppa, norpan; — wälttää, wältät, wältän, kontti, kontin, karttu, kartun, wartta, wartan.

II. Förmildring af *tenues* till *mediae* och *liquidae*.

Om vokalljudet i den följande stafvelsen blir kort, förmildras det föregående konsonantljudet, då det är *tenuis*, till *media*.

1. *K* förmildras till *g* endast i det fallet, att ett *n* föregår, t. ex. banki, hangen, hanko, hangon, benki, hengen, honka, hongan, kanki, kangen, kenkä (R. кенка), kengän, kynkä, kyngän, lanka, langan, lanko, langon, onki, ongen, pankka, pangan, pönkä, pöngän, ranka, rangon. Härvid är likväl att märkas, att *g*-ljudet enligt ljudorganernas verksambet är vekast, då ett *n* följer derpå, men hårdnar efter den derpå följande konsonantens beskaffenhet, t. ex. hangon, hangota, hangoksi, hangosta.

Ann. Man har påstått, att *k* förmildras till *h* uti tvenne verber: nähdä, tehdä. Men i dessa ord är grundljudet i rotstafvelsen icke *k*, utan *h*, hvilket sedermera efter vokalljudets quantitet hårdnar till *k*, eller *kk*, eller ock behåller sitt egentliga ljud, då en konsonant följer derpå. Ty vore ej *h*, utan *k*, grundljud i rotstafvelsen af dessa ord, så skulle de uti flexionsformerna ej återfå *h*, utan analogt med andra ord, t. ex. hakee, lukee, behålla *k*-ljudet och heta: näkeä, tekeä, eller näkenyt, tekenyt, näkeköön, tekeköön, hvilket ej är fallet, såvida de heta nähdä = nähä, tehdä = tehä, nähnyt, tehnyt, nähköön, tehköön. Men som hela frågan inskränker sig endast till tvenne ord, förlorar den sin betydelse i ljudbildningen, så mycket mera, som *h* och *k* i alla fall äro nära beslägtade artikulationsljud.

2. *P* förmildras: a) till *w* efter en vokal och liquidæ *l*, r. t. ex. haapa, haawan, hupa, huwan, kipu, kiwun, kupu, kuwun, kääpä, kääwän, lapa, lawan, lupa, luwan, leipä (forntyska Leib, R. хлебъ), leiwän, napa, nawan, rapa, rawan, rupi, ruwen, siipi, siiwän, sopu, sowun, tapa, tawan; — halpa, halwan, kelpo, kelwon, salpa, salwan, kylpöö, kylwet, kylwen; — arpa, arwan, korpi, korwen, orpo, orwon, serpa (R. шерба), serwan, turpa, turwan, urpa, urwan, warpa, warwan, wirpi, wirwin; — b) till *m* efter föregående *m*, t. ex. kampa (kam), kamman, lampi, lammin, lempo, lemmon, rumpu (trumma),

ruumun, sampo, sammon, sompa, somman; — pahemp^f, pahemman, päemp^f, paremman.

Ann. Efter *s* bibehåller *p* sitt ljud, t. ex. haspi (hasp), haspin, piispa (af bisp, analogt uttal med piiska af piske, och piiskata, af piska), piispan, raspi (rasp), raspin.

3. T förmildras: a) emellan tvenne vokalljud, enär det föregående ej är *i* eller *u*, sålunda, att det antingen alldeles icke höres vid uttalet eller antager dialektvis ett annat med *d* beslägtadt ljud (*l*, *r*, *w*), t. ex. keto, skrives i genit. kedon, uttalas keon, kelon, keron, kewon, koti, kodin, koin, kolin, korin, mato, madon, maon, malon, maron, mawon, pata, padan, paan, palon, paron, peto, pedon, peon, pelon, peron, sata, sandan, saan, salan, saran.

Ann. Af *d*-ljudets frändskap med *l*, *r* (p. 12) blir det förklarligt, hurusom det i skrift nyttjade *d* i folkets mun öfvergått till *l*, *r*, emedan Finnarne ej kunna uttala det rena *d*. Efter det naturligaste uttalet bortlemnas *d* helt och hållet, och *w* bemedlar öfvergången af rösttonen från det ena vokalljudet till det andra; men *l* och *r* äro modifikationer af *d*, uppkomna efter skriftspråket.

b) Efter *liquidæ l, n, r*, förmildras *t* till *liquidæ*. Exempel: 1) *t* till *l*: iltä, illan, kelta, kellan, kulta, kullan, pelto, pellow, silta, sillan, walta (Gewalt, wåld), wallan; — 2) *t* till *n*: emäntä, emännän, hinta, hinnan, isäntä, isännän, kanta, kannan, kanto, kannon, mänty, männyn, pinta, pinnan, sonta, sonnan, synti, synnin; — 3) *t* till *r*: kerta, kerran, merta, (R. mepēja), merran, parta (Bart, R. борода), parran, pirta (R. бердо), pirran, wirta, wirran.

Ann. 1. Efter *s* bibehåller *t* sitt ljud, t. ex. huosta, huostan, karsta (R. kopocra, slav. красра), karstan, kausta, kaustan, musta, mustan, palsta, palstan, pesti, pestin, paasto (R. постъ, T. Fasten, fasta), paaston, pursto, purston, riista, riistan, risti (Kreuz, крестъ), ristin, säästö, säästön, wasta (quast), wastan. På samma sätt bibehålla tvenne *tt* sitt ljud, om begreppsformen utgö-

res af tvenne vokalljud, t. ex. kaattua, kaattuan, lattia, lattian, pattio, pattion.

Anm. 2. I den r. kar. dial. (= rysk-karelska dialekten) öfvergår *st* stundom till *ss*, t. ex. assu = astu, issu = istu, (imper.), issutah = istutaan, pessä = pestä, rissin = ristin, tiijussettais = tiijustettais, walmissin = walmistin.

III. Bortlemnande af *tenues*.

1. *Tenues* *k*, *t*, försvinna i uttalet efter *i* och *u*, hvaremot ett *j* och *w* göra sig hörbara framför det derpå följande vokalljudet. Exempel: a) *k* efter *i*: ikä, ijän, lika, lijan, liika, liijan, pika, pijan, piika (piga), piijan, reikä, reijän, sika, sijan, siika (R. СИГЪ, sik), siijan, suiku, suijun, taika, taijan, wika, wijan; — b) *t* efter *i*: aita, aijan, kaita, kaijan, kuitu, kuijun, laita, laijan, maito, maijon, neito, neijon, paita, paijan, pito, pijon, riita (Streit, strid), riijan; — c) *k* efter *u*: hauki, hauwin, leuka, leuwan, luku, luwun, naukuu, nauwut, nauwun, puku, puwun, riuku, riuwun, suku, suwun, touko, touwon; — d) *t* efter *u*: häntä, hauwan, kutu, kuwun, lauta, lauwan, pou-ta, pouwan, rauta, rauwan, routa, rouwan, tauti, tauwin (r kar. d. tawwin).

Härvid bör märkas, att *k* och *t* ej förvandlas till *j* och *w*, utan organerna lätta endast rösttonens öfvergång från det ena vokalljudet till det andra genom det närmast beslägtade vokallika ljud, på samma sätt som uti orden: kätky^c, lyhy^c, neitsy^c, ohu^c, olu^c, hvilka skrivas: kätkyt, lyhyt, neitsyt, ohut, olut, och hvilka dialektvis i genit. ljuda: kätkywen = kätkyen, lyhywen = lyhyen, neitsywen = neitsyen, ohuwen = ohuen, olu-wen = oluen, eller likasom i orden: lue, lueppas, hvilka dialektvis uttalas: luwe, luweppas. Orsaken härtill är förut förklarad (p. 27).

Anm. 1. Skriftspråkets *d* har äfven här framkallat på landsorterna *l*, *r* i uttalet, i st. f. *j* och *w*, t. ex. aidan, ailan, airan, haudan, haulan, hauran,

Anm. 2. Orden: aika, poika, uttalas numera på de flesta landsorter i genit. ajan, pojan, i st. f. aijan, poijan, eller plur. aijat, poijat, såsom de i den r. kar. dial. och på några orter i Finland ännu ljuda. Likaså ljuder imper. af ojentaa i den r. kar. dial. oijenna = ojenna. Och orden: luoko, luoto, ruoko, ruoka, ruota, uttalas i flexionsformerna: luuwon, luuwon, ruuwon (hvaraf ruuwikko uppkommit), ruuwan, ruuwan.

2. Om det föregående vokalljudet framför *k*, *t*, är något annat än *i* och *u*, eller då munaspirationen *h* står framför *t*, försvinna *k* och *t* helt och hållet i uttalet. Exempel: a) *k* försvinner: hako, baon, joki, joen (plur. i den r. kar. dial. jowel), keko, keon, koko, koon, laki (lag), lain, lako, laon, laaka, laan, maku (smak), maun, mäki, mäen, noki, noen, näkö, näön, pako, paon, rako, raon, reki, reen, saku, saun, teko, teon, waaka (wåg), waan, wako, waon, waku (vagga), waun, wäki, wäen, wäkä, wään; — käkeän, käetä, luki, luit, luin, näki, näit, näin, teki, teit, tein; — b) *t* försvinner efter en vokal (se ofvan II. 3) och efter *h*, som förvandlas till strupaspiration, t. ex. ehto, ehon, lahti, lahen, lehti, lehen, lehto, lehon, sahti, sahin, sihti, sihti, tähti, tähen, wahti, waahin, wyyhti, wyyhin — tahtoo, tahot, tahon.

Anm. 1. Osäkerheten i skriftspråket att riktigt och konsekvent beteckna dessa ljudvexlingar har på några orter öfvergått till folkspråket, hvori man således hör än teko, teon, än näkö, näwön, rako, rawon, maku, mawun.

Anm. 2. Enär ett *i* eller *u* följer i den andra stafvelsen, sammandragas begge stafvelsena efter konsonantljudets bortlemnande till en stafvelse, t. ex. laki, lain, maku, maun, wati (fat), wain. Och om den föregående stafvelsen antingen har ett *u* eller ett *o*, och den derpå följande ett *o*, uppkommer ett diphtongljud, t. ex. koko, koossa (uttalas kuossa, al. koussa), ruko, ruolla, kuttoo, kudot = kuot, kudon = kuon (uttalas ock: kuwot, kuwon). Och der flere vokalljud af samma slag sammanstöta, sammandragas de till ett långt vokalljud, t. ex. laa'an = laan, waa'an

— waan, raa'an — raan, af raaka, eller raa'at, raa'an, — raat, raan, af raataa, kaa'at, kaa'an — kaat, kaan, af kaataa.

3. Om tenuis k följer efter ett annat konsonantljud utan gemination, bortlemnas det i uttalet efter *h, l, r, t*. ex. keuhko, keuhon, nahka, naban, pihka, pihan, puuhka, puuhan, ruohka, ruohan, tubka, tuhan; — alku, alun, halko, halon, jalka, jalan, jälki, jälen, nälkä, nälän, olki, olen, pelko, pelon, selkä, selän, solki, solen, welka, welan; — julkean, juleta, kulkoo, kulet, kulen, walkenen, waleta; — arka, aran, härkä, härän, kärki, kären, särki, särin, wirka, wiran; — karkaan, karata, kerkeän, keretä, erkenen, eretä, pyrkii, pyrit, pyrin.

Anm. 1. Inkonsequent är det således att skrifva nahka, nahan, men tuhka, tuhwan; jalka, jalan, men jalwoissa, eller jälki, jäljen; och wirka, wiran, men härkä, härjän, hvilket från skriftspråket öfvergått till folkspråket på några orter. Ut i det äldsta skriftspråket (p. 42), förekommer *g*-ljudet såsom förmildring af *k* oftare än ut i det nuvarande språket, t. ex. jälgen, härgän, welgan. Detta *g*-ljud har sedermera genom svenska språkets inflytande i Bibelfinskan ytterligare förmildrats till *j*, och derifrån härleder sig dess bruk i många skrifter och är en stötsten för de flesta skribenter, hvilka söka skilja sig från Bibelfinskans orthografi. Mera naturlig är *k*-ljudets förmildring till *g* än till *j* (jfr p. 33), såsom det äfven ljuder i den r. kar. dial., hvori *g* likväl ofta nyttjas, der de inhemska munarterna hafva *k*, t. ex. aigah — aikaan; men som *g* endast efter *n* kan göra sig hörbart, bortlemnas dess ljud hellst i uttalet. Att nyttja ett *j* och *w* i nyssnämnda fall, har minst skäl för sig.

Anm. 2. Efter *s* och *t* bibehåller *k* sitt ljud oförändradt, t. ex. kiiski, kiiskin, kisko, kiskon, lasku, laskun, leski, lesken, myrsky, myrskyn, nuoska, nuoskan, niska, niskan, piska, piskan, sisko, siskon, (r. kar. tsikko), tuska (R. rocka), tuskan, waski, wasken; — hetki, hetken, letku, letkun, matka, matkan, notko, notkon, putki putken, retki, retken. I den finsk-kar. munarten bortlemnas *k* efter *s* i åtskilliga ordformer, t. ex. kaski, kasen, koski, kosen, keski, kesen, koskoo, koset, kosen, (hvaraf kose-

huttaa), laskoo, laset, lasen, puskoo, puset, pusen, — älä kose, käse, lase, i st. f. koske, käske, laske. I den r. kar. dialekten varierar bruket af *k* efter *s* och *t*, t. ex. matassa = matkassa, men matkah = matkaan, kitemmä = kitkemmä, men kitkiessä, hvarföre ock *k* stundom nyttjas i st. f. *t*, t. ex. keräkkiä = kerätkää, och ofta tvertom *s* i st. f. *k*, t. ex. kessellä = keskellä, kissotah = kiskotaan, kässe = käske, kässendä = käskentä, lasse = laske, lassen = lasken, russottaw = ruskottaapi, ussonda = uskonta = usko.

Emedan ljudförmildringen framkallas af det efterföljande vokalljudets korta quantitet, är det naturligt, att såsnart samma vokalljud i flexionsformerna blir långt, upphör förmildringen och konsonanten återfår sitt starkare ljud. Konsonanterna *p* och *t* kunna sålunda uti ett och samma ord göra sig hörbara på trenne olika sätt, t. ex. lupa, luwan, luppaa, koti, koin, kodin = kolin, kottiin. Vi se således häraf, att det är vokalljudets quantitet, som verkar både förstärkning och förmildring i konsonantljudet.

I det föregående hafva vi utgått från nominernas nominat. kasus, för att visa ljudens förmildring. Förhållandet är lika i ordens öfriga flexions- och begreppsformer. Men ehuru nominat. kasus i många nominer innehåller de primitiva grundljuden, såsom af de anförda exemplen synes, må man likväl icke tro, att denna kasus innefattar grundljuden vid alla nominer, och att ljudförmildringen således alltid utgår från densamma. Tvertom visa andra ord, att förmildringen just äger rum i nominat. och de deraf uppkomna flexionsformerna, men icke i de öfriga, hvarföre ock rotstavelsens grundljud i sådana ord böra uppsökas i någon annan flexionsform än nominativus. Månet ord har nemligen tidigare kunnat nyttjas i tankeuttrycket eller satsen med sin relationsform än det blifvit användt såsom subjekt i satsen med nominativi ändelse. Att

språkets phonetiska element bestyrker detta, torde blifva klart af det följande.

De ord vi härintill betraktat hafva en vokal till slutljud i nominativ. Låtom oss nu undersöka de nominer, hvilkas slutljud ej är någon vokal, utan något annat ljud.

1. Aspirationsljudet.

Aspirationsljudet agerar i finska språket en vigtig rol, i anseende till de många modifikationerna detsamma undergår, af hvilka vi här anföra sådana, som förekomma i nominer.

1. En del nominer, hvilkas nominativ har en slutaspiration efter en vokal, förstärka denna aspiration uti flexionsformerna till strupaspiration (h), t. ex. ahdē^c, eine^c, hame^c, huone^c, ihme^c, kade^c, kone^c, lyhde^c, lähde^c, päre^c, räpäle^c, terwe^c, tähde^c, waate^c, wale^c, wanne^c, wene^c, wiikate^c, hvilka i genit. ljuda: ahdehen, einehen, hamehen, huonehen, ihmehen, kadehen, konehen, lyhdehen, lähdehen, pärehen, räpälehen, terwehen, tähdehen, waatehen, walehen, wannehen, wenehen, wiikatehen. Om dessa ord sammandragas, förstärkes den föregående konsonanten sålunda: ahteen, eineen, hammeen, huoneen, ihmeen, katteen, konneen, lyhteen, lähteen, pärreen, räpäleen, terween, tähteen, waalteen, walleen, wanteen, wenneen, wiikateen.

Ann. 1. Uti imperat. modus förekommer likaledes en hörbar slutaspiration, t. ex. anna^c, mäne^c, ota^c = annah, mäneh, otah. En dialektvariation är h-ljudets förstärkning till k uti samma modus, t. ex. annak, mänek, otak. Och som den negativa flexionsformen i ljudet närmar sig till imper., förekommer i samma dialekt ett k äfven i denna form, t. ex. ei annak, ei mänek, ej otak.

Ann. 2. I den r. kar. dial. har slutaspirationen hårdnat till s uti nominers nominat. t. ex. eines etc. på samma sätt som uti mies i de finska munarterna. I sitt lexikon har *Renwall* vanligast betecknat slutaspirationen med t, t. ex. ahdet, einet etc.

Anm. 3. Orden *harma^c*, *talko^c*, *terwe^c*, *waja^c*, *waka^c*, *wapa^c*, uti hvilkas nominat. numera höres ett långt *a* i slutet, äro analoga med ofvanstående ord och ljuda i genit. *harmahan*, *wajahan*, *wakahan*, *wapahan*, hvilka sammandragna ljuda: *harmaan*, *waijaan*, *wakkaan*, *wappaan*. Ordet *ehto* hafva några ansett vara af samma art och derföre börjat skrifva *ehtoo*, men detta uttal hafva vi icke hört.

Anm. 4. Enstafviga nominer, som slutas på aspiration (p. 48), låta i genit. plur. aspirationen bli hörbar, t. ex. *jäihen*, *luihen*, *mäihen*, *puihen*, *päihen*, *suihen*, *syihen*, *säihen*, o. s. v.

2. Uti en mängd nominer har slutaspirationen hårdnat till *s* uti nominat., i likhet med förenämnda *eines*, *mies* o. s. v., hvilka i flexionsformerna förmildras till strupaspiration, analogt med orden under mom. 1. t. ex. *ahdas*, *allas*, *ewäs*, *hammas*, *hidas*, *kallis*, *kangas*, *kaunis*, *kinnas*, *kirwes*, *lammas*, *mies*, *paljas*, *paras*, *porras*, *puhdas*, *raawas*, *rahwas*, *raitis*, *rengas* (Ring), *rikas* (*reich*, *rik*), *ruis* (R. *рожь*, *Roggen*, *råg*), *seiwäs*, *taiwas*, *tarwis* (= *tarwe^c*, *tarweb*, *tarwes*), *tuores*, *uros*, *walmis*, *warras*, *warwas*, hvilka ursprungligen ljudit: *ahda^c*, *kalli^c*, etc. (jfr p. 38), och i genit. hetat: *ahdahan*, *aldahan*, *ewähän*, *hambahan*, *hidahan*, *kallihin*, *kangahan*, *kaunihin*, *kindahan*, *kirwehen*, *lambahan*, *miehen*, *paljahan*, *parahan*, *pordahan*, *puhdahan*, *raawahan*, *rahwahan*, *raitihin*, *rengahan*, *rikahan*, *rukihin*, *seiwähän*, *taiwahan*, *tarwehen*, *tuorehen*, *urohon*, *walmihin*, *warrahan*, *warwahan*, men numera nyttjas i den sammandragna formen och ljuda: *abtaan*, *altaan*, *ewwään*, *hampaan*, *bittaaan*, *kalliin*, *kankaan*, *kauniin*, *kintaan*, *kirween*, *lampaan*, *paljaan*, *parraan*, *portaan*, *pubtaan*, *raawaan*, *rahwaan*, *raittiin*, *renkaan*, *rikkaan*, *rukkiin*, *seipään*, *taiwaan*, *tarpeen*, *tuoreen*, *urroon*, *walmiin*, *wartaan*, *warpaan*.

Anm. 1. Uti några ord har aspirationen icke hårdnat till *s*, t. ex. *aarteh*, *kupeh*, *kuteh*, *palkeh*, *rakeh*, *wuoteh*, hvilkas genit. *ljuder*: *aartehen*, *kupehen*, *kutehen*, *palkehen*, *rakehen*, *wuotehen*,

eller sammandraget: arteen, kuppeen, kutteen, palkeen, rakkeen, wuoteen. Tvertom har nominat. mera allmänt förmildrat ljudet sålunda, att den analogt med orden under mom. 1. heter aare^c, (r. kar. dial. уаррегъ = uarreh), kuwe^c, kude^c, pale^c, rae^c, wuode^c. Ordet toe^c = toeh, toek (kanske riktigare toke^c = R. токъ), ljuder i genit. tokehen, och ies (kanske riktigare ike^c = R. иго L. jugum), ikehen.

Anm. 2. Uti några andra ord har aspirationen hårdnat till *t*, i st. *f*. *s*, *t*. ex. kewät, orit, i st. *f*. kewä^c, orf^c, hvilkas gen. heter: kewähän, orihin, contr. kewwään, orriin.

Anm. 3. Om nominer på *as*, *äs* är att märkas, att tvåstafviga ord på *as*, *äs* i plur. hafva *ai*, *äi*, t. ex. altaita, ewwäitä, hampaita, portaita, puhtaita, raskaita, rikkaita. Trestafviga nominer deremot, hvilka äro derivativa, hafva *ai*, *äi* endast då någon annan vokal än *a*, *e*, *i* föregå i den andra stafvelsen, t. ex. asukkaita, upokkaita, warokkaita, af asukas, upokas, warokas. Men föregå *a*, *e*, *i* i den andra stafvelsen, hafva de *ai* i de dialekter, som låtit aspirationen hårdna till *s* t. ex. kahilaita, kauppiaita, kuningaita, laupiaita, purilaita, sapilaita, turilaita, warakkaita, af kahilas, kauppias, kuningas (konung), laupias, purilas, sapilas, turilas, warakas; hvaremot samma och andra enahanda ord hafva *oi* i de dialekter, som ännu icke låtit aspirationen öfvergå till *s*, *t*. ex. kahiloja, kauppioja, puriloja, sapiloja, turiloja, af kahila, kauppia, purila, sapila, turila (jfr. p. 69). Att ordet ruhtina, (truhtin, drott), som i plur. heter ruhtinoja, skulle i sing. ljuda ruhtinas, gen. ruhtinaan, kan ur phonetisk synpunkt ej medgifvas; ej heller hafva vi hört detta ord uttalas af allmogen anorlunda än ruhtina och ruohtina. Hvarifrån skriftspråket fått sitt ruhtinas, kunna vi ej upplysa.

3. En annan del nominer hafva förmildrat de med aspirationen beslätade ljuden till *s*, hvilket uti flexionsformerna gör sin aspirationsnatur hörbar genom en dubbel aspiration (jfr. p. 39), t. ex. ajatus, genit. ajatuksen. ilwes, ilweksen, jänis, jäniksen, kannus, kannuksen, kaulus, kauluksen, kynnys,

kynnyksen, laitos, laitoksen, lehmus, lehmuksen, muutos, muutoksen, pieles, pieleksen, puutos, puutoksen, pyydys, pyydyksen, päätös, päätöksen, sormus, sormuksen, suurus, suuruksen, talus, talluksen, teräs, teräksen, tullus, tulluksen, waris, wariksen, wastus, wastuksen.

Anm. 1. Ordet syksy har i nominat. en annan ändelse med ljudförmildring: syys. Ord på *os*, *ös*, *t*. ex. liitos, muutos, puutos, päätös, visa *s*-ljudets uppkomst af aspirationen sålunda, att dessa ord ännu dialektvis ljuda: liite^c, muute^c, puute^c, pääte^c. Språket gör likväl redan skillnad i betydelsen emellan begge dessa former, så att man säger *t*. ex. ilmojen, aikojen muutteet (icke muutokset), och huone^c on muutoksilla (icke mutteilla).

Anm. 2. Stundom antydes med *s* en modifikation af grundbegreppet. *t*. ex. koiras, kälys (brukas i plur. kälykset), käännös, naaras, pyydös = pyydys, ratsus, rokas, (br. i pl.), salvos, terwas, teräs, uros, witsas, weljes = weljäs (br. i pl.), hvilkas närmaste fränder i betydelsen äro: koira, käly, kääntö, naara, pyytö, ratsu, rokka, salwo, terwa, terä, uro, witsa, welje = weljä, hvilket sedermera blifvit förkortadt till weli.

4. Nominer, bildade mest af adjektiver, slutas numera på *us*, *ys*, men hafva fordom haft en aspiration till slutljud, *t*. ex. ahtabus, kallehus = kallibus, kaunehus = kaunibus, kirkahus, oikehus, = oikibus, parahus, puhtabus, rikahus, wiisahus, af ahdas, kallis, kaunis, kirkas, oikea = oikia, paras, puhdas, rikas, wiisas (weise, wis), walehus af wale^c. På uppgifvet sätt uttalas förenämnda nominer i den r. kar. dial. och bevisa, att *s*-ljudet i de adjektiver, hvaraf de uppkommit, ej är annat än en hårdnad aspiration (jfr. p. 38, 84). Efter aspirationens bortlemnande hafva dessa ord i de inhemska dialekterna erhållit följande uttal: ahtaus, kalleus, kauneus, kirkkaus, oikeus, paraus l. parhaus, puhtaus, rikkaus, wiisauus.

Anm. I den r. kar. dial. ljuder genit. så här: kawnehuon = kaunehuen, wiisahuon = wiisahuen, leikawon = leikkauen (af nom. leika-

wo = leikkous, leikkaus), lisäwön, af lisäwö = lisäys, kuningahuon

1. kuningahussan = kuningahuen, af kuningahus = waltakunta.

5. Genom vokalföreningens öfvergång till en lång enljudig vokal har under språkets fortfarande utveckling flertalet af härledda nominer erhållit ändelsen *uus*, *yys*. Vid primitiva förekommer denna ändelse alldrig, likasom den r. kar. dial. icke heller hunnit utbilda sig densamma. Att den uppkommit af tvenne korta vokaler, synes t. ex. af nuori, sywä, waja, af hvilka nuoribus, nuorehus, nuoreus, nuoruus, sywehys, syweys, sywwyys, wajabus, wajaus, waijuus äro bildade. Några hafva trott *t* i denna ändelse vara grundljud, sannolikt derföre, att Bibelspråket uti flexionsformerna betecknat med *d* det vokalktiga ljud (*w*), som efter *u* gör sig hörbart, t. ex. tottuuden = tottuuwen. Men emot riktigheten af denna förmodan tala följande facta: a) att alla ord på *uus*, *yys* hafva uti infin. kasus låtit *s* öfvergå till *t*, både enligt p. 34 och analogt med orden under mom. 1. t. ex. tottuutta, och b) att enär dessa ord på *uus*, *yys*, hvilka äro abstracta nominer, någon gång förekomma i plur., erhålla de i flexionsformerna förstärkta aspirationsljud, analogt med orden under momm. 3 och 4, t. ex. tottuuksia, turhuuksia = walleuksia.

I sammanhang härmed vilje vi betrakta *s*-ljudets bruk i slutändelsen *si*. Uti ord på *si* är *s*-ljudet dels grundljud, dels en modifikation af *t*. Då *s* är grundljud, blir det oförändradt i alla flexionsformer, t. ex. aisa, aisan, kuusi, kuusen, lakso, lakson, maksa, maksan, oksa, oksan, paksu, paksun, suksi, sukseen, sääksi, sääksen, waaksa, waaksan; — kalsu, kalsun, ansa, ansan, kansa*), kansan; — kypsi, kypsen, lapsi, lapsen, ripsi, ripsin; — kärsä, kärsän, sorsa, sorsan, warsa, warsan, pässi, pässin.

*) *Arm.* Ordet *kansa*, nyttjadt såsom postposition, i betydelse af *med*, i följe *med*, har man börjat skrifwa *kanssa*. Ur fonetisk

synpunkt kan detta ej försvaras. Och skulle *s* efter *n* i detta ord numera någorstädes ljuda skarpare än vanligt, såsom man påstår, så kan det vara en följd af skriftspråket. I den r. kardial. ljuda kansa och konsa alldeles lika: канжа, конжа, d. v. s. *s*-ljudet är i dessa ord vekare än eljest, då det betecknas med *u*. Och det skäl man söker deruti, att kanssa tydligare för ögat må skiljas från nomen kansa, förfaller, då man besinnar, att det icke är ögat, utan örat, efter hvars ledning ljuden böra betecknas. Dessutom är detta ords betydelse af *folk* icke ursprunglig, utan mera af finska skribenter än sjelfva folket det samma tillagd, så att nuvarande författare knappt tyckas veta skillnaden emellan rahwas och kansa, då de så flitigt nyttja kansa i st. f. rahwas. Men vare sig härmed huru som helst, så äro alla postpositioner ursprungligen nominer, och samma skäl skulle då finnas, att efter godtycko i skrift omstufva dem alla. Men ihågkommer man härvid, att finskan, i likhet med andra språk, har många andra ljudformer, hvilka hafva lika ljud, men olika betydelse, t. ex. näin, jag såg och näin, så här, ilman, präpos. och genit. af ilma, haawan genit. af haapa och haawa, rouwan, genit. af routa och rouwa, — eller musta, walkea, pimiä, som äro substantiver och adjektiver, eller kallista, walmista, infinit. kasus af kallis, walmis, och imper. modus af kallistaa, walmistaa, päästä elat. af pää och imper. af päästää, m. m., borde man med samma skäl för den i finskan okunnige omskapa i skriften alla så beskaffade ord, hvilken omarbetning för rena Finnar alltid blir onödig. Vida angelägnare vore det, att förekomma missbruk af ordet kansa, hvilket dels nyttjas der det kunde umbäras, dels icke skiljes från muka, myötä. Det är besynnerligt, att ordet kera, t. ex. kerallani etc. knappt yunnit burskap i skriftspråket; lika besynnerligt är det, att man i skriftspråket i ett fall ej vill göra skillnad i ljudtecken för alldeles olika begrepp, såsom mänö och meno, men i ett annat fall vill nödvändigt skriva olika ett och samma ord, utan att dess betydelse derigenom ändras.

Uti andra nominer på *si* med föregående vokal eller *li-* *quidæ* *l*, *n*, *r*, är *s* en modifikation af grundljudet *t*, hvilket i

flexionsformerna än återkommer än modifieras till *media* och *liquida*, eller ock bortlemnas i uttalet. Exempel: a) *s* med föregående vokal: hiisi, genit. hiiden = hiien, illat. hiiteen, käsi, käden = käen, kätteen, kuusi, kuuden = kuuen, kuuteen, mesi, meden = meen, metteen, niisi, niiden, niien, niiteen, susi, suden = suen, sutteen, tosi, toden = toen, totteen, uusi, uuden = uuen, uuteen, wesi, weden = ween, wetteen, wiisi, wiiden = wiien, wiiteen, wuosi, wuoden = wuoen (uttalas wuuen, wuunen), wuoteen, hvilkas stam är: hiit, kät, kuut, met (T. Meth, R. МЭДЪ), niit, sut, tot, uut, wet, wii't, wuot.

Ann. I uttalet modifieras *d*, i likhet med hvad derom förut blifvit nämndt, till *j* efter *i*, och till *w* efter *u* (jfr. p. 78).

b) *s* med föregående *l*, *n*, *r*, jälsi, jällen, jälttä, kansi, kannen, kantta, kynsi, kynnen, kynttä, onsi, onnen, ontta, korsi, korren, kortta, orsi, orren, ortta, warsi, warren, wartta, wirsi, wirren, wirttä, hvilkas stam är: jält, kant, kynt, ont, kort, ort, wart, wirt. Likaså ensi af ent, hvaraf entinen, och numeralia ordinalia: kolmansi, neljänsi, wiidensi etc., hvilkas nominat. numera ljuder: kolmas^f, neljäs^f, wiides^f etc.

6. Till belysande af de variationer grundljudet *t* med aspiration (*t'*) på olika landsorter har, och hvarom förut blifvit nämndt (p. 42), tilläggas här några exempel: etsiä, kutsua, lietsoa, metsä, neitsy, otsa, ratsas, watsa, weitsi, witsiä, hvilka efter olika dialekter ljuda: ehtiä, ettiä, essiä, kuktua, kuttua, kussua, liehtoa, liettoa, liessoa, mehtä, mettä, messä, neihty, neitty, neissy, ohta, otta, ossa, rahtas, rattas, rassas, wahta, watta, wassa, wihta, witta, wissa, wihtiä, wiittiä, wiissiä.

Ann. 1. Alla ord, som skrivas med *ts*, hafva likväl icke *t* till grundljud, t. ex. katsoa, kahtoa (af kah!), kattoo, kassoa (af kas!) päitset (= marhaminta, *Renwall*), päihtet, päisset (af pää), suitset, suihtet, suittet, suisset (af suu), tarwitsen, tarwihten (af tarwe^f = tarweh), tarwitten, tarwissen (af tarwis).

Ann. 2. Nämnde ljudvariationer följa i flexionsformerna de allmän-

na lagarne så att t. ex. mehtä i genit. ljuder mehän, kuhtua i 1. pers. kuhun (jfr p. 80), mettä deremot metän, kuttua, kutun och messä, messän, kussua, kussun (jfr. p. 76).

Anm. 3. Att dessa ljudvexlingar, brukade om hvarandra i skrift, framkalla tvetydigheter i uttrycket, är naturligt. Ty ljudet af ehtiä (= etsiä) sammanfaller med ett annat verb ehtiä, kattoa (= katsoa), med inf. kasus af katto, kuttuu (= kutsuu) med inf. kasus af kutu, ossaan (= otsaan) med 1 pers. af osata, rahtu (= ratsu) med ett annat nomen rahtu o. s. v. Skriftspråket har af dessa ljud antagit *ts*, men förfar icke alltid konsequent, då det nyttjar liehtoa, i st. f. lietsoa, rahtia, i st. f. raatsia, wihtiä, i st. f. wiitsiä. Af de flesta nyare skrifter inhemtas, att författaren ofta stakat sig vid bruket af detta ljud, hvarföre ock det nyare skriftspråkets orthografi framter större inkonsequenser i afseende å detta ljud än Bibelspråket. Häröfver bör man ej undra sig, då man vet, huru litet ljudformerna i de olika dialekterna blifvit undersökta och utredda.

Anm. 4. Uti orden: yksi, kaksi, haaksi (lärer väl egentligen heta haahde^c) har nominat. uppkommit af yht, kaht, haht, analogt med läksi, præter. af lähteä. Men lahti har bibehållit sig utan ljudvexling, om man undantager dess sueticerade uttal laksi, som förekommer på flere landsorter. Af stammen juoh = joh hafva uppkommit juoksee, juosta och joki, likasom Wuoksi af wuo^f. Analoga med juoksee äro syöksee och pieksää, hvilket senare tyckes vara af germaniskt ursprung: peitschen, piska, бичъ.

7. Aspirationsljudet åstadkommer en sådan modifikation af det föregående vokalljudet, att det förstärkes, hvilken förstärkning gör sig hörbar såsom et långt vokalljud (jfr. p. 54), hvarefter ett *n* euphonicum tillkommer i uttalet. Detta inträffar i den verbala formen *aan*, *ään*, t. ex. kuullaan, männään, nähdään = nähbään, ollaan, pannaan, syödään (uttalas syywään), tullaan, hvilka uppkommit af kuullab, männäh, nähäh, ollab, pannab, sywwäh, tullah, såsom de ännu ljuda i den r. kar. dial. Likaså: antamaan, ottamaan, kuulemaan = antamah, ottamah,

kuulemah, och annettiin, oteltiin, tultiin = annettih, otettih, tul-tih.

Anm. Dr *Renwall* har i sin *Finska Språklära* adopterat slutaspirationen i de verbala formerna.

8. Derivationsändelsen *ne* (= *nen*) i nominer har uppkommit af *s*-ljudet, t. ex. *hewone*, *ihmine*, *naine*, *sulhane* (= *sulahane*, *r.* kar. dial.), *toine*, och med euphoniskt *n* till slutljud: *hewonen*, *ihminen* (i d. r. kar. dial. *inehmine*, och i *Agricolas* bibelöfvers. *inhiminen*), *nainen*, *sulhanen*, *toinen*. Grundljuden till dessa ord äro: *hewos* (t. ex. *hewos-wäki*), *ihmis* (t. ex. *ihmis-parka*), *nais* (t. ex. *nais-eläjä*), *sulhas* = *sulahas* (t. ex. *sulhas-mies*), *tois* (t. ex. inf. kasus *toista*). Slutljudet *s* är åter ofta en hårdnad slutaspiration af grundordet t. ex. *hewo^c*, *nai^c*, *sulha^c*.

Anm. 1. Om ordet *hewo^c* bör märkas, att det ljuder antingen *he-poinen*, eller *hewonen*, men icke *hewoinen* eller *heponen*.

Anm. 2. Ord sådana, som *etusa*, *imisiä*, *näkysä*, *urosa*, *visa*, att icke alla ord förbytt *s* till *n*.

Anm. 3. Några ord antyda med *ne* ett diminutivt laudativt begrepp, t. ex. *oksane*, *peippone*, *poikane*, *pääskyne*, *päiwäne* (sol, i den r. kar. dial.).

Anm. 4 Med ändelsen *ne* bör ej förblandas ändelsen *en*, t. ex. *ahwen*, *ahwenen*, *jäsen*, *jäsenen*, *kämnen*, *kämnenen*, *paimen* (ποιμην), *paimenen*, *ruumen*, *ruumenen*, *siemen* (R. семя, pl. семена, L. semen), *siemenen*. Ordet *kymmen*, *kymmenen*, uttalas dialektvis: *kymmenä*, *kymmenän*, och *kywen* är en förmildring af *kypene* = *kipuna*.

2. *Liquidæ l, n, r, såsom slutljud.*

a) Slutljudet *n* är en förmildring af *m* i följande fall:

1. I nominer, hvilka hafva *m* till grundljud i flexionsformerna, har detta ljud i nominat. förmildrats till *n*, t. ex. *auwain*, *elläin*, *hapan*, *härkin*, *laidun*, *luotin*, *lämmin*, *morsian*, *palin*, *puobin* = *puohdin*, *rinnustin*, *syän* (uttalas *sywän*), *särwin*, *ydin*, hvilka uppkommit af *auwaim^c*, *elläim^c*, *happam^c*, *här-*

kim^c, laitum^c, luotim^c, lämpim^c, morsiam^c, palkim^c, puohtim^c, rin-
nustim^c, syäm^c (i den r. kar. dial. siäm^c, hvaraf sedan siändyä
= syäntyä = wihastua, uppkommit), särpim^c, ytim^c.

2. I adjektiver på *ma*, *mä* har *m* förmildrats till *n*, *t*.
ex. luwattoma, osattoma, syyttömä, wiattoma, woimattoma, hvil-
ka i nominat. ljuda: luwaton, osaton, syytön, wiaton, woima-
ton.

b) I adjektivers superlat. gradus har *mp* förmildrats i no-
min. till *n*, *t*. ex. matalin, pahin, siewin, hvilka uppkommit af
matalimp^c, pahimp^c, siewimp^c. Likaså hafva hywimp^c, kowimp^c
öfvergått till hywin, kowin, hvilka numera nyttjas såsom ad-
verbier.

Anm. De förstnämnda orden böra ej förvexlas med komparativus
gradus, som ljuder: matalamp^c, pahemp^c, siewemp^c.

c) I flexionsformerna förekommer *m*-ljudets förmildring
till *n*, då ett *t*-ljud följer derpå, t. ex. infinit. kasus af lumi,
liemi, loimi, toimi, taimi, heter: lunta, lientä, lointa, tointa =
toimea, tainta = taimea.

d) Uti några ord på *l*, *r*, har den sista stafvelsen under-
gått ljudförmildring uti nominat. t. ex. ommel^c, penger^c, tan-
ner^c, taiwal^c, tytär^c, wemmel^c, hvilka uppkommit af ompele^c,
penkere^c, tantere^c, taipale^c, tyttäre^c, wempele^c.

Af hvad nu blifvit anfördt inhemtas, att emellan nominer,
hvilkas begreppsform i nominat. är en ren vokal och de nomi-
ner, hvilka ej slutas på en vokal, äger en sådan karakteris-
tisk skillnad rum, att de förra uti genit. vanligast förmildra
och de senare förstärka nominativi grundljud.

X. Ljudens harmoni.

Vi komma nu till en annan modifikation af ljuden. Då
tvenne antingen vokaler eller konsonanter sammanstöta, hvilka
hafva olika ljud, söka organerna att genom lättadt uttal brin-

ga dessa ljud till harmoni med hvarandra. Den modifikation ljuden sålunda undergå kallas för vokalerna *sammandragning* och för konsonanterna *assimilation*.

1. *Sammandragning*.

(Contractio.)

Den obenägenhet vokalljuden hafva att förenas med hvarandra (p. 27), söka ljudorganerna att bemedla genom tvenne korta vokalers sammandragning till en lång enljudig vokal. Detta inträffar än med begreppsformen *ensam*, såsom i *nominat. kasus*, än vid dess sammanstötning med flexionsformen. Och som begreppsformen är viktigare än flexionsformen, är det naturligt, att dess ljud bibehålles oförändradt, hvaremot flexionsformen mister sitt ljud och verkar, att begreppsformens vokalljud blir långt; och denna orsak är så giltig, att icke blott de svagare bland majores (*o, u*), utan äfven *mediæ* (*e, i*) i begreppsformen uppsluka majores i flexionsformen. Förlängningen kan då blifva antingen en ren enljudig vokal, eller en vokalförening med *i* till efterljud, och framkallar tillika, för bibehållandet af jemvigt, en förstärkning af det föregående konsonantljudet, i händelse den föregående stafvelsen har kort vokalljud. Men om den sistnämnda stafvelsen redan har långt vokalljud, eller om densamma är skyddad för öfvervigt antingen genom konsonatgemination eller tvenne olika konsonantljud, behöfver konsonanten framför det sammandragna vokalljudet ej förstärkas (p. 72). Med iakttagande häraf sker sammandragningen på följande sätt:

1. Tvenne korta vokaler sammandragas till en ren enljudig vokal:

a) *ea* l. *eä* sammandragas till *ee*, t. ex. *kolmea*, *kolmee*, *korea*, *korree* l. *koria*, *korrii*, *nimeä*, *nimnee*, *pimeä*, *pimnee*, l. *pimiä*, *pinmii*, *sileä*, *sillee* l. *siliä*, *sillii*, *sorea*, *sorree* l. *so-*

ria, sorrii; — imeä, immee l. imiä, immii, iskeä, iskee, l. iskiä, iskii, itkeä, itkee, l. itkiä, itkii, kylpeä, kylpee, l. kylpiä, kylpii, rypeä, ryppee l. rypiä, ryppii.

Anm. För att ytterligare lätta uttalet modifieras *ee* dialektvis till *ei*, t. ex. jälkeen, jälkein.

b) *ia*, l. *iä*, sammandragas till *iä*, t. ex. kiwiä, kiwii, kotia, kottii, miniä, minnii, olkia, olkii, ristiä, ristii, saawia, (så), saawii, tautia, tautii; — ehtiä, ehtii, oppia, oppii, pyöriä, pyörii.

c) *oa* l. *öä* sammandragas till *oo* l. *öö*, t. ex. ainoa, ainoo, huonoa, huonoo, hölmöä, hölmöö, hönttöä, hönttöö, kaasoä, kaasoo, kekoa, kekkoo, korwoa, korwoo, kuonoa, kuonoo, lahoa, lahhoo, lepoa, leppoo, liittoa, liittoö, mahoä, mahhoo, neitoa, neitoo, näköä, näkköö, peltoa, peltoo, pötköä, pötköö, rakoa, rakkoo, repoa, reppoo, suoroa, suoroo, wakoä, wakkoo; — anoä, annoö, hieroä, hieroo, kiskoa, kiskoo, latoä, lattoo, neuloä, neuloo, sanoä, sannoö.

I sammanhang härmed vilje vi betrakta formen *oa*, *öä* för infinit. kasus och verbalis, hvars grundljud icke är *o* utan *a*, hvilket genom förlängning öfvergått till *oa*. I den r. kar. dial. är *a* förlängdt till *ua* och *ä* till *iä* (jfr. p. 54). Förljuden *u* och *i* höras, ehuru svagt, ännu i den östra sawolaxska dialekten ända till Kerimäki, men vesterom derifrån ljuda *aa*, *ää* nästan som *oa*, *öä*, *eä*, utan att likväl något rent *oa* eller *eä* numera höres någorstädes i landet, i synnerhet som dessa ljud för lättare uttal skull öfvergått till *oo*, *ee*. De ljudvariationer, som sålunda uppkommit, äro följande:

1. *aa*, l. *ää* ljuda såsom *oa*, *oo*, *öä*, *öö*, t. ex. aikaa, aikoa, aikoo, kallaa, kaloa, kalloo, luppaa, lupoa, luppoo, rahaa, rahoa, rahhoo, sannaä, sanoä, sannoö, siltaa, siltoa, siltoo; — antaa, antoa, antoo, kylwää, kylwöä, kylwöö, muistaa, muistoa, muistoo, nostaa, nostoa, nostoo, nyhtää, nyhtöä, nyhtöö, pyy-

tää, pyytöä, pyytöö, tappaa, tappoa, tappoo, wettlää, wettöä, wettöö.

2. *ä* ljuder dialektvis såsom *ee*, t. ex. kyllää l. kylää, kyliä, kyleä, kylee, kylwää, kylwiä, kylweä, kylwee, kyntää, kyntiä, kynteä, kyntee, nyhtää, nyhtiä, nyhteä, nyhtee, pyytää, pyytiä, pyyteä, pyylee, wettää l. wetää, wetiä, weteä, wettee.

3. Skriftspråkest *ee* ljuder dialektvis efter den föregående vokalens beskaffenhet än såsom *oo* än såsom *öö* uti 3 pers. sing. praes, t. ex. imee, immöö, iskee, isköö, itkee, itköö, koskee, koskoo, kulkee, kulkoo, kuolee, kuoloo, kylpee, kylpöö, laskee, laskoo, lukee, lukkoo, lähtee, lähtöö, mänee, männöö, nielee, nielöö, nousee, nousoo, nylkee, nylköö, pance, pannoo, puree, purroo, pääsee, pääsöö, sulkee, sulkoo, sylkee, sylköö, tullee, tulloo.

Anm. 1. Formen *oo*, *öö* har i de flesta fall, då majores och minores föregå, större ljudharmoni med dem, än *ee*. Och som den ej tyckes vara någon så obetydlig dialektvariation, som man härintill trott, förtjenar den en närmare undersökning af sakkunnige män. För att i skriftspråket komma till säkerhet vid ljudtecknens användande, d. v. s. till säker orthografi, vore det i allmänhet nödigt, att på genetisk väg få utredt ljudformernas både uppkomst och nuvarande beskaffenhet i landets olika dialekter. Och som detta ej kan verkställas af någon enskild man, taga vi oss friheten att bedja språkkännare på olika landsorter, att hvar på sitt håll företaga sig undersökningar äfven i dessa delar. Ty sedan dessa undersökningar blifvit verkställda, kan man hoppas få ett för hela landet allmänt skriftspråk stadgadt, hvilket språk åter i samma mon skall vinna mera insteg på alla landsorter, som dessa finna sina genuint finska, men härintill förbisedde ljudformer deri vara upptagna och erkända: ett mål, hvar till man genom språkets bearbetning borde sträfva att komma.

Anm. 2. Geminationen af *l*, *n* efter rotstafvelsen är vid formen *oo*, *öö* för jemvigten skull mera nödvändig än vid *ee*, men behöfves deremot icke emellan den andra och tredje stafvelsen, t. ex. ka-

penoo l. kapenee, katseloo l. katselee, käwelöö l. käwelee, lewenöö l. lewenee.

d) *ua* l. *yü* sammandragas till *uu*, *yy*, t. ex. höryä, höryy, kutua, kuttuu, loppua, loppuu, lukua, lukkuu, makua, makkuu, pölyä (R. ПЫЛЬ), pöllyy, sopua, soppuu, sukua, sukkuu, wilua, willuu; — ampua, ampuu, asua, assuu, kiehua, kiehuu, noitua, noituu, puhua, puhhuu, sujua, suijuu, torua, torruu.

2. Tvenne vokaler sammandragas till en vokalförening. Detta sker, då efter en föregående vokal *e* följer omedelbart derpå, t. ex. *ae*, *ie*, *oe*, *ue*, *ye*, *äe*, *öe*, hvilka sammandragas till *ai*, *ii*, *oi*, *ui*, *yi*, *äi*, *öi*, t. ex. kalaen, kallain, rahaen, rahain; — ihmisien, ihmisiin, pilvien, pilwiin, sormien, sormiin; huonoen, huonoin, kekoen, kekkoin, peltoen, peltoin; — luku-en, lukkuin, papuen, (R. БОБЪ), pappuin; — höyryen, höyryin, hölmöen, hölmöin, lepistöen, lepistöin; — polttaen, polttain, poltaessa, polttaissa, itkiessä, itkiissä, kylpiessä, kylpiissä, lähtiessä, lähtiissä, pyrkiessä, pyrkiissä, sanoen, sannoin, sanoessa, sannoissa, hukkuessa, hukkuissa, uupuessa, uupuissa, kääntäessä, kääntäissä, pyytäessä, pyytäissä, kysyessä, kyssyissä, syntyessä, syntyissä, kytoessä, kyttöissä, pöiköessä, pöiköissä.

Anm. 1. Emedan *i* är det skarpaste bland alla ljud, blir *ii* både för lättare uttal och bättre väljud skull modifieradt till *ei*, t. ex. etsiessä, etsiissä, etseissä, kitkiessä, kitkiissä, kitkeissä, kylpiessä, kylpiissä, kylpeissä, lähtiessä, lähtiissä, lähteissä, pyrkiessä, pyrkiissä, pyrkeissä.

Anm. 2. I bruket af denna sammandragning följer det nuvarande skriftspråket nästan ingen ljudlag, utan den ena gången äro ljuden sammandragna, den andra icke, allt efter skribentens godtycko för tillfället. Härom kan läsaren öfvertyga sig ur hvilken finsk skrift som hellst.

3. En dialektvariation i sammandragningen är sådan, att *äe* kontraheras till *ää*, t. ex. käessä l. kädessä, käässä, mäel-

lä, määllä, näen, nään. Denna sammandragning bevisar ytterligare hvad som förut blifvit anfördt om *ä*-ljudets förlängning (p. 53) och om konsonanters bortlemnande i uttalet (p. 75 följ.). Ty den r. kar. äfvensom en del af den östra sawolaxska dial. bibehålla *iä*, i st. f. *ää*, äfven i dessa fall, t. ex. kään, wään = kiän, wiän = käen, wäen, gen. af käsi, wäki, (jfr. p. 54), eller: ei niä = nää, näe, ei jiä = jää.

Anm. En ljudvariation, som egentligen ej är någon sammandragning, vilje vi i förbigående nämna. Vokalföreningarna uti en verbalform, t. ex. antaita, antaida, laskeita, laskeida, muutaita, muutaida, perräitä, perräidä, wettäitä, wettäidä, ljuda på de nordligare landsorterna *au*, *eu*, *ou*, etc. t. ex. antauta, laskeuta, muntauta, perräytä, wettäytä. Analogt härmed är eilen, eulen och efter den r. kar. dial. eglén (jfr. p. 28 *Anm.* 1).

Ett annat sätt att sammandraga tvenne stafvelser uppkommer genom konsonantljudens bortlemnande vid uttalet (elision). Konsonanter, som bortlemnas, äro: *d*, *h*, *k*, *l*, *n*, *t*, samt halv vokalen *j*. Om *k*- och *t*-ljudens elision har redan blifvit nämndt (p. 79 följ.); de öfriga skola nu betraktas.

1. Huru *d*-ljudet dialektvis modifieras i uttalet, har förut blifvit förklaradt (p. 78). Men i de dialekter, som bortlemna skriftspråkets *d*, uppkommer en sammandragning, hvarje gång antingen samma vokalljud finnes i begge stafvelserna, eller då den efterföljande stafvelsen har ett *i* eller *u*, hvilka kunna ingå förening med den föregående (jfr. p. 27). Exempel: a) samma vokal i hvardera stafvelsen: kaataa, kaadat, kaadan, kaat, kaan, pata, gen. padan, paan, edessä, eessä, wesi, weden, ween, wedetään, weetään, piti, pidit, pidin, piit, piin, koto, kodon, koon, kutu, kudun, kuun, hätä, hädän, hään; — b) med *i* eller *u* i den följande stafvelsen: wati (fat), wadin, wain, e-distää, eistää, koti, kodin, koin, täti, tädin, täin, katu (gata), kadun, kaun, retu, redun, reun, todistaa, toistaa.

Ann. 1. Analoga härmed äro sammandragningarne, då ett *e* eller *o* följa i den andra stafvelsen, t. ex. pudota, puota, pidettiin, piettiin, 2 p. pl. pidettä, piettä = pidättä, pijättä, eller kaadettawaa, kaattawa, af kaataa.

Ann. 2. I folkspråket förekomma ännu andra slags sammandragningar, t. ex. täynnä = täydenä, männä vuonna = männeenä wuodena, piennä lasna l. lassa = pienennä lapsena, miesnä l. mies-sä = miehenä, toisna l. toissa = toisena, walmisna l. walmissa = walmihina = walmiina, — ei kettään = ei ketäkään, ei mittään = ei mitäkään, mää pois = mäne pois, paa kii = pane kiini.

2. Halfvokalen *j* bortlemnas dialektvis emellan tvenne vokaler, som då sammandragas, t. ex. ajatus l. ajatos, aatus, aatos, ajatella, aatella, kalojen, kalloin, rahojen, rahhoin, sanojen, sannoin, waiwojen, waiwoin.

3. *H*-ljudet. Uti de fall, då aspirationen öfvergår till *h* (jfr. p. 83 följ.), bortlemnas *h* dialektvis och medför sammandragning af tvenne stafvelser, t. ex. einehen, eineen, hamehen, hammeen, ahtahan, abtaan, hitahan, hittaan, parahan, parraan, terwehen, terween, ahtahus, ahtaus. På samma sätt uti andra fall, t. ex. jokahine, jokkaine, omahine, ommaine, parahin, parrain, rukahine, rukkaine, (af rukas, R. рука, рукавица), warahin, warrain, taiwaballine, taiwaalline, uroholline, urroolline, (eller med elision af det ena vokalljudet: urholline, icke urhoolline, såsom det vanligen skrives).

Sammandragningen i nominerna sker icke blott i genit. utan äfven i de öfriga kasusformerna. Den kasusform, som till ljudet är närmast lika med genit., är illat., hvori sammandragningen sker på följande sätt: ahteehen = ahteesen, af ahteehen, ahtehesen, eineehen = eineesen, hammeehen = hammeesen, huoneehen = huoneesen, ihmeehen = ihmeesen, katteehen = katteesen, konneehen = konneesen, lyhteehen = lyhteesen, (r. kar. lywthese), lähteehen = lähteesen, pärreehen = pärreesen, räpäleehen = räpäleesen, tähteehen = tähteesen, waatteehen =

waatteesen, wallechen = walleesen, wanteechen = wanteesen, wenneechen = wenneesen; — abtaahen = abtaaasen, altaahen = altaasen, ewwäähen = ewwääsen, hampaahen = hampaasen, hitaahen = hitaasen, kalliihen = kalliisen, kankaahen = kankaasen, kauniihen = kauniisen, kintaahen = kintaasen, kirweehen = kirweesen, kuniukaahen = kuninkaasen, lampaahen = lampaasen, paljaahen = paljaasen, parraahen = parraasen, portaahen = portaasen, puhtaahen = puhtaasen, raawaahen = raawaasen, raittiihen = raittiisen, renkaahen = renkaasen, rikkaahen = rikkaasen, rukkiihen = rukkiisen, seipäähen = seipääsen, taiwaahen = taiwaasen, tarpeehen = tarpeesen, tuoreehen = tuoreesen, työläähen = työlääsen, walmiihen = walmiisen, wartaahen = wartaasen, warpaahen = warpaasen, kewwäähen = kewwääsen, orriihen = orriisen.

Genom ljudmassans förenkling, det vill i närvarande fall säga, genom sammandragning söka organerna att lätta uttalet i prosan af de i poesin förekommande längre formerna, hvilka mest förekomma i den r. kar. dial. Samma utväg begagnar denna dialekt jemväl på ett annat sätt, då den nyttjar t. ex. wuateih, i st. f. wuateihein, miwn nimeh, i st. f. miwn l. minun nimehen, piästä piäh sua, i st. f. päästä päähän saakka, kuh aigah = kuhun aikaan. Men att skrifva, såsom några börjat göra: huoneeseen, taiwaaseen, weneeseen, är att förstöra ljudens jemvigt, utan tillräcklig grund för saken.

Anm. 1. Den r. kar. dial. har till slutljud uti illat. kasus en aspiration (h), hvilken här, likasom i andra enahanda fall (se p. 90), i de inhemska dialekterna öfvergått till vokalförlängning med euphoniskt *n* till slutljud, t. ex. edeh = etteen, kaglah = kaulaan, keskeh = keskeen, linnah = linnaan, mereh = merreen, matkah = matkaan, omah kodih = ommaan kottiin, saloh = salloon, wastah = wastaan.

Anm. 2. Genitivi slutljud i begge numeri är i finskan *n* och således samma ljud, som i turkiskan, hvilket i tatariskan ljuder *njing*,

i mongoliskan *un, jn*, och i tschuwaschiskan *jin, in*, eller *njin* 1). En intressant jämförelse med finskan erbjuda några andra ljudformer och egenheter i turkiskan, af hvilka vi här anföra följande:

1. Majores i rotstafvelsen fordra majores, och minores deremot minores i flexionsformerna.
2. Tenues i nominat. förmildras i genitivus 2).
3. Turkiskan saknar både artikel och genus 3).
4. Kasusformerna äro lika i begge numeri, och betydelsen af pluralis uttryckes med en framför kasusformen inskjuten ljudform *ler*, hvilken i tatariskan ljuder *lär, lar*, och i mongoliskan *nar, ner* 4).
5. Pronomen pers. *jag* ljuder i turkiskan *ben*, hos de nordliga Tatarerna *min* (= finska *minä*), *du* heter *sen* (genit. *senyn* = f. *sinun*), *han* heter *o* ell. *ol* (genit. *onyn* 5).
6. Pron. interrog. *hvem* heter *kim, kem* (= f. *ken*), genit. *kenjyn* (= f. *kenen*) 6).
7. Pron. suffixa för 1 pers. *-im, -um* l. *-m* (= f. *-ni*), 2 p. *-in, un, -n*, 3 p. sing. och plur. *-i, -u* l. *-si, -su* (= f. *-sa* l. *-nsa*), 1 p. pl. *-miz* (f. *-me*), 2 p. *nniz* (= f. *-nne*) 7).
8. Pron. poss. uttrycka Turkar och Tatarer med genit. af pron. pers., med tillägg af partikeln *ki*, eller ock med demonstr. *su* l. *bu*, hvilket af nordliga Tatarer jemte *ol* nyttjas såsom pron. pers. för 3 pers. (= f. *se*) 8).
9. Pronomina *gendi* och *yz* svara emot finska *itse* och taga till sig personalsuffixer 9).
10. Hjelpverbet *olla* i finskan ljuder i turkiskan *olmaq* hvilket har åtskilliga flexionsformer nästan lika med finskan, t. ex. Præt. S. *oldum, oldun, oldu*, Pl. *olduq, oldunuz, oldular*
olin olit oli olimme olitte oliwat

1) Jfr. Грамматика Турецко-Татарскаго языка, составленная Каземъ-Бекомъ. Казань 1839. p. 54. 2) l. c. p. 60. 3) l. c. p. 48. 4) l. c. p. 50. 5) l. c. p. 112—114. 6) l. c. p. 123. 7) l. c. p. 133. 8) l. c. p. 116—119. 9) l. c. p. 152.

Condit.	<i>olsam</i>	<i>olsan</i>	<i>olsa</i>	<i>olsak</i>	<i>olsaniz</i>	<i>olsalar</i>
	<i>olisin</i>	<i>olisit</i>	<i>olisi</i>	<i>olisimme</i>	<i>olisitte</i>	<i>olisiwat</i>

Imper.

1.	<i>olaalum</i> = <i>olkaamme</i>
2.	<i>ol</i> = <i>ol'</i> = <i>ole</i> 2. <i>olun</i> = <i>olkaatte</i>
3.	<i>olsun</i> = <i>olkoon</i> 3. <i>olsunlar</i> = <i>olkaat</i> 10).

11. Turkiskan har negativ konjugation 11).

12. Nyttjar postpositioner och saknar præpositioner 12).

13. Verba passiva konjugeras lika med activa 13).

Då vi nu kommit till nominernas kasusformer, må det vara oss tillåtet att göra en digression från vårt egentliga ämne, och ur phonetisk synpunkt betrakta några kasusändelser. Vi taga härtill *infinitivus* och *caritivus* kasus, hvilka ur flera skäl förtjena en särskild uppmärksamhet, hellst de för närvarande höra till dagens frågor. För att ställa oss på faktisk grund, vilja vi först anföra nominer af olika slag med deras flexionsformer i infinit. och caritivus kasus.

<i>Nominat.</i>	<i>Infinit.</i>	<i>Caritiv.</i>
<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>	<i>Sing.</i> <i>Plur.</i>

A. *Enstafviga*: a) Med vokal till slutljud (p. 48):

koi	koita	koita	koita ^c	koita ^c
luu	luuta	luita	luuta ^c	luita ^c
maa	maata	maita	maata ^c	maita ^c
pii	piitä	piitä	piitä ^c	piitä ^c
pää	päätä	päitä	päätä ^c	päitä ^c
suo	suota	soita	suota ^c	soita ^c
täi	täitä	täitä	täitä ^c	täitä ^c
woi	woita		woita ^c	
wyö	wyötä	wöitä	wyötä ^c	wöitä ^c

b) med s till slutljud:

mies (l. mie ^c)	miestä	miehiä	mieheta ^c	miehitä ^c
-----------------------------	--------	--------	----------------------	----------------------

10) l. c. p. 200-204. 11) l. c. p. 264-289. 12) l. c. p. 356. 13) l. c. p. 343. Jfr Prof. G. Geitlins Theses stipend. d. 27. Nov. 1841.

B. *Tvåstafviga*: a) Med vokal till sluttjud:

raha	rahhaa	rahoja	rahata ^c	rahoita ^c
raja	raijaa	rajoja	rajata	rajoita
talo	taloo	taloja	talota	taloita
nimi	nimeä	nimiä	nimetä	nimitä
nenä	nennää	neniä	nenätä	nenitä
perä	perrää	periä	perätä	peritä
pesä	possää	pesiä	pesätä	pesitä
keto	ketoo	ketoja	kedota	kedoita
talwi	talwea	talwia	talweta	talwita
akka	akkaa	akkoja	akata	akoita
ukko	ukkoa	ukkoja	ukota	ukoita
kappa	kappaa	kappoja	kapata	kapoita
sappi	sappea		sapeta	
nuttu	nuttua	nuttuja	nuluta	nuluita
katto	kaltoa	kaltoja	kalota	katoita
ämmä	ämmää	ämmiä	ämmätä	ämmitä
konna	konnaa	konnaia	konnata	konnita
herra	herraa	herroja	herrata	herroita
pässi	pässiä	pässiä	pässitä	pässitä
lanka	lankaa	langoja	langata	langoita
lanko	langoa	langoja	langota	langoita
kipu	kipua	kipuja	kiwuta	kiwuita
leipä	leipää	leipiä	leiwätä	leiwitä
korpi	korpea	korpia	korweta	korwita
walta	waltaa	waltoja	wallata	walloita
pinta	pintaa	pintoja	pinnata	pinnoita
reikä	reikää	reikiä	reijätä	reitä
paita	paitaa	paitoja	paijata	paijoita
leuka	leukaa	leukoja	leuwata	leuwoita
hauta	haulaa	hautoja	haudata	haudoita
keko	kekoa	kekoja	keota	keoita

<i>Nominat.</i>	<i>Infinit.</i>		<i>Caritiv.</i>	
	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
rako	rakoa	rakoja	raota	raoita
lehti	lehteä	lehtiä	lehdetä	lehditä
wyyhti	wyyhtiä	wyyhtiä	wyyhitä	wyyhitä
nahka	nahkaa	nahkoja	nahata	nahoita
jalka	jalkaa	jalkoja	jalata	jaloita
wirka	wirkaa	wirkoja	wirata	wiroita
wirta	wirtaa	wirtoja	wirrata	wirroita

b) Med aspiration eller något deraf uppkommet ljud till slutljud (p. 83—86):

ahde ^c	ahdetta	ahteita	ahteeta ^c	ahteita ^c
eine ^c	einettä	eineitä	eineeta ^c	eineitä ^c
hame ^c	hametta	hammeita	hammeeta	hammeita
huone ^c	huonetta	huoneita	huoneeta	huoneita
ihme ^c	ihmettä	ihmeitä	ihmeetä	ihmeitä
kade ^c	kadetta		katteeta	
kone ^c	konetta	konneita	konneeta	konneita
lähde ^c	lähdettä	lähteitä	lähteetä	lähteitä
päre ^c	pärettä	pärreitä	pärreetä	pärreitä
tähde ^c	tähdettä	tähteitä	tähteetä	tähteitä
waate ^c	waatetta	waalteita	waatteeta	waalteita
wale ^c	waletta	walleita	walleeta	walleita
wanne ^c	wannetta	wanteita	wanteeta	wanteita
wene ^c	wenettä	wenneitä	wenneetä	wenneitä
ahdas	ahdasta	ahtaita	ahtaata	ahtaita
allas	allasta	altaita	altaata	altaita
ewäs	ewästä	ewwäitä	ewwäätä	ewwäitä
hammas	hammasta	hampaita	hampaata	hampaita
hidas	hidasta	hittaita	hittaata	hittaita
kallis	kallista	kalliita	kalliita	kalliita
kangas	kangasta	kaukaita	kankaata	kankaita

<i>Nominat.</i>	<i>Infinit.</i>		<i>Caritiv.</i>	
	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
kaunis	kaunista	kauniita	kauniita	kauniita
kinnas	kinnasta	kintaita	kintaata	kintaita
kirwes	kirwestä	kirweitä	kirweettä	kirweitä
paljas	paljasta	paljaita	paljaata	paljaita
paras	parasta	parraita	parraata	parraita
porras	porrasta	portaita	portaata	portaita
puhdas	puhdasta	puhtaita	puhtaata	puhtaita
raawas	raawasta	raawaita	raawaata	raawaita
raitis	raitista	raittiita	raittiita	raittiita
rengas	rengasta	renkaita	renkaata	renkaita
rikas	rikasta	rikkaita	rikkaata	rikkaita
ruis	ruista	rukkiita	rukkiita	rukkiita
seiwäs	seiwästä	seipäitä	seipäätä	seipäitä
taiwas	taiwasta	taiwaita	taiwaata	taiwaita
tarwis	tarwista	tarpeita	tarpeeta	tarpeita
tuores	tuoresta	tuoreita	tuoreeta	tuoreita
työläs	työlästä	työläitä	työläätä	työläitä
walmis	walmista	walmiita	walmiita	walmiita
waras	warasta	warkaita	warkaata	warkaita
warras	warrasta	warttaita	warttaata	warttaita
warwas	warwasta	warpaita	warpaata	warpaita
kewät	kewältä	kewwäitä	kewwäätä	kewwäitä
orit	oritta	orriita	orriita	orriita
ilwes	ilwestä	ilweksiä	ilweksetä	ilweksitä
jänis	jänistä	jäniksiä	jäniksetä	jäniksitä
kannus	kannusta	kannuksia	kannukseta	kannuksita
lehmus	lehmusta	lehmuksia	lehmukseta	lehmuksita
pieles	pielestä	pieleksiä	pieleksetä	pieleksitä
päälös	päälöstä	päälöksiä	päälöksetä	päälöksitä
sormus	sormusta	sormuksia	sormukseta	sormuksita

<i>Nominat.</i>	<i>Infinit.</i>		<i>Caritiv.</i>	
	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
teräs	terästä	teräksiä	teräksetä	teräksitä
waris	warista	wariksia	wariksetä	wariksita
ahtaus	ahtausta		ahtaueta	
kauneus	kauneutta		kauneueta	
oikeus	oikeutta		oikeueta	
puhtaus	puhtausta		puhtaueta	
wiisaus	wiisautta		wiisaueta	
lottuus	lottuutta		lottuueta	
wääryys	wääryyttä		wääryyeta	

c) Med *si* till sluttjud, hvori *s* uppkommit af *t* (p. 88):

käsi	kättä	käsiä	kädeta ^c	käsitä ^c
wesi	wettä	wesiä	wedetä	wesitä
kansi	kantta	kansia	kanneta	kansita
korsi	korlta	korsia	korreta	korsita
wirsi	wirttä	wirsiä	wirretä	wirsitä

d) Med *i* till sluttjud och föregående *h*, *l*, *n*, *r*:

tuohi = tuoh	tuohia	tuohia	tuoheta ^c	tuohita ^c
lohi = loh	lohia	lohia	loheta	lohita
tuli = tul ^c	tulia	tulia	tuleta	tulita
tuuli = tuul ^c	tuulia	tuulia	tuuleta	tuulita
pieni = pien ^c	pieniä	pieniä	pieneta	pienita
kuori = kuor ^c	kuoria	kuoria	kuoreta	kuorita
suuri = suur ^c	suuria	suuria	suureta	suurita

Ann. Ord på *mi* med föregående vokal variera likväl i bruket sålunda, att de uti infinit. hafva än *-mea*, *-meä*, t. ex. Suomi, Suomea, kymi, kymeä, nimi, nimeä, tuomi, tuomea, än *-nta* *-ntä*, t. ex. lumi, lunta, niemi, nientä, niemeä.

e) Med *l*, *n*, *r*, till sluttjud (p. 91):

sääwel = sääweli, sääweliä	sääweliä	sääwelitä ^c	sääwelitä ^c
ahwen	ahwenta	ahweneta	ahwenita

	<i>Nominat.</i>		<i>Infinit.</i>		<i>Caritiv.</i>	
	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
kämmen	kämmentä	kämmeniä	kämmenetä	kämmeniä	kämmenitä	kämmeniä
paimen	paimenta	paimenia	paimeneta	paimenia	paimenitä	paimenia
härkin	härkintä	härkkimiä	härkkimetä	härkkimiä	härkkimitä	härkkimiä
palin	palinta	palkimia	palkimeta	palkimia	palkimitä	palkimia
syän	syäntä	syämiä	syämetä	syämiä	syämitä	syämiä
tytär	tytärtä	tyttäriä	tyttäretä	tyttäriä	tyttäritä	tyttäriä

C. *Flerstafoiga*: a) Med vokal till slutljud:

eläjä	eläjää	eläjiä	eläjätä ^c	eläjitä ^c
kataja	katajaa	katajia = joja	katajata	katajita = joita
katsoja	katsojaa	katsojia	katsojata	katsojita
kylwäjä	kylwäjää	kylwäjiä	kylwäjätä	kylwäjitä
käweliä	käweliää	käweliöjä	käweliätä	käweliöitä
palwelia	palweliaa	palwelioja	palweliata	palwelioita
miniä	miniää	miniöjä	miniätä	miniöitä
mäniä	mäniää	mäniöjä	mäniätä	mäniöitä
tuhnio	tuhnioa	tuhnioja	tuhniota	tuhnioita
asia	asiaa	asioja	asiata	asioita
makia	makiaa	makioja	makiata	makioita
rohkia	rohkiaa	rohkioja	rohkiata	rohkioita
napukka	napukkaa	napukkoja	napukata	napukoita
näpykkä	näpykkää	näpykkojä	näpykätä	näpyköitä
wasikka	wasikkaa	wasikkoja	wasikata	wasikoita
humala	humalaa	humaloja	humalata	humaloita
pykälä	pykälää	pykälöjä	pykälätä	pykälöitä
l. pykä ^c	pykältä	pykäliä		pykälitä
siiwilä	siiwilää	siiwilöjä	siiwilätä	siiwilöitä
karpalo	karpaloa	karpaloja	karpalota	karpaloita
purtilo	purtiloa	purtiloja	purtilota	purtiloita
wasama	wasamaa	wasamoja	wasamata	wasamoita
waaterma	waatermaa	watermoja	waatermata	watermoita

<i>Nominat.</i>	<i>Infnit.</i>		<i>Caritiv.</i>	
	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
syuhelmä	syuhelmä	syuhelmiä	syuhelmä	syuhelmitä
äkämä	äkämä	äkämä	äkämä	äkämä
akana	akana	akanoja	akanata	akanoita
karsina	karsina	karsinoja	karsinata	karsinoita
ruhtina	ruhtina	ruhtinoja	ruhtinata	ruhtinoita
anoppi	anoppia	anoppia	anopita	anopita
kassara	kassara	kassaroja	kassarata	kassaroita
niwerä	niwerä		niwerä	
wasara	wasara	wasaroja	wasarata	wasaroita
karitsa	karitsa	karitsoja	karitsata	karitsoita
kolpitsa	kolpitsa	kolpitsoja	kolpitsata	kolpitsoita
emäntä	emäntä	emäntä	emännä	emännä
kaupunti	kaupuntia	kaupuntia	kaupunnita	kaupunnita
nawelta	nawelta	nawelloja	nawelata	naweltoita
orawa	orawa	orawia	orawata	orawita
palawa	palawa		palawata	
eläwä	eläwä	eläwä	eläwä	eläwä
sälkeewä	sälkeewä	sälkeewä	sälkeewä	sälkeewä
wihawa	wihawa	wihawia	wihawata	wihawita

Ann. 1. Ordet *kaupunti* = *kaupunki* har uppkommit antingen af det tyska ordet *Kaufbund*, eller ock af det svenska *köping*. *K* och *t* förwexlas stundom i dialekterna, t. ex. kauta, tautta, hiekka, hieta.

Ann. 2. Orden på *ia* = *ea*, *iä* = *eä* hafva dialektwis annan ändelse uti infnit. än ofwan blifwit uppgifven, t. ex. makkeita l. makeita, rohkeita, sokkeita l. sokeita. Denna form förekommer likaledes i den r. kar. dialekten. Bibelfinskan har makioita, rohkioita, sokioita.

b) Med *ne* till slutändelse, hwarefter ett *n* euphon. tillkommit (p. 91):

entine entistä entisiä entisetä^c entisitä^c

<i>Nominat.</i>	<i>Infinit.</i>		<i>Caritiv.</i>	
	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
hewone	hewosta	hewosia	hewoseta	hewosita
ihmine	ihmistä	ihmisiä	ihmisetä	ihmisita
sulhane	sulhasta	sulhasia	sulhaseta	sulhasita

c) Med aspiration eller något deraf uppkommet ljud till slutljud (p. 83—86):

kantele ^c	kanteletta	kanteleita	kanteleeta ^c	kanteleita ^c
repale ^c	repaletta	repaleita	repaleeta ^c	repaleita ^c
pengere ^c	pengerettä	pengereitä	pengereeta ^c	pengereitä ^c
simare ^c	simaretta	simareita	simareeta ^c	simareita ^c
wiikate ^c	wiikatetta	wiikatteita	wiikatteeta ^c	wiikatteita ^c
kahilas	kahilasta	kahilaita	kahilaata ^c	kahilaita ^c
kauppias	kauppiasta	kauppiaita	kauppiaata ^c	kauppiaita ^c
kuningas	kuningasta	kuningaita	kuninkaata ^c	kuninkaita ^c
purilas	purilasta	purilaita	puurilaata ^c	purilaita ^c
sapilas	sapilasta	sapilaita	sapilaata ^c	sapilaita ^c
warakas	warakasta	warrakkaita	warakkaata ^c	warakkaita ^c
todistus	todistusta	todistuksia	todistukseta ^c	todistuksita ^c
wiattomuus	wiattomuutta		wiattomuuetta ^c	
awaruus	awaruutta		awaruuetta ^c	
ommaisuus	ommaisuuutta		ommaisuueta ^c	

Af dessa exempel synes tydligt, att en väsentlig phonetisk skillnad uti infinit. kasus äger rum mellan de nominer, hvilka i nominat. slutas på en ren vokal och de, hvilkas slutljud i nominat antingen är en aspiration eller något deraf uppkommet ljud, eller någon annan konsonant. De senare hafva neml. till flexionsform uti infin. sing. *ta*, *tä*, och de förra deremot *a*, *ä*, utan föregående *t*-ljud. Hvad de enstafviga orden beträffar, så hafva vokalljuden *a*, *ä*, *u*, *y*, *i* uti dem ursprungligen varit korta, hvilket bestyrkes deraf, att de öfriga vokalljuden *o*, *ö*, *e* uti enahanda ord öfvergått till diphtonger. Or-

saken till ljudets förlängning är här densamma, som förut blifvit förklarad om andra ordformer (p. 90 p. 99 Anm. 1.), eller att aspirationsljudet åstadkommit förstärkning i det föregående vokalljudet, hvilken förstärkning gör sig hörbar såsom ett långt vokalljud. Att åter dessa ord haft en slutaspiration, bevisar deras ändelse uti infinit. kasus *ta*, *tä*, hvilken är densamma, som alla andra ords infinitivi form, de der slutas på en aspiration.

Att formen *ta*, *tä* har att tacka aspirationsljudet för sin uppkomst, bestyrkes ytterligare af följande:

1. I den r. kar. dial. utgör *h* 3 persons suffix, t. ex. *Matth. XV. 4.* Jumala käski, hywitä tuattuos i muamuos: i ken hawkuw tuattuoh, muamuoh go, surmalla ana kuolow. Att *h* är suffix i orden tuattuoh, muamuoh, synes deraf, att samma ord uti infinit. eljest icke hafva denna ändelse, t. ex. *Matth. XV. 6.* ei hywittäis tuattuo i muamuo. Den r. kar. suffixen *h* svarar således emot $s = s^c = sa$ i de inhemska dialekterna, af hvilka några foga den till ordet utan föreningsljud (*n*), t. ex. *omasa = omansa*. Suffixen *sa*, *sä* har sålunda på phonetisk väg uppkommit af *h*, hvilket först hårdnat till *s* och sedermera erhållit tillägg af vokalljudet *e* och sedan *ä*, *a* ($h = s^c = se = sä, sa$).

2. Vidare upplyser *Matth. XII. 45.*, -hvarest orden lyda: Silloin mänow i ottaw itsen-kera seitsimen toisie pahalasia pat-tiembie *itsiedä*, att *itsiedä = itsiätä* svarar emot Bibelfinskans *itsiänsä*, d. v. s., att Bibelfinskans suffix *sa*, *sä* är lika med den r. kar. dial. suffix *ta*, *tä*, samt att *h*-ljudet sålunda modifieras jemväl till *t* uti infinit. af *itse = itse^c = itseh*.

Uti flerstafviga ord, hvilka slutas på en vokal, varierar bruket af *a*, *ä* och *ta*, *tä* dialektvis uti infin. kasus. Huru man ock må förklara uppkomsten af denna variation, så är den ej

betingad af ljudorganernas verksamhet, såvida formen *a*, *ä*, *i* sådana ord är lättare för uttalet än *ta*, *tä*, och blir genom sammandragning ytterligare lättad, t. ex. *ansioa*, *ansioo*, *pattioa*, *pattioo*, *häwiöä*, *häwiöö*. Ännu mindre än ord på *a*, *ä*, *o*, *ö* med föregående *e*, *i*, *u* (*ea*, *eä*, *ia*, *iä*, *io*, *iö*, *ua*), t. ex. *sakia* l. *sakia*, *pehmeä* l. *pehmiä*, *astia*, *häpiä*, *kontio*, *ropio*, *häwiö*, *sikiö*, *tanhua*, finna sådana flerstafviga ord, som framför slutändelsen ej hafva någon vokal, utan en konsonant, någon phonetisk grund för formen *ta*, *tä* uti infinit. kasus, t. ex. *Jumalata*, *kahmalota*, *maailmata*, *hedelmätä*, *ikkunata* l. *akkunata* (*akkuna* = R. *окно*), *anoppita*, *tawarata* (*tawara* = R. *товаръ*), *kaiwantota*, *kalmistota*, *ystäwätä*.

Både den phonetiska nota *characteristica* vi nu antydt i nominers infinit. kasus och hvad som förut blifvit förklaradt om konsonantljudens förstärkning och förmildring (jfr. p. 92), leder till det resultatet, att nominerna äro af tvenne hufvudarter: a) sådana, hvilkas slutljud i nominat. är en ren vokal och b) sådana, hvilkas slutljud i samma kasus ej är en ren vokal, utan antingen en aspiration, eller något deraf uppkommet ljud, eller ock någon konsonant: *l*, *n*, *r*, eller *s^c* = *si*. Till det förre slaget höra då af ofvanstående exempel de, som äro upptagne under B. a. och C. a, och till det senare alla öfriga. Att många af de under B. b. samt alla under B. c. d. e och C. b och några under C. c uppräknade, hvilka i sing. höra till den senare, i plur. deremot hafva *a*, *ä* utan *t*-ljud, har sin förklaring deri, att språket efter stammen tidigare utbildat andra kasusformer för dessa ord än deras nominativi nuvarande ändelse hunnit stadga sig (jfr. p. 82).

Af ofvan anförda ord inhentas vidare, att infinitivi sing. form för nominer af den andra af oss uppgifna hufvudarten är *ta*, *tä*, eller densamma, som *carit*. har vid alla nominer och i begge numeri, om man ej fäster sig vid slutaspirationen, hvilken

dialektvis försvunnit ur folkspråket. Huru detta skall förstås, derom erhåller man af samma ord den upplysning, att, ehuru formen för begge kasus är lika, skilja sig likväl dessa kasus högst väsentligen från hvarandra derigenom, att infinitivi form *ta*, *tä* ej tillägges grundbegreppets ljudform i samma kasus, som caritivi form *ta^c*, *tä^c*. Ty ur phonetisk synpunkt betraktadt, förenar sig infinitivi form ljudenligast med nominat. och caritivi form deremot med genitivi grundljud vid nominer af hvardera hufvudarten, t. ex. *nuttu*, *nutuu*, *nuttua*, *nututa^c*, *lanka*, *langan*, *lankaa*, *langata^c*, *pinta*, *pinnan*, *pintaa*, *pinnata^c*, *leipä*, *leiwän*, *leipää*, *leiwätä^c*, *rako*, *raon*, *rakoa*, *raota^c*, *isäntä*, *isännän*, *isäntää*, *isännätä^c*; — *lähde^c*, *lähteen*, *lähdettä*, *lähteetä^c*, *hammas*, *hampaan*, *hammasta*, *hampaata^c*, *ilwes*, *ilweksen*, *ilwestä*, *ilweksetä^c*, *nuoruus*, *nuoruuen*, *nuoruutta*, *nuorueta*, *tuli* = *tul^c*, *tulen*, *tulta*, *tuleta^c*, *härkin*, *härkkimen*, *härkintä*, *härkkimetä^c*, *hewone* = *hewos*, *hewosen*, *hewosta*, *hewoseta^c*, *kuningas*, *kuninkaan*, *kuningasta*, *kuninkaata^c*.

Anm. Förvandlingen af genitivi form *n* till caritivi form *ta^c*, *tä^c* är lika naturlig, som den är t. ex. af inessivi form *s-sa* till elativi form *s-ta*, eller adessivi form *l-la* till ablativi form *l-ta*.

Hvad sedan angår plur. numerus vid nominer af den första hufvudarten, så rätta sig infinit. och carit. kasus efter sina i sing. redan färdiga ljudformer, oberoende af nominat. och genit. plur. Men nominer af den andra hufvudarten variera sålunda, att några hafva uti infinit. *ia*, *iä*, andra deremot *ita*, *itä*. Det förra fallet äger rum uti ord, som ofvan blifvit anförda under A. b. B. c. d, e och C. b och det senare under B. b. C. c. i landets inhemska dialekter. Den r. kar. dial. nyttjar deremot icke heller uti ord under B. b. C. c. *ita*, *itä*, utan *ia*, *iä*, t. ex. *einehie* = *einehiä*, *huonehie* = *huonehia*, *lampahie* = *lampahia*, *wenehie* = *wenehiä*, hvilka i de inhemska dialekterna ljuda: ei-

neitä, huoneita, lampaita, wenneitä, kontraherade af einehitä, huonehita, lampahita, wenehitä.

Huru man än må betrakta nominernas infinit. kasus, kan man, sålänge man vill stå på faktisk grund, ingalunda komma till det resultatet, att *ta*, *tä* varit infinitivi ursprungliga form vid alla nominer. Och det är derföre svårt att inse, hvad nytta språket kunde draga deraf, att på grammatikalisk väg söka påtruga denna form sådana ord, som dermed ej vilja assimilera sig.

En annan formlikhet mellan infinit. och carit. kasus består deri, att hvardera af dessa kasus i vissa fall har *ta*, *tä*. Uti infinit. förekommer denna form uti ord under B. b. c. och C. c. och om dess uppkomst upplyser den r. kar. dial., att den ljudit *hta*, *htä*, t. ex. *einehtä*, *huonehta*, *wenehtä*, samt att *h* således hårdnat till *t*. Och som dessa ord i samma dialekt ljuda i nominat. *eines*, *huones*, *wenes*, upplyser detta tillika, huru orden under B. b. C. c. uti illat. kasus kunna hafva både *h* och *s*, t. ex. *einehehen*, *contr. eineehen*, och *einehesen*, *contr. eineesen*, äfvensom, huru orden på *us*, *ys* med föregående vokal, analogt med dessa uti infinit. erhållit formen *ta*, *tä*, t. ex. *nuoruutta*, *wanhuutta*, i st. f. *nuoruhta*, *wanhuhta*. Uti ord på *si* (B. c.) lägges åter formen *ta*, *tä* till grundljuden: *kät*, *wet*, *kant*, *kort*, *wirt*, hvarigenom då enligt alla dialekter erhålles *kättä*, *wettä*, *kanttä*, *korttä*, *wirttä*.

Anm. Analog med *ht*-ljudens modifikation till *tt* uti *einehtä* etc. är öfvergången af samma ljud till *tt* uti de adverbliella uttrycken: *alaihite*, *alaitte*, *keskihte*, *keskitte*, *läwihite*, *läwritte*, *ohihte*, *ohitte*, *poikihte*, *poikitte*, *päihite*, *päitte*, *pällihte*, *pällitte*, *siwuihte*, *siwuitte*, *taihte*, *taitte*, *wierihte*, *wieritte*, *wälihte*, *wälitte*, *ylihite*, *ylitte*, hvilka uppkommit af *alah*, *keskih*, *läwih*, *ohih*, *poikih*, *päih*, *pällih*, *siwuih*, *taih*, *wierih*, *wälih*, *ylih*, och partikeln *te*. Efter dialekterna hafva förenämnda ord modifierats än till *alaitse*, *alaisse*, *keskitse*, *keskisse* o. s. v. (jfr. p. 42) än till *alaitteh*, *alaiten*, *läwiteh*, *läwiten*, o. s. v.

Uti caritivus förekommer formen *tta*, *ttä* i den r. kar dialekten och i norra Österbotten inom Finland. Det är likväl ännu icke undersökt, huruvida alla ord utan undantag tillegnat sig densamma, eller om icke bruket deraf möjligen kan vara beroende af vokalljuden i orden och formen sålunda underkastad vanliga ljudmodifikationer. Sammanhåller man denna form med den sawolaxska dialektens caritivi form *ta^c tä^c* (= *tah*, *täh*, *tak*, *täk*), visa de ett phonetiskt fenomen i den finska ljudbildningen, som i mer än ett afseende är anmärkningsvärdt. Ty först och främst ligger deri en benägenhet, att leda ljudstyrkan af hela ordet till den sista stafvelsen, hvilket ljudfenomen är analogt med turkiskans och de dermed beslägtade tariska och mongoliska språkgrenarnes fallenhet, att genom tonhöjden (accenten) leda ljudstyrkan till den sista stafvelsen, hvilken i dessa språk derföre vanligast är accentuerad*). Om denna analogi ej är tillfällig, hvilket vi för vår del ej kunna bedömma, kunde den förtjena att närmare undersökas. För det andra visa begge dessa former den egenhet, att den sawolaxska formen *ta^c, tä^c* bibehållit aspirationen i slutet, hvilken den r. kar. dial. bortlemnat och ersatt genom *t*-ljudets förstärkning (*tta*, *ttä*). Derigenom, att rösttonen mera drages till sista vokalen genom slutaspirationens förstärkning, blir det föregående *t*-ljudet försvagadt, t. ex. *lapsitah*, *lapsitak*, *naisitah*, *naisitak* (icke *lapsittah*, *naisittah*), men bortlemnas aspirationen, ljuda samma ord: *lapsitta*, *naisitta*, såsom fallet ännu är i den r. kar. dial. Af sådan orsak ljuda t. ex. *heitti tekemätä^c*, antingen: *heitti tekemätäh* l. *tekemätäk*, eller *tekemättä*, icke *tekemättäh* l. *tekemättäk*, och syntnytt ei *pääse kuolemata* antingen ei *pääse kuolematah* l. *kuolematak*, eller *kuolematta*, men icke *kuolemattah* l. *kuolemattak*.

1) Jfr. *Kasem-Bek* l. c. p. 29.

Den phonetiska orsaken till *t*-ljudets förstärkning är sådan, att organerna derigenom söka att göra föreningen af det yttre tillägget med grundbegreppet så mycket mera hörbar. Enahanda ljudförstärkning inträffar vid personalsuffixernas *me*, *ne* förening med grundbegreppet, t. ex. *sanamme*, *sananne*, och vid personalformernas förening med verber, t. ex. *otamme* *otatte*. Betraktar man åter ur euphonisk synpunkt hvardera formen: *ta^c*, *tä^c*, och *tta*, *ttä*, finner man, att den förra är mera euphonisk än den senare derföre, att flexionsformens vokalljud genom den föregående geminationen försvagas, hvilket den sawolaxska dial. tvertom sökt förekomma genom slutaspirationen.

Emedan nu både *ta^c*, *tä^c*, och *tta*, *ttä* äro åldriga former i språket, uppstår för oss den fråga: vilkendera af dessa former vore mera egnad att blifva caritivi flexionsform i det allmänna finska skriftspråket? Håller man sig vid besvarandet af denna fråga på ren phonetisk grund, visar språket, utom hvad om dessa former nu särskildt blifvit anfördt, mångfaldiga ljudmodifikationer vid ordens bildning och böjning. Fäster man sig bland dessa modifikationer endast vid den, som åstadkommes genom sammandragning, hvilken teori utbildat sig i de inhemske dialekterna vida fullständigare än i den r. kar. munarten, så upplyser denna teori, att genom elision af *h*-ljudet erhålles i carit. t. ex. af *einehetä^c*, *huonehetä^c*, *wenehetä^c*, *eineetä^c*, *huoneeta^c*, *wenneetä^c*, hvarfyll den physiologiska orsaken förut blifvit förklarad (p. 98). Nästan alla inhemska dialekter hafva adopterat denna form, såsom den lättaste och med jemvigtslagen mest öfverensstämmande. Enligt jemvigtslagen behöfver konsonantljudet ej förstärkas, om det föregående vokalljudet är långt (p. 72). Derföre ljuda nämnda ord antingen såsom de blifvit tecknade, eller ock efter den andra dialekten: *einehettä*, *huonehettä*, *wenehettä*, men efter ingen dialekt: *eineet-*

tä, huoneetta, wenneettä. Analogä fall äro: otappa, ottaapa, tuleppa, tulloopa, lienekkö, lieneekö. Det är väl sannt, att många både kasus- och verbalformer småningom utbildat sig till stående typer, hvilka förblifva oförändrade, vokalljudet må blifva hurudant som hellst; men der man ännu kan uppsåra deras uppkomst, bör man icke heller förbise de phonetiska villkor, under hvilka dessa former göra sig gällande. Ett sådant villkor hafva vi nu antydt om caritivi form *ta^c*, *tä^c*. Man skulle således misskänna caritivi begge formers phonetiska villkor, om man, utgående från grammatikalisk synpunkt, ville antaga *tta*, *ttä* till caritivi flexionsform i landets inhemska dialekter, hvilka adopterat den andra formen. Men äfven ur andra skäl kan man ej gilla den senare formen, *tta*, *ttä*, såsom flexionsform för carit. i de inhemska dialekterna, och dessa äro:

1. Som formen *ta*, *tä* alldeles icke är infinitivi form vid nominer af den första hufvudarten (jfr. p. 112), bar man således icke heller någonting vidare att tillgöra, för att åtskilja infinit. från caritivus kasus, då språkanden redan härförinnan gjort det. Vid nominer af den andra hufvudarten skiljes carit. från infinit. både genom slutaspirationen och den kasus, hvartill carit. fogas (jfr. p. 111).

2. Vore nu begge dessa kasus icke heller så noga åtskilda, som de verkligen äro, kan man genom antagandet af formen *tta*, *ttä* för carit. likväl ej undvika att låta den blifva lika med infinit. i de under B. b. C. c. uppgifna orden, hvilka slutas på en ren aspiration, eller på *us*, *ys* med föregående vokal, och under B. c, hvilka slutas på *si*. Bibehåller man deremot formen *ta^c*, *tä^c*, bortfaller denna likhet, och till och med mindre vana öron uppfatta lättare skillnaden i ljudet emellan begge dessa kasus, då de betecknas så här: inf. wettä, carit. weetä (= wedetä^c), än då de betecknas: inf. wettä, carit. weettä (= wedettä).

3. Emedan det är hörseln, som både uppfattar och kontrollerar ljuden, är det af vigt, att vid ljudformernas indelningar och beteckningssätt följa örats ledning, så framt man vill undvika att borttrassla ljudlagarne, hvartill bland andra införandet af formen *tta*, *ttü* för *caritivus* i landets inhemska dialekter ofelbart leder, såvida den i dessa munarter ej kan stödja sig på phonetisk grund.

Anm 1. Man har i språkforskningen i allmänhet äflats med att förklara ljuden efter andra grunder än de, som kunna hemtas ur språkets phonetiska element. Sålunda har *Rapp* funnit den påtagligaste analogie emellan vokalljuden och färgerna, då han säger: "Eh', ich mein Schema und meine Theorie der Vokale entwerfe, muss ich auf die auffallende Analogie aufmerksam machen, die dieser mit der Theorie der Farbe hat, besonders mit der Farbenlehre, wie sie von *Goethe* aufgestellt und ausgebildet worden ist. Ob ich gleich meine Theorie der Vokale in früher Jugend und vor der Bekanntschaft mit *Goethe's* Farbenlehre entworfen habe, so muss ich doch gestehen, dass mir dieselbe in der Bestätigung und Ausführung meiner Ansicht ausserordentlich förderlich und behülflich gewesen ist". *)

Anm. 2. Att nominer, som slutas på en vokal och uti genit. förmildra det föregående konsonantljudet, återkalla nominativi hårda konsonantljud, då en personalsuffix tillägges, är en känd sak, t. ex. *tapa*, *tawan*, *tapansa*. Men att nominer af den andra hufvudarten bibehålla genitivi grundljud, t. ex. *einensä*, contr. *ei-neensä*, *weneensä*, contr. *wenneensä*, *lampaansa*, *tarpeensa*, *pieleksensä*, *kauneuensa*, *wiisauensa*, *tottuuensa*, *wääryyensä*, har man ej velat inse, då man börjat skrifva *kauneutensa*, *wiisautensa*, *tottuutensa*, *wääryytensä*. Det är väl sannt, att orden på *si* (B. c.) förstärka genit. *d* till *t*, t. ex. *kätensä*, *wirtensä*, men ändelsen *si* skiljer sig från det enkla slutljudet *s* derigenom, att *s* i den förra har uppkommit af *t*, och i den senare

*) Jfr. Dr K. M. *Rapp*, *Versuch einer Physiologie der Sprache*. I Band, Stuttgart u. Tübingen 1836. p. 18.

deremot af en aspiration d. v. s., att *s* i den förra är en förmildring och i den senare en förstärkning af grundljudet. Och om bibelspråket, enligt hvilket nämnda ord skrivas med *d*: kauneudensa, wiisaudensa, tottuudensa, wääryydensä, på landsorterna verkat, att *d* i sådana ord uttalas antingen såsom *l*, *r*, eller såsom *t*, hvilket vi ej så noga känna, lägga vi härtill det, som vi bestämdt veta, att samma ord uttalas äfven: kauneuensa, wiisauensa, tottuuensa, wääryyensä, hvilket uttal mest öfverensstämmer med ljudens egentliga natur. Minst af alla har *t*-ljudet i närvarande fall skäl för sig att adopteras i skriftspråket, alldenstund detta ljudtecken hänvisar på ett för denna ändelse fremmande grundljud och således i phonetiskt afseende blir mera missledande än upplysande.

Anm. 3. Dr *Renwall* har i sin *Finska Språklära* delat nominerna i tvenne deklinationer på samma grund, som nyss blifvit förklarad för nominernas tvenne hufvudarter. Andra hafva väl yrkat på deklinationernas reduktion till *en enda*, utan att det minsta utreda, på hvilken phonetisk grund denna reduktion skulle base-ras, eller ens redogöra, hvilka väsentliga fördelar densamma kunde medföra för finska språket, hvori ljudmodifikationerna agera en så vigtig rol vid ordens flexioner, att man ej kan vara nog försiktig och nogräknad vid deras framställning, om man vill hålla sig på phonetisk grund. *Qui bene distinguit, bene docet*, är i synnerhet för finskan, som är ytterst ömtålig och finkänslig för sina ljud, en regel, som af grammatici borde strängt följas. Det är emellertid intressant, att den af oss förut anförde *Kasem-Bek* likaledes yrkat på deklinationernas reduktion till *en enda* för turkiskan och i synnerhet för de tatariska dialekterna (l. c. p. 60).

Vi återvända till vårt ämne.

4. *Liquidæ l, n*, blifva dialektvis bortlemnade i några få ord emellan tvenne korta stafvelser, hvilka sammandragas till en lång, t. ex. oisin, oisit, oisi, i st. f. olisin olisit, olisi, oon = uon = oun, oot = uot = out, oo = uo = ou, i st. f. olen, olet

on = ono, liet i st. f. lienet, liekkö, i st. f. lienekkö = lie-
neekö = lienöökö.

Anm. Om liquidæ *l, n* komma att följa omedelbart efter hvarandra i tvenne stafvelser, sammandragas dessa stafvelser till en, t. ex. puolla, i st. f. puolella.

2. Assimilation.

Likasom vokaler med olika ljud bringas till harmoni genom sammandragning, söka organerna jemväl vid olika konsonanters sammanstötning att lätta uttalet derigenom, att tvenne konsonanter af olika ljud assimileras med hvarandra till ett ljud, hvilket sålunda förstärkes eller fördubblas. Konsonantljudens assimilation, som vid ljudbildningen kommer i fråga antingen vid begreppsformens förening med flexionsformen eller vid tvenne ords sammansmältning, följer samma princip, som sammandragnings-theorin deri, att den mindre viktiga konsonanten mister sitt ljud och assimileras med den mera viktiga, hvilken af sådan orsak fördubblas. Nu är begreppsformen viktigare än flexionsformen; derföre bortfaller den sednare formens ljud, hvaremot den förra formens slutljud fördubblas. Och som assimilationen af ljud, hvilka frambringas af olika organer, är svårare än af ljud, hvilka höra till samma organ, har finska språket inskränkt assimilations-processen till det liquida ljudet *n*, hvilket uppslukas af föregående liquidæ *l, r, s, t*. ex. kuollut, kuullut, luullut, ollut, purrut, pessyt, i st. f. kuolnut, kuulnut, luulnut, olnut, purnut, pesnyt, pääsnyt.

Vid tvenne ords sammansmältning förekommer assimilationen vid orden: kun, min, sen, tän, genit. af ku, mi, se, tä, då de sammansättas med lainen, moinen och tuinen. Af dessa uppkomma då följande ord: kullainen = kun lainen, kummoinen = kun moinen, kuttuinen = kun tuinen, millainen = min lainen, mimmoinen = min moinen, mittuinen = min tuinen, sellainen = sen lainen, semmoinen, tälläinen, tämmöinen. Jemför man des-

sa sammansättningar med *tuolainen* = *tuon lainen*, *tuomoinen* = *tuon moinen*, hvilka ej fördubbla konsonantljudet, emedan det föregående vokalljudet är långt, finner man äfven häraf, huru konsequent språket följer sina ljudlagar. Ty först och främst bekräftar detta riktigheten af den allmänna, språkets hela ljud-element genomgående lag, att konsonantljudet bör förstärkas emellan den första och andra stafvelsen, så snart den senares vokalljud blir långt, och för det andra visar det, att konsonantljudet ej behöfver förstärkas, om den föregående stafvelsens vokalljud är långt (jfr. p. 71, 93), hvilket senare jemväl bestyrker hvad som blifvit sagdt om *caritivi* form (p. 114).

Analog härmed är sammansättningen af *en* och *mä* till *emmä*. Och uti orden: *empä*, *ompa*, som uppkommit af *en* och *pä*, *on* och *pa*, har *n* öfvergått till samma organs ljud (*m*) som *p*, utan att likväl hårdna till *p*.

Anm. Uti sitt lexikon skrifver *Renwall*: *tuollainen*, *tuommoinen*, sannolikt i analogi med de öfriga orden *kullainen*, *kummoinen* etc., men med ljudlagarne håller detta skrifsätt icke streck under annat villkor än att det föregående vokalljudet förkortas till *tollainen*, *tommoinen*.

XI. Stafvelse-delning.

(Diaeresis)

En annan utväg, som är motsatt stafvelsernas sammandragning, begagnar språket sålunda, att en lång stafvelse delas i tvenne korta. Det är i prosan sammandragningen utbildar sig; stafvelsens sönderdelning i tvenne (diaeresis) är deremot poesin förbehållen. Denna characteristiska skillnad uttalar sig tydligen i den finska nationalpoësin ej mindre i de äldre än i de nyare runosångerna. Och som den r. kar. dial. ännu fortfarande bibehållit en mera poëtisk natur, har den icke heller hunnit i sin prosa låta sammandragningstheorin utveckla sig

till den mångfald, som landets inhemska munarter. Då nu sammandragnings-processen utgör en öfvergångs-länk från poësi till prosa, är diæresis icke någon ny evolution i ljudbildningen, utan endast en återgång till en tidigare utbildad ljudrevolution än sammandragningen; men icke dess mindre har språksinnet sökt att ytterligare utveckla äfven denna teori. En hufvudregel visar sig språket likväl städse hafva följt, bestående deri, att hålla grundbegreppets ljudmassa, sådan den finnes i rotstafvelsen, i orubbad helhet, samt att i allmänhet undvika de stafvelsers sönderdelning, som äro begreppsformer. Ty endast sådana stafvelser, uti hvilka begrepps- och flexionsformerna sammansmälta, och i synnerhet sådana, som utgöra flexionsformer, kunna fördelas till tvenne. Och att endast så beskafade ljud, som mest närma sig till vokalerna, begagnas till mellanljud, ligger i sakens natur derföre, att de bäst befrämja rösttonens öfvergång från ett vokalljud till ett annat. Dessa ljud äro: *h, j, w*.

1. *H*-ljudet. Detta ljud delar en lång stafvelse i tvenne korta sålunda, att

a) En ren vokal, t. ex. *aa, ee, ii* etc. bildar tvenne korta, hvarvid den föregående konsonanten förmildras, t. ex. *al-laalta = alahalta, etteeni = etcheni, ikeniin irjuwiin = ikenihin irjuwihin, ylläältä = ylähältä*.

b) Vokalföreningarne skiljas till tvenne stafvelser, t. ex. *hampailta = hampabilta, lakkeilla laincilla = lakehilla lainehilla, tienoilta = tienobilta*.

2. *J*-ljudet sönderdelar de genom sammandragning uppkomna långa stafvelserna, som äro förut omtalade (p. 98), t. ex. *miekkoin = miekkojen, saarnoin = saarnojen*.

3. *W*-ljudet åfskiljer vokalföreningar till tvenne stafvelser, t. ex. *haukka = hawukka, luppaus = lupawus*.

XII. Några andra ljud bildnings-momenter.

Med de härintill utvecklade operationerna är ljudbildningsprocessen ännu icke avslutad och fulländad. Låt oss därför betrakta, hvilka andra medel språksinnet vetat begagna, för att genom lättadt uttal åstadkomma bättre harmoni och jemvigt ljuden emellan. Härvid framställer sig först den operation af ljudorganerna, att vid uttalet antingen inskjuta vissa ljud eller ock att bortlemna några andra inuti orden.

1. *Insättning.*

(Epenthesis)

I det föregående hafva några fall blifvit uppgifna, då ljudorganerna underlättas rösttonens öfvergång från det ena vokalljudet till det andra genom *j* och *w* (se p. 79). Några andra fall återstå ännu.

H-ljudet gör sig hörbart emellan tvenne stafvelser framför relationsformen i genit. plur. t. ex. korwihen = korwien, nauhoihen = nauhoien, taloihen = taloien, tarpeihen = tarpeien; — joihen = joiien, keihen = keien, kuihen = kuien, mihen = mien, niihen = niien, noihen = noien, näihen = näien.

Anm. Likasom jäähä, saaha, skrifvas jäädä, saada, har skriftspråket jemväl användt *d* i förenämnda ord, hvilka därför betecknas: joiden, keiden, kuiden, miden, niiden, noiden, näiden, hvilket skriftsätt framkallat olika uttal af denna flexionsform på landsorterna, der *d* än ljuder såsom *l*, *r*, än såsom *t*, och till och med såsom *tt*, t. ex. joiten, joitten, keiten, keitten, kuiten, kuitten, miten, mittien, niiten, niitten, noiten, noitten, näiten, näitten. Analogt med dessa ord hafva äfven andra samma ändelser, t. ex. mokoma, mokimien — mihen, — miden, — miten, — mittien, muutama, muutamien, — miheän, — miden, — miten, — mittien.

2. *N*-ljudet höres såsom ett föreningsljud framför *s* och *t*, t. ex. armollansa, asiastansa, awuksensa, päällensä, af armol-

la, asiasta, awuksi, päälle och suffixen *sa, sä*; — siintä i st. f. siitä, såsom det ännu dialektvis ljuder.

Anm. Hvarje gång ett *m* komme att föregå *t*, förmildras det för lättare uttal skull till *n*, t. ex. lunta, lientä (jfr. p. 92).

3. En intressant företeelse i den finska ljudbildningen är inskjutandet af en hel stafvelse framför nominers flexionsformer i pluralis. Denna stafvelse är *loi, löi*, t. ex. kiwilöillä, wakoloilla, peltoloilla, i st. f. kiwillä, pelloilla, waoilla. Hvad nu först angår betydelsen af denna stafvelse, så är den en egen ljudform för pluralis numerus i sådana ord, hvilkas begge numeri eljest nära öfverensstämma till ljudet, t. ex. kiwellä, kiwillä, pelloilla, pelloilla, waolla, waoilla. Men intressant är emellertid den utväg språkanden härtill begagnat, då man besinnar, att denna ljudform för pluralis har samma konsonantljud, som den frequentativa formen *lla, llä* vid verber, hvilket åter bevisar, att anologa begrepp uttryckas med adæquata ljud till och med i olika ordklasser. Vid framställningen af de verbala formernas uppkomst och betydelse äro vi i tillfälle att framdraga flera mera evidenta bevis härpå. Dessutom tyckes den egenhet, att insätta en hel stafvelse inuti ordet, antyda någon frändskap med turkiskan och de dermed beslägtade språkgrenarne, såvida plur. numerus uti turkiskan uttryckes genom inskjutning af partikeln *ler* framför flexionsformen (se p. 100) och verbala grundbegrepps modifikationer i allmänhet betecknas med ljudformer, inskjutna emellan stammen och flexionsformen. Ehuru nu betydelsen af *loi, löi* i plur. enklast kan förklaras så, som vi gjort, quarstår i alla fall den egenhet, att intaga en hel stafvelse inuti ordet, såsom ett eget fenomen, hvilket icke har sin motsvarighet i hela den öfriga ljudbildningen, och förtjenar därför större uppmärksamhet i språkforskningen än man härintill velat egna densamma. Då vi ej se oss i stånd att närmare undersöka saken, vilje vi endast påpeka denna form

till deras granskning, som äro i stånd dertill, och tillägga ännu om bruket deraf, att den förekommer i den sawolaxska och r. kar. dialekten vid nominer, som slutas på *o, ö, u, y, i, o*-beroende deraf, om ordet är en- eller flerstavigt, samt att ord på *a*, hvilka i förut antydt fall (p. 69) redan hafva *oi*; i plur., icke taga denna ljudform. Exempel: Infinit. plur. till halko, hauki, hotti, juomari, kanto, keko, kipu, kiwi, koti, kumpu, kupö, kutu, kuu, käsky, lampi, lehti, leski, lintu, nimi, owi, pelto, pii, puu, raato, repo, riuku, siwu, tauti, tyttö, wako, wesi, ämpäri, heter: halkoloja, haukiloja, hottiloja, juomariloja, kantoloja, kekoloja, kipuloja, kiwilöjä, kotiloja, kumpuloja, kupoloja, kutuloja, kuuloja, käskylöjä, lampiloja, lehtilöjä, leskilöjä, lintuloja, nimilöjä, owiloja, peltoloja, puuloista, piilöistä, raatoloja, repoloja, riukuloja, siwuloja, tautiloja, tyttölöjä, wakoloja, wesilöjä, ämpärilöjä. Till och med ordet maa ljuder i den r. kar. dial. uti genit. plur. maaloin, t. ex. *Matth. 17 v. 25*, mualoin kuningahat kestä wewon (= wedon = weron) otetah.

2. Uteslutning.

(Elision)

A. Vokaler.

Emedan diphtongerna *uo, yö, ie* uppkommit af grundljuden *o, ö, e* (p. 24), är det naturligt, att så snart vokalljudet *i* söker att omedelbart efter dessa diphtonger göra sig hörbart såsom nota charact. för begreppet, ljudorganerna låta förljuden (*u, y, i*), såsom den mindre väsentliga del, försvinna, för att lätta uttalet, och förena diphtongens grundljud med det nya vokalljudet. Sålunda uppkommer då af t. ex. *suo, tie, työ, wyö, yö*, infinit. plur. *soita, teitä, töitä, wöitä, öitä*, och praeter. af *juoda, luoda, lyöä, tuoda, wiedä*: *joi, loi, löi, toi, wei*.

B. Konsonanter.

1. Af konsonantljuden bortlemnas tenues (*k, p, t*), då de komma att föregå *st*, t. ex. juosta i st. f. juoksta, af juoksoo, syöstä i st. f. syöktä, af syöksö; — joustä, kystä, lasta, susta, weistä, usta, i st. f. joutsta, kypstä, lapsta, suksta, weitstä, uksta, af joutsi, kypsi, lapsi, suksi, weitsi, uksi.

Anm. Om de öfriga fallen, då konsonantljudet bortlemnas i uttalet se ofvan (p. 97 följ).

2. I 2 pers. plur. praet. bortlemnas dialektvis *tt* framför sista vokalljuden, hvarigenom de föregående ljuden modifieras, t. ex. antoja = annoitta, juottia = juotitta, jättiä = jättittä, kuulia = kuulitta, käweliä = käwelittä, muistia = muistitta, ottia = otitta, tietäsiä = tietäsittä, tappoja = tapoitta, tulia = tulitta.

Anm. 1. Om bruket af denna form kunna vi ej lemna några andra upplysningar, än att den förekommer i den r. kar. dialekten och att den nyttjas i uttryck sådana, som: kuulia työ = työ kuulitta; mitä työ tulia katsomah? kuin työ tietäsiä.

Anm. 2. Infinit. plur. af orden mokoma, muutama, som efter dialekterna ljuder olika: mokomia, — mita — mitta, muutamia, — — mita, — mitta, kan jemföras med sistnämnda ljudform. Skillnaden dem emellan består deri, att uti inf. plur. insättes *tt*, men vid verberna uteslutes samma ljud.

Sedan vi nu genomgått ljudens evolutioner inuti orden, återstår ännu att skärskåda de ljud och ljudformer, som förekomma i ordens slut, utan att egentligen vara flexionsformer. Ljudmodifikationerna i ordens slut reducera vi till tvenne hufvudmomenter: 1) tillägg af ljud och 2) bortkastning af ljud i ordens slut.

3. Tillägg af ljud i ordens slut.

De ljud och ljudformer, som tilläggas i ordens slut, äro hufvudsakligast följande:

1. *N euphonicum*. Utom de fall, der *n*-ljudet är en er-

sättning af slutaspirationen (p. 90), nyttjas samma ljud i många fall såsom ett euphoniskt tillägg än efter kasusformerna, hvilka slutas på *e*, t. ex. nominat. nainen, toinen (p. 91) och allativ: naisellen, toisellen, i st. f. naine, toine, naiselle, toiselle, än vid andra ord, t. ex. niin, wain, i st. f. nii, wai.

2. Slutljudet *p^c*. Detta slutljud förekommer i komparativus gradus, såsom dess nota charact. och i 3 pers. sing. præsens. Så länge verbet är enstafvigt, antager det ett *p^c* efter landets alla dialekter i den jakande konjugationsformen, t. ex. juop^c, luop^c, naip^c, syöp^c, tuop^c, wiep^c, emedan ljudorganerna fordra något konsonantljud, hvarpå den genom ett långt vokalljud frambragta rösttonen kan uttömma sig. Ty likasom konsonantljudet *n* uti enstafviga ord, t. ex. en, on, är starkare än uti tvåstafviga ord, t. ex. elän, olen, och derföre ljuda ofta nog såsom: en^c = ene, on^c = ono, på samma sätt söker rösttonen uti de föregående orden att uttömma sig på *p*, hvilket förden skull erhåller ett svagt vokalljud efter sig och ljuder såsom *pi*, t. ex. juopi, luopi, naipi, syöpi, tuopi, wiepi. Denna ljudevolution förekommer sedermera äfven vid flerstafviga verber, såvida 3 persons flexionsform i præsens alltid är lång. Men den r. kar. dial. nyttjar *w^c*, i st. f. *p^c*, hvilket tyckes härröra af ryska språkets inflytande på denna dialekt, alldenstund ändelsen *вѣ* är mycket vanlig i ryskan. Här af förklaras jemväl bruket af *w* i *Kalewala*, t. ex. Run. 31. v. 193. kaswawi, v. 227 katselawi, kääntelewi, v. 333—337 eläwi, wenywi, asuwi, hvilka tyckas tåla den anmärkningen, att de egentligen ljuda: kaswaw, katselow, kiändelöw, eläw, wenyw, asuw. Men att enstafviga verber efter denna dialekt skulle hafva *p*, t. ex. Run. 31. v. 159 syöpi, derom kunna vi ej bli öfvertygade, då vi i den af oss begagnade boken funnit följande ord: *вIEWЪ* = *wiew*, *лIEWЪ* = *liew*, *мIÖВЪ* = *myöw*, *тUÖВЪ* = *tuow*, *шIÖВЪ* = *syöw*,

ЮОВЪ = juow, och i allmänhet alla verber, utan afseende å stafvelsernas antal, vara betecknade med ВЪ i 3 pers. sing., med undantag af БОИТЪ = woipi (jfr. ofvan p. 45 v. 27 och v. 19).

Ann. 1. Detta samma *p*-ljud har sedermera modifierats i 3 pers. pl. praes. till *w*, hvilket vi nu endast vilja antyda och framdeles närmare utreda, när vi komma till undersökningen af personalformernas uppkomst.

Anu. 2. I andra ord förekommer ett paragogiskt *n* uti jomp^f, kump^f, genit. jomman, kumman, och molemp^f, gen. molemman, som likväl vanligast nyttjas i plur.

3. Många pronominer, såsom, minä, sinä, tämä, joka, kuka, mikä, hafva slutändelser, hvilka i flexionsformerna bortfalla. Emedan den sista stafvelsen uti tämä, joka, kuka, mikä spårlöst försvinner i kasusformerna, t. ex. infinit. tätä, jota, kuta, mitä, ällat: tälle, jolle, kulle, mille o. s. v., tyckes detta bevisa, att den sista stafvelsen ursprungligen ej hör till grundordet utan är ett senare tillägg i nominat. Men härvid måste då frågan: hvarföre dessa ord uti nominat. och genit. erhålla ett tillägg, lemnas obesvarad. Söker man åter ur evolutionstheorin förklaring för dessa ändelsers uppkomst, blir den följande: nominat. slutades ursprungligen på en aspiration: jo^f, ku^f, mi^f, hvilken sedermera förstärktes till *k*, hvaraf *ka*, *kä* slutligen uppkommo. I detta fall är slutändelsen i nominat. en senare formation än kasusändelserna i dessa ord (jfr. p. 82). Pronomen *tä^f* fick genom aspirationens bortlemnande ett längre vokalljud: *tää*, gen. *tään*, hvilket sedermera öfvergått till *tämä*, hvar till genit. heter *tämän*. Pronominerna *me^f* *se^f*, blefvo än diphtongerade till *mie*, *sie*, än uttalade *mi^f*, *si^f*, hvaraf först *min*, *sin*, och sedan *minu*, *sinu* blifvit formerade, och dessa sist förbytte till *minä*, *sinä*. Att aspirationen äfven i andra fall ersattes med *n*, är i det föregående omtaladt samt bestyrkes af pronomen *ken* = *ke^f*.

Anm. Egna adverbiala uttryck, bildade af pronominer, äro kukali, mikäli? sikäli, taakali, tuokali, täkäli.

4. Partikeln *kin*, såsom den vanligen skrives, har uppkommit af $ki^f = kih$, och öfvergår analogt med andra ändelser (p. 90) till *kiin*. Efter de dialekter, som adopterat *kin*, i st. f. *kiin*, förmildras *k* efter *n* till *g*, t. ex. jotengin, kuitengin, muitengin, emedan *k* är hörbart endast framför ett långt vokalljud, t. ex. jotenkiin, kuitenkiin, muitenkiin.

5. Partikeln *ten*, tillagd till 3 pers. plur. af verber, t. ex. ottawatten, antawatten, ottiwatten, antoiwatten, hvilka dialektvis nyttjas i folkspråket, bär spår af språkets forna benägenhet, att draga rösttonen till sista stafvelsen, hvarom förut blifvit nämnt (p. 113).

4. Bortlemnande af ljud i ordens slut.

(Apocope)

En ljudevolution af motsatt art till den senast omtalade består deri, att ordens slutljud i många fall antingen helt och hållet bortlemnas eller omkastas vid uttalet, hvarigenom ordets ljudmassa förenklas. Såvidt man å den ena sidan ur folkspråket kan inhemta, är apokoperingen ingalunda så fremmande för språket, som mången velat påstå; lika obestridligt är det på den andra sidan, att den finska psalmpöesin besväräs af en odräglig mängd afstympningar, de der för meterns skull blifvit språket påtrugade. Men som denna ljudevolution, sådan den visar sig i landets olika dialekter, icke heller blifvit undersökt och i detalj utvecklade, nödgas vi inskränka oss till några mera allmänna fall.

1. Bland vokalljuden äro *e* och *i*, i anseende till sin osäkra natur såsom slutljud, mest fallna för apokopering, såvida dessa ljud oftast äro ersättningar för slutaspirationen, t. ex. mill^c ei, mill^c ei, miks^c ei, i st. f. miltä ei, millä ei, miksi ei.

2. Äfven de öfriga vokalerna blifva i vissa fall, och i

synnerbet *a*, *ä* oftare än *o*, *ö*, eller *u*, *y*, bortlemnade, t. ex. *ett^c ei*, *miss^c on*, i st. f. *että ei*, *missä on*.

3. Uti nominer, hvilka i infin. pl. slutas på *oja*, *öjä*, *uja*, *yjä*, bortlemnas dialektvis den sista vokalen, t. ex. *akanoi*, *jalkoi*, *lahjoi*, *nahkoi*, *nuttui*, *pyttyi*, i st. f. *akanoja*, *jalkoja*, *lahjoja*, *nahkoja*, *nuttuja*, *pyttyjä*.

4. Många ord, t. ex. *eli*, *ensi*, *kerä*, *luo*, *läpi*, *nyf*, *mut*, *pait*, *saa*, *taa*, *tai* contr. af *tahi*, *täh*, *wai*, nyttjas dialektvis olika, så att de än ljuda såsom vi betecknat dem, än erhålla något stafvelse-tillägg, t. ex. *elikkä*, *ensiksi*, *keralla*, *luokse*, *läwitse*, *nyty*, *nyttien*, *mutta*, *paitsi*, *saakka*, *taakse*, *taikka* contr. af *tabikka* = *tabekka*, *tähen* = *tähden*, *waikka*. Uti så beskafade ord är förlängningen en senare formation.

5. Genom omkastning af slutljudet förkortas orden sålunda, att personalsuffixernas slutljud intages i ordet framför sista konsonanten: 1) af 1 pers. sing. suffix *ni* blir *in*, t. ex. *kättein*, *korwain*, *silmäin*, i st. f. *käteni*, *korwani*, *silmäni*, — eller *käsiän*, *korwiain*, *silmiäin*, i st. f. *käsiäni*, *korwiani*, *silmiäni*; — 2) af 2 pers. sing. suffix *si* blir *is*, t. ex. *kätteis*, *korwais*, *silmäis*, i st. f. *kätesi*, *korwasi*, *silmäsi*, — eller *käsiäis*, *korwiais*, *silmiäis*, i st. f. *käsiäsi*, *korwiasi*, *silmiäsi*. Analog härmed är 3 pers. sing. præter. t. ex. *makais*, *lepäis*, *wastais*, i st. f. *makasi*, *lepäsi*, *wastasi*. — 3) Af 3. persons suffix *se* = *sä*, *sa*, försvinner konsonantljudet helt och hållet och det föregående vokalljudet förlänges, t. ex. *kätteen*, *korwaan*, *silmään*, i st. f. *kätensä*, *korwansa*, *silmänsä*, — eller: *käsiään*, *korwiaan*, *silmiään*, i st. f. *käsiänsä*, *korwiansa*, *silmiänsä*. Egentligen hafva dessa ord ljudit: *käsiäh* = *käsiää*, *korwiah* = *korwiaa*, *silmiäh* = *silmiää*, hvartill sedan *n* euphonicum tillkommit. Alla dialekter hafva icke adopterat detta *n* framför *sa*, *sä*.

Anm. 1. Ordet *kuin* har ej uppkommit genom enahanda operation af *kuni* = *kunni*, såvida dessa äro skilda ord och inga synonymer,

oaktadt man i skriftspråket ej noga skiljer dem från hvarandra, då man skrifver kun i st. f. kuin. Apokoperadt ljuder kuni såsom kun, men betyder ej detsamma som kuin. Med kuni = kuni är kunne nära beslägtadt; det förra afser tid och det senare rum.

Anm. 2. I några kasusformer har språket ännu icke hunnit adoptera suffixen *sa, sä*, t. ex. läksi mielellään, pani sisälleen, ajoi omalla hewosellaan, hänen mielestään, otti sisältään, putosi tuppiineen, weitsineen.

Sedan vi nu betraktat de öfriga medlen och utvägarne, som ljudorganerna begagna, för att åstadkomma välljud i språket, komma vi till det betydelsefullaste momentet af ljudbildningen, hvilket, så till sägandes, lägger kronan på alla föregående ljudevolutioner.

XIII. Ljudens tonhöjd.

(Accent)

Om betydelsen af *tonhöjden* vilja vi först anföra några mäns egna ord. R. F. Becker säger: "Weil die Sprache der organische Ausdruck des Gedankens ist, so werden in ihr Gedanke und Laut vollkommen Eins; und die besonderen Verhältnisse des Gedankens und Begriffes treten in die Erscheinung in besonderen Lautverhältnissen. Diese Einheit von Gedanken und Laut offenbart sich auf eine höchst wunderbare Weise in der *Betonung*". — Och "Der Vorgang, durch welchen der Gedanke sich in der logischen Form gestaltet, macht das innerste Leben des Gedankens aus; und die Betonung, als der organische Ausdruck dieses Vorganges, ist gleichsam der lebendige Pulsschlag, in dem die geheimsten Regungen und die zartesten Modifikationen des Gedankens in die Erscheinung treten. Indess die etymologische Form des Wortes und die grammatische Form der Satzverhältnisse nur eine beschränkte Anzahl von Begriffs-

und Beziehungsformen darstellen können, offenbart sich in der Betonung des freieste Spiel in dem Leben des Gedankens. Man hat daher den Ton die *Seele der Rede* — *anima vocis* — genannt: die Rede ohne Betonung ist, wenn auch die etymologischen und grammatischen Formen vollkommen sind, ohne Seele — sie ist todt" 1).

Och *Heyse* säger om *stafvelsetonen* eller *accenten*: Das Tonverhältnis der zu einem Worte verbundenen Silben dient nicht bloss dazu, den Wohlklang der Sprache durch die Abwechslung der Tonstufen zu erhöhen und ihr etwas Melodisches zu geben; sondern es ist zugleich das geistige Band, welches die logische Einheit der zu einem Wort-Ganzen verknüpften Silben für das Ohr und für die Vorstellung darstellt. Es ist mithin nicht eine bloss verschönernde, ausserwesentliche Zuthat, sondern ein nothwendiges Element der Sprache, dessen nur einsilbige Sprachen (wie die chinesische) entbehren können. In jedem zwei-oder mehrsilbigen Worte muss nothwendig *eine Silbe den Ton haben*" 2). — Och "Der Silbenton folgt in allen Sprachen einem ein für allemal feststehenden Gebrauche, der auf bestimmten Gesetzen beruht. Diese Gesetze können entweder mehr *phonetischer* (lautlicher), oder *logischer* (begrifflicher) Art sein. Die Tonlegung der deutschen Sprache ist durchaus *logischer* Art, in dem sie sich nach der *Bedeutung* der Silben richtet. Die deutsche Sprache nämlich *legt den Ton* (fast ohne Ausnahme) *auf die bedeutsamste*, d. i. die *Stamsilbe* eines jeden einfachen Wortes. Dies zeigen die Wörter *Gebet* (St. bet), *gëbet* (St. geb), *ërblich* und *erblich*. Die *griechische* und *lateinische* Sprache betonen keinesweges nach diesem logischen Gesetze; der Ton trifft in ihnen, unbekümmert um Haupt- und

1) K. F. Becker, *Organism der Sprache*, 2:te Ausg. Frankfurt am Main 1841 § 11. 2) L. c. p. 177.

Bildungssilben, bald jene, bald diese, sehr oft blosser Biegungs- und Bildungssilben, und rückt in der Biegung und Ableitung der Wörter von einer Silbe auf die andere, welches *Verrücken des Tones* theils vom Sprachgebrauch, theils von dem Lautkörper der Silben (namentlich der Zeitdauer der letzten Silbe im Griechischen, der vorletzten im Lateinischen) abhängt" 1).

En motsatt äsigt hyser *Rapp*: "Der Wortaccent könnte eine Krankheit heissen, und den Keim dazu bringt die Sprache mit auf die Welt, nicht seine Entwicklung. Ich möchte ihn eine Gicht nennen. Wenn einmal das freie unbewusste Gefühl der Jugendfrische aus dem Körper geschwunden ist, wenn die Glieder ihre Abhängigkeit von einander fühlen, dann zieht sich diese Krankheit unstät und schwankend durch den ganzen Organismus, bis sie endlich ein Organ findet, in dem sie sich fixiren und niederlassen kann. So geht es dem Wort, wenn es die Jugendfrische des naiven Sinnenlebens abgestreift und übersprungen hat; jetzt hängt das Bewusstseyn brütend und drohend über ihm; es will sich in ihm als ein Bewusst-Lebendiges offenbaren; das Wort kommt zum Bewusstseyn seiner Individualität, es ist nicht mehr ein Complex von Sylben, es ist das abgeschlossene Symbol eines Begriffs. Dieses Bewusstseyn will sich in der Energie der Lautung kund geben, und dieser elektrische Funke schwebt so lang über dem Wort, bis er sich auf eine Tonsylbe entladen kann. Nun ist eine Sylbe zunächst nicht sinnlich, sondern geistig bevorzugt vor der andern, in ihr concentrirt sich das Bewusstseyn der Wort-Individualität; sie ist der Herr der andern Sylben, die ihr zu dienen, sie zu tragen da sind. Die ursprüngliche Gleichheit vor dem Gesetze des Ohrs ist aufgehoben, das Gleichgewicht gestört und die

1) L. c. p. 179.

quantitirende Sprache ist im innersten Grunde erschüttert, man könnte sagen vergiftet; durch den Begriff krystallisirt ¹⁾.

Om vokalljudens kvalitet har det blifvit anmärkt, att af tvenne på hvarandra följande vokaler den föregående har mera ljudstyrka än den efterföljande (p. 21). Detsamma är fallet med vokalljuden uti de begge första stafvelserna. Den första orsaken till tonhöjden på den första stafvelsen af tvåstafviga ord ligger således i organernas verksamhet; men som denna orsak, såsom beroende af den följande stafvelsens ljudmassa, endast är villkorlig, söker språkanden uttrycka rotstafvelsens, som är grundbegreppets ljudform, logiska betydelse genom tonhöjden. Det är derföre lätt förklarligt, hvarföre tonhöjden träffas på rotstafvelsen i många språk, der ljudelementet på naturlig väg fått utbilda sig, och hvarföre tonhöjden på rotstafvelsen i finska språket, hvori både den logiska betydelsen och physiologiska orsaken till tonhöjdens uppkomst sammanfalla på en och samma stafvelse, är skarpare, än på någon annan stafvelse. I finska språket, hvars ordbildning ursprungligen icke tillåter sammansättning af tvenne rotstafvelser, blir den första stafvelsen af sådan orsak alltid betonad, hvaremot andra språk, t. ex. Tyskan, der en sådan sammansättning är vanlig, icke heller binda tonhöjden vid den första stafvelsen, t. ex. Dampfboot, hervór, damit, bergán. De flesta nuvarande tvåstafviga ord i finska språket hafva uppkommit af en stafvelse, efter hvars slutkonsonant aspirationen öfvergått till ett vokalljud (p. 61), hvilket uti flexionsformerne än är kort än långt. Sålänge den andra stafvelsen har kort vokalljud, t. ex. tuli, wesi, är jemvigten enligt organernas verksamhet gifven; men blir andra stafvelsens vokalljud i flexionsformen långt, t. ex. weteen, wetää, inträffar icke allenast konsonantförstärkning, utan äfven något större tonhöjd på rotstaf-

1) L. c. p. 176.

velsen än eljest, så att nämnda ord ljuda: wetteen, tulleen, wet-tää. Tonhöjdens olikhet på rotstafvelsen höres ännu bättre uti följande: ano^c, annoo, ilo, illoon, osa, ossaa, ota^c, ottaa.

Men tonhöjden har i finskan mera *logisk* än *euphonisk* betydelse. Ty utom det att rotstafvelsen utan undantag har tonhöjd, faller den äfven på de stafvelser, som äro begreppsformernas ljudformer. Den rikedom på flexionsformer språket utvecklade gör det till ett behof, att i ljudet skarpt markera skillnaden emellan språklifvets högre och lägre element, och att detta till en hög grad lyckats genom tonhöjden, torde blifva klart af följande:

1. Grundbegreppets ljudform, som är rotstafvelsen, har högre accent än begreppsformerna i de andra stafvelserna.

Ann. Tonhöjden på rotstafvelsen kallas *tonicus* och på de öfriga *euphonicus*.

2. Tonhöjden är så noga fästad vid begreppsformen, att den åtföljer densamma på hvilken stafvelse som hellst. Vi hafva förut sett, att den tredje och femte stafvelsen företrädesvis äro ljudformer för begreppens modifikationer (p. 63), och samma stafvelser hafva äfven tonhöjd, t. ex. kántaminen, náittaminen, híwellyyttäminen, sópimàton, sópimàttomàsti, ótet-täwa, ánettäwa. Och stannar begreppsformen på några andra än dessa stafvelser, tager den tonhöjden med sig. Låtom oss betrakta några begreppsformer.

a) Participialformen *wa* l. *wä*, hvaraf en adjektivisk form *wainèn*, *wäinen* uppkommit. Verba: *álkaa*, *kuólla*, *láulaa*, *náuraa*, hafva i partic. *álkawa*, *kuólewa*, *láulawa*, *náurawa*, hvilka med tillägg af flexionsformen, t. ex. för adess. kasus, ljuda: *álkawàlla*, *kuólewàlla*, *láulawàlla*, *náurawàlla*. Men tager man en modifikation af dessa verbers grundbegrepp, t. ex. *álottaa*, *kuólettaa*, *láulattaa*, *náurattaa*, ljuder partic. till dem i no-

minat. álottåwa, kuólettåwa, láulattåwa, náurattåwa, men adess. kasus deraf betonas sålunda: álottawålla, kuólettawålla, láulat-tawålla, náurattawålla, eller med adjektivisk ändelse: álot-tawäinen, kuólettawäinen, láulattawäinen, náurattawäinen, pól-telewäinen. Flexionsformens tillägg i kasus obliqui af partici-pialformen verkar, att tonhöjden stannar på fjerde stafvelsen, som är begreppsform. Att samma stafvelse i nominat. ej har accent, härrör deraf, att den sista af ordet ej betonas.

b) Med nominalformen *ma, mä* förhåller det sig alldeles lika som med den föregående, t. ex. álkama, kuólema, láulama, náurama, och adess. kasus ljuder: álkamålla, kuólemålla, láu-lamålla, náuramålla. Vidare: álottåma, kuólettåma, láulattåma, náurattåma och adess. kasus: álottamålla, kuólettamålla, láulat-tamålla, náurattamålla. Likaså med tillägg af ändelsen *nen*, álottaminen, kuólettaminen, láulattaminen, náurattaminen, eller: káiweleminen, kánteleminen, ómpeleminen, párantaminen, rá-kentaminen.

c) Den af nyssnämnda form uppkomna adjektiviska form-ton visar likaledes tonhöjdens flyttning, t. ex. 1) náimatón, sáa-matón — 2) álkamåtón, kuólemåtón, láulamåtón, sópimåtón — 3) álottamåtón, ómpelemåtón, párantamåtón, rákentamåtón, hvilka i adess. kasus betonas: 1) náimattómålla, sáamattómålla — 2) álkamåttómålla, kuólemåttómålla, láulamåttómålla, sópi-måttómålla — 3) álottamåttómålla, ómpelemåttómålla, páranta-måttómålla, rákentamåttómålla.

d) Några andra begreppsformer bestyrka samma sak, såsom 1) *uus, yys* för substantiver, bildade af adjektiver, t. ex. kíwullisuus, réhellisyys, wóimattomuus (af kíwullinen, rébelli-nen, wóimatón), hvilka i adess. kasus betonas: kíwullisúuella, réhellisýyellä, wóimattomuella.

e) Verbala formerna *-ida, idä = ita, itä*, t. ex. kóhotte-lèida, kúwattelèida, wálmistelèida.

Häraf synes, att tonhöjden är fästad vid stafvelserna, såsom begreppsformer, oberoende af stafvelsernas ordningsnummer, så att tonhöjden flyttas allt eftersom begreppets modifikationer fordra nya ljudformers tillägg till stammen. Och som språkanden sålunda valt tonhöjden, såsom det finaste af hela ljudelementet, för att dermed uttrycka sina finaste begreppsmodifikationer, är det en naturlig följd häraf, att språket ej tål några flyttningar af tonhöjden under annat villkor, än att begreppet tillika modifieras.

Alla stafvelser, som följa på grundbegreppets ljudform, uttrycka antingen begreppets modifikationer eller dess relationer, om man undantager den sista stafvelsens vokalljud, hvilket än är en relationsform än en ersättning för slutaspirationen. Tonhöjden kan derföre falla på hvilken stafvelse som helst, utom på den sista. Hvad den i ordning andra stafvelsen vidkommer, så kan den enligt ljudorganernas vanliga verksamhet efter första stafvelsens skarpa accent ej erhålla någon tonhöjd. Men språkanden har det oaktadt begagnat äfven denna stafvelse, då den är ulti^ma, likasom ulti^ma i flerstaviga ord, till uttryck af tanken sålunda, att vid ett bestämdt jakande svar tonen höjes på ulti^ma, t. ex. mänetkös kirkkoon? mänén; tullooko hän tänne? tulloo. Och skillnaden emellau svaren: mänén och mäⁿén, túlloo och tulloo, är den, att de förra betyda: ja, jag går, ja han kommer, och de senare: går visst, kommer visst, eller helt säkert. Genom röstorganernas större ansträngning blir tonhöjden här större än på den första stafvelsen.

Om tonhöjdens förening med de olika arterna af vokalljud är att märkas: a) att den vid rena långa vokalljud, såsom *aa ee* etc. höres på det föregående, t. ex. máalla; b) vid diph^tongerna *uo, yö, ie* höres den på grundljudet, som är det efterföljande *o, ö, e*. t. ex. tuólla, tyóllä, tiéllä, och c) vid vo-

kalföreningarne likaledes på grundljudet, som här är det föregående, t. ex. láíwa, láuma.

Ann. 1. Att tonhöjden äfven i andra språk uttrycker begreppsdfiferenser, synes t. ex. af Ryskan, hvori endast genom tonhöjden åtskiljes plur. från sing. numerus i de nominer, som på hvardera stället hafva lika flexionsformer, t. ex. genit. sing. ногá, рука́, окна́, моря́, och nominat. plur. ноги́, руки́, окна́, моря́. På samma sätt skiljas i Tyskan genom tonhöjden olika betydelse af ett och samma ord, t. ex. einmal (semel), einmál (quondam), álso (ergo), alsó (ita). (*Heyse* l. c. p. 181).

Ann. 2. Utom stafvelsetonen, hvarom vi talt, gifves det ännu tvende andra slag af *tonvigten*:

a) *Tonvigt* på ett helt ord (*Wortton*), t. ex. hän kutsui minua.

b) *Tonvigt* på en hel sats i perioden (*Satzton*), t. ex. Tehkäät miten tahtonetta, mutta sen minä sanon.

XIV. Tillämpning af det föregående på den finska verskonsten.

Om *quantiteten* säger *Heyse*: "Die *Quantität* ist, sofern sie dem Lautkörper selbst angehört, ein *sinnlicheres*, der *Ton*, als der reine Nachdruck der lebendigen Stimme, ein geistigeres Element der Sprache; daher dieser bei zunehmender Vergeistigung derselben allmählich ein Uebergewicht gewinnen musste. Hierauf beruht *Grimm's* Bemerkung: Die *Quantität* scheint etwas Allgemeineres, gleichsam die *poetische*, der *Accent* die *prosaische* Lebendigkeit der Sprache zu umfassen. Hieraus lässt sich der allmähliche Untergang der *Quantität* und die zunehmende Ausdehnung des Tons begreifen" (l. c. p. 178). Och *Grimm's* ord om den tyska verskonsten äro: "Unsere dichter nehmen selbst bei der versuchten nachbildung antiker versmasse auf die gesetze der quantität keine eigentliche rücksicht". — "Sind doch die neugriechische und romanische sprache der alten griechischen und lateinischen quantität verlustig

geworden; warum sollte die analogie dieser fortbildung oder verbildung nicht auch für die deutsche geltend gemacht werden dürfen" (l. c. p. 12). Och vidare: "So viel scheint anzunehmen, dass die uns verbliebenen ältesten denkmäler unserer poesie, sächsische, hochdeutsche und nordische mehr den accent beachten, als das prosodische mass" (l. c. p. 16).

Hvad som angår *quantiteten* i finska språket, så synes af det föregående, att vokalljudet i stafvelsen är långt endast af naturen, men icke genom position. Den physiologiska orsaken härtill är förut förklarad (p. 67. Anm. 2). Dessutom utgöra vokalljuden ett högre element i språklifvet än konsonanterna (p. 64), emedan de förra ej äro beroende af, utan tvertom beherrska de senare sålunda, att konsonantljudet än förstärkes än förmildras efter det derpå följande vokalljudets *quantitet*, t. ex. *paremman*, men icke *paremmaan*, utan *parempaan*, *lyhemmän*, *lyhempään*, icke *lyhemmään* (jfr. p. 65—92). Och när härtill kommer, att språket ej tillåter konsonantföreningar, hvarigenom den så kallade *positionen* kunde uppkomma, i några andra än den första stafvelsen (p. 54), torde man lätt finna, huru litet *positionslagen* är grundad i de finska ljudens sanna natur.

Deremot har språket i hög grad utbildat af naturen långa vokalljud, hvilka på mångahanda sätt uppkommit ur korta, ehuru efter helt andra än *metriska* lagar. Allt hvad språkanden i allmänhet gjort, för att åstadkomma välljud, hänför sig till språkets prosa. Sålunda har t. ex. sammandragningen uppkommit enkom för ljudbarmonins skull i prosan (jfr. p. 119). Tonhöjden har blifvit framkallad för det prosaiska uttalet. Då nu både vokalljudens långa *quantitet* och tonhöjden framträda i det prosaiska uttalet, blir det fråga, hvilketdera af dessa tvenne ljudelementer i *phonetiskt* afseende är mera öfvervägande, eller efter språkets andliga princip mera betydelsefullt.

Tonhöjdens logiska betydelse har nyss blifvit förklarad (p. 129 följ.). Lika betydelsefull som tonhöjden förekommer ej kvantiteten i någon ljudform; den är öfverallt af phonetisk natur. Jemför man åter kvantitetens phonetiska natur med tonhöjdens, visar sig öfverallt i språket, att tonhöjden beherrsakar kvantiteten sålunda, att den gör rösttonen starkare icke blott på de till kvantiteten korta utan äfven på de till kvantiteten långa stafvelserna, allt eftersom begreppet sådant fordrar, hvaremot kvantiteten ej kan mäta sin ljudstyrka med tonhöjdens.

Men innan vi tillämpa detta på den finska verskonsten, vilje vi kasta en blick på den finska nationalpoësis skaplyne, och derföre först anföra en runosång, författad af den bekanta naturskalden *Paavo Korhonen*.

Herran kettu miestä neuvoi,

metän otsina opetti:

minä luojani luwalla,

tekiäni tuomiolla

5. kaiwoin kankaasen pesäni,

wuoren kolollen kotini,

sinne siittääni sukuni,

kaswatella kaltaiseni.

Tuonne watsani wajensin,

10. sokiana synnyttelin

ruskiat rewon näköiset,

metän piskat pikkuruiset.

Sinä kannoit silmitöinnä,

korwitoinna, karwatoinna,

15. minun poikani poloisen

näkemähän nälkä-päiwät,

kitu-wiikot wiettämähän.

Oisin ne minä osannut

imetellä itse kyllä,

20. salon saalilla rawita,
menewäksi metsän päälle,
pyytömiesten pyydyksille.

Kuuleppas kylän isäntä:

Sitä näkyypi sinullen,

25. kuta kuuluupi minullen:

on sun omassa sukussa
monta nälkäistä näkynyt,
onnetonta orpolasta;
ota niitä orjaksesi,

30. kanna niille maito-kauha

keitä niille keuhko-welli.

Kyllä kettu kerkiääpi,

emä riuko ennättääpi

imetellä itse niitä,

35. ensin pesänsä perällä,

metän ilweksen iholle,

metän uuhoin untualle,

menewäksi metsän päälle

pyytömiesten pyydyksille.

40. Paa siitten salollen sangat,

auki rauwat rannikolle,

kankaalle käpäli kanto,

niihin nirhoja nimeksi;

ota korwesta kopeikka,

45. selän rannalta seteli:

siihen on lupa sinulla.

Pyydä pyssyllä metästä

jalan neljän juoksewia,

siiwen kahden kiitäviä.

Det är bekant, att såväl den urgamla nationalpoësin i rurnorna, som de i senare tider bland allmogen diktade poëmer-

na äro ämnade att sjungas. Någon annan poësi än den, som förekommer i sångerna, har finska språket ännu icke hunnit utbildad, om man undantager ett och annat försök af studerade män att imitera fremmande språks versmått i hexameter o. s. v. I sången dominerar den musikaliska tonen, och som den är högre och starkare än rösttonen under det prosaiska uttalet, upplukar den rösttonens bärare, som i prosan är accenten.

Runoversen utgöres af åtta stafvelser, hvilka efter sångmelodin äro fördelade i tvenne musiktakter, och dessa åter hvardera i tvenne taktafdelningar. Taktafdelningarne svara efter deras ton emot prosodins trocheer. Men uppläser en Finne, som ej känner quantitetslagen, runoversen, låter han tonhöjden uttaga sin rätt och regulera ljuden efter prosan, för att tillfredsställa örats fordringar. Sålunda hafva vi hört runosångarne sjelfve uppläsa sina verser. Vid en sådan uppläsning kunna nämnde fyra melodiska trocheer efter accentens läge quarstå, eller ock upplösas till tvenne daktyler och en troché. I det senare fallet upphäfves den melodiska taktafdelnings-cesuren, såsom man kan skönja af följande verser:

Med taktafdelnings-cesur:

1. Kerran | kettu | miestä | neuwoi
2. metän | otsi | na o | petti
3. minä | luoja | ni lu | walla
4. teki | äni | tuomi | olla
5. kaiwoin | kankaa | sen pe | säni
8. kaswa | tella | kaltai | seni

Efter accenten:

Kerran kettu miestä neuwoi	Kérran kéttu miéstä néuwoi
metän otsi na o petti	métän ótsina ópetti
minä luoja ni lu walla	mínä luójani lúwalla
teki äni tuomi olla	téki àni tuómi òlla
kaiwoin kankaa sen pe säni	káiwoin kánkaasen pésäni
kaswa tella kaltai seni	káswa tèlla káltai sèni.

Abstraherar man nu tonhöjden och betraktar endast runoversens ljudmassa, visar sig, att trocheer, jamber, spondeer och pyrrhichier utan åtskillnad omvexla med hvarandra i versen samt att quantiteten alldeles icke iakttages, såvida nyss anförda verser, efter stafvelsernas vokalljud, hafva följande utseende:

v. 1.	— —		— —		— —		— —
2.	— —		— —		— —		— —
3.	— —		— —		— —		— —
4.	— —		— —		— —		— —
5.	— —		— —		— —		— —
8.	— —		— —		— —		— —

Enligt sin pbonetiska natur består således runoversen ingalunda af fyra prosodiska trocheer, eburu den bildar fyra taktafdelningar, d. v. s. tvåstafviga melodiska versfötter, emedan de musikaliska tonerna alldeles icke bero af stafvelsernas quantitet. Så snart åter den melodiska tonen förbytes till prosodiskt uttal, regulerar tonhöjden stafvelsernas vokalljud så, att alla jamber, spondeer och pyrrhichier uti två- och fyrstafviga ord ljuda såsom prosodiska trocheer. Trestafviga ord förlora den melodiska taktafdelnings-cesuren och ljuda vid uppläsning efter tonhöjden såsom prosodiska daktyler, t. ex.

Minä | luójani | lúwalla
 rúskiat | réwon | náköiset

Femstafviga ord bilda efter tonhöjden en prosodisk troché och daktyl, t. ex.

— ábwenet | ájat | tèlewat —
 — wíéreltä | wíat | tòmaksí —
 — páikoillen | pála | nèhillen —

Af hvad nu blifvit anfördt inhemtats, att runoversen har tvenne tonbärare, nemligen melodin, som ordnar rhythmerna för sången och tonhöjden, som bestämmer rhythmerna för prosodisk uppläsning. Emedan både tonhöjden och quantiteten förlora sin betydelse i melodin, gälla de prosodiska lagarne endast vid uppläsning. Hurudana dessa lagar äro i finskan, derom kan man vinna upplysning ur de finska ljudens natur. Att tonhöjden är ett prävalerande ljudelement i prosan, derom tvistar

ingen. Men ännu oafgjord anses den frågan vara, huruvida antingen tonhöjden eller ock quantiteten kunde läggas till grund för den finska versbyggnaden. Frågan är vigtig. Men innan den kan besvaras, bör man hafva afgjort, om finska språket har några genom så kallad *position* uppkomna långa stafvelser. Då vi på den physiologiska vägen, hvarpå vi sökt utreda ljudens natur, ej upptäckt någon sådan quantitet i de finska vokalljuden, utan tvertom funnit, att tvenne konsonanter göra det föregående vokalljudet kortare än då blott en konsonant följer derpå (jfr. p. 67), samt att konsonanternas både kvalitet och quantitet bero af de efterföljande vokalljudens quantitet, taga vi oss friheten att uppmana alla dem, som tro på positionens tillvaro äfven i finskan, att likaledes på physiologisk väg utreda: på hvad sätt tvenne konsonanter, enligt ljudorganernas verksamhet, åstadkomma förlängning af det föregående korta vokalljudet, och huru en sådan förment stafvelselängd kan bli aequivalent ens med de svagaste vokalföreningarne.

I det föregående hafva vi sett, att quantiteten till och med uti de af naturen långa stafvelserna utgör ett lägre element i språklifvet än tonhöjden, man må betrakta den ur phonetisk eller logisk synpunkt (p. 136, följ.). Den betydelse tonhöjden i prosan sig tillvunnit är numera så stor och så djupt ingripande i hela språkorganismen, att intet försök att lossa språkets fogningar vore så vådligt, såsom det, att uttränga tonhöjden ur språkets prosa och poësi. Betänker man derjemte, att de af naturen långa stafvelserna omöjligen kunna bringas under lika bestämda regler, som tonhöjden, äfvensom att poësis allster hädanefter ej mer kunna uteslutande bindas vid sången, såsom fallet är med naturpoësin, och dessutom, att versen icke ens kan uppläsas efter den musikaliska taktafdelningen så, att rena finska öron skulle uppfatta orden såsom finska, och ännu mindre deklameras, samt slutligen, att all vers,

fördelad i pedes efter tonhöjden, kan både deklameras och sjungas, torde accentuationen vara den enda naturliga och säkra grund, hvarpå den finska metriken kan byggas.

Hvad den finska folkpoësin har analogt med andra folkslags naturpoësi, synes ur följande citater utur Prof. Dr *Grauert's* skrift: *Ueber die Metrik der Römischen Epiker*. Eine Nachschrift zu Dr J. R. *Köne's*: *Ueber die Sprache der Römischen Epiker*. Münster 1840. Pag. 257 säger *Grauert*: "Alle Völker, bei denen das poetische National-Leben noch nicht durch weit fortgeschrittene politische Civilisation und wissenschaftliche Bildung zurückgedrängt ist, haben für die epische und lyrische Dichtung (die einzigen Gattungen, die in älterer Zeit existiren), einen gewissen *Versrhythmus*, der von allen Dichtern gebraucht wird und der nationale und beim Volke gleichsam eingebürgerte ist. Meistens ist dieser in der Grundform jambisch oder trochæisch, wie bei den ruhigern Germanischen und Romanischen Völkern; bei den lebhaften und beweglichen Hellenen gestaltete er sich in frühester Zeit daktylisch."

Den jambisk-trochæiska grundrhythmen förekommer i den *saturniska versen* hos Romarne och i *Nibelungenlied* hos Germanerna. Den förras metriska grundform är:

— — — — — | — — — — —

och den senares är:

— — — — — | — — — — —

"In diesen altdeutschen Versen aber, säger *Grauert*, erscheinen ganz dieselben Freiheiten wie in den altrömischen, Spondeen, Anapæste, Daktylen, Pyrrhichien u. a. statt der Jamben und Trochæen, Dehnung einer langen Silbe zu einem ganzen Fuss, Fehlen einer Silbe zu Anfang oder zu Ende, u. s. w.; und dennoch hört Jeder, der musikalisches und metrisches Gefühl hat, die Grundform aus jedem Verse heraus" (l. c. p 262, 272).

Om accentens betydelse i den saturniska versen äro *Grauert's* ord (p. 258): "Für die Prosodie ist das Grundgesetz, dass, obgleich der *Accent* sehr bedeutend einwirkt, doch in der Regel die langen Silben als lang, die kurzen als kurz gebraucht werden; auf jenen ruht der Ton in der begleitenden Musik länger, auf diesen kürzer". — Och då han talar om de fribeter, som den saturniska versen i den metrisk grundformen tilläta, säger han: "Der *Accent* ist es, der dabei am meisten wirkt, und eine Art Herrschaft über die *Quantität* ausübt, nur keine absolute, wie *Santen* meint. Die Beweise dafür liefern die *Fragmente*" (l. c. p. 266). P. 270: "Durchaus verwerflich und ganz unbegreiflich bei Einem, der irgend für altklassische Formen und Geist Sinn hat, ist die *Zählung*, bloss nach den Silben, wo man in anscheinend jambisch-trochaischem Mass den Ton auf jede Silbe legt, ohne alle Rücksicht auf ihre Kürze oder Länge und auf den *Accent*: eins von beiden, *Quantität* oder *Accent*, ist überall Grundgesetz." Och p. 289: "Die Griechen kümmerten sich nicht darum, wenn die *ictus* auf andere Silben, als die *Accente* fielen; die Römer wollten auch den *Accent* möglichst in Acht nehmen." — Vidare menar *Grauert*, att Romarne icke hade bordt, då de antogo Grekernas hexameter med daktylisk versfot, helt och hållet uppoffra sitt eget språks skaplynne, och säger p. 279: "Wollte also die Lateinische Sprache den *Hexameter* für das in anmutiger Leichtigkeit hinfließende Epos anwenden, ohne den Geist über der Form einzubüssen, so durfte sie dafür keine so gar strengen Gesetze sich vorschreiben; sie musste, wie sie an Leichtigkeit und Beweglichkeit hinter der Griechischen bedeutend zurücksteht, von der Strenge der Griechischen Gesetze eher etwas nachlassen". (Jfr. härmed l. c. p. 283). Vidare p. 289: "Wie aber die spätern Lateinischen *Hexameter-Dichter* einerseits durch solches Aufgeben prosodischer Freiheiten sich die

Hände banden, so haben sie noch dazu andererseits sich strengere metrische Gesetze vorgeschrieben. Schon *Ennius* suchte sich sehr enge an die Griechen anzuschliessen, und wagte deshalb manche neue und kühne Wortbildung; doch sind seine Hexameter noch durchgehends einfach, schwer, ohne Glätte und Zierlichkeit. Dasselbe ist der Fall bei *Lucretius*: von den Dichtern der Augustischen Zeit könnte er fast um ein Jahrhundert entfernt scheinen. Diese Dichter waren es, welche die strengen Versregeln einführten, wodurch sie sogar weiter gingen, als die Griechen, statt dass sie umgekehrt von der Strenge Jener etwas hätten nachlassen können. Darin hat keiner mit grösserer Strenge und Aengstlichkeit gearbeitet, als *Virgil*. Mit Recht nennt ihn *Hermann Elem. D. M. p. 337* *artifex in his rebus laboriosissimus*, und sagt *p. 343* *in hujusmodi rebus exili diligentia apud Romanos Virgilius, apud nostros Vossius elaborarunt. Homerus, et quique natura magis, quam disciplina poetæ fuerunt, non anxie talia quaesivere, sed, dum sensum suum atque animi impetum sequuntur, ultro oblata non repudiaverunt*?

Om positionen lyda *Grauert's* ord: (p. 286) "Ueberhaupt lag ursprünglich die strenge Beobachtung der Position wohl nicht in der Lateinischen Sprache, ebenso wenig wie in der Deutschen und den neuern allen: sie steht in der vielfachen Häufung der Consonanten diesen näher, als der Griechischen, obgleich sie noch immer vocalischer gebaut ist. Das haben auch die ältern Dichter erkannt: denn darin hauptsächlich liegt es, dass sie von den prosodischen und metrischen Gesetzen der Griechen abweichen: die Dramatiker, insbesondere *Plautus* und *Terenz*, setzen im Senar, Tetrameter u. s. w. lange Silben auch da, wo die Griechen die kurzen festhalten; aber diese Silben sind meistens nur durch Position lang, nicht durch lange Vocale; gibt man die Position zu, so erscheinen jene Verse als

viel regelmässiger. Die Dichter konnten nun damit haushälterisch und verständig umgehn: bei dem trefflichen Bau der Sprache musste sie immer ein sehr bedeutendes Gewicht behalten; aber sie durfte nicht absolut herrschend werden: es war dabei vielmehr auf die *Bedeutung* der einzelnen Wörter und Silben zu sehen, als auf das Vorhandensein von einem oder zwei Consonanten".

Hufvudresultatet af sin framställning uttalar Grauert på följande sätt: "Wenn auch in vorstehender Schrift vielleicht manches Einzelne problematisch, selbst unannehmbar sein oder scheinen mag, wie es bei einem Gegenstande dieser Art und bei jeder Durchführung einer neuen Idee nicht anders sein kann: so tritt doch das Hauptergebniss klar und überzeugend hervor, dass nämlich *die Lateinische Sprache in ihrem ganzen Bau und Wesen für das daktylische und anapästische Versmass, also insbesondere für den Hexameter und Pentameter, nicht sehr geeignet ist*, und viel weniger als die Griechische; dass sie vielmehr ihrer ganzen Natur nach am meisten für die jambischen und trochäischen Versmasse bestimmt war" (l. c. p. 248).

Dessa yttranden anföra vi till närmare begrundande af dem, som utan afseende å ljudens natur, a priori antaga, att finskan låter lämpa sig efter de klassiska språkens verslagar, och derföre söka att påtruga desamma Finskan, ett till hela sin organism från Grekiskan och Latinet alldeles skildt språk. Till ett prof, huru finskan, inskrufvadt i hexameter, med iakttagande af positionslagen, ljuder, anföra vi här några verser utur bihanget till *Mehiläinen*: Maailman Historia, p. 148:

Elkäte miespoloset taistelko tahi toraelko!

Rumpastai Tsey pilwiyhyttjä suosiwa teit' on,

Rumpiki myös jalo peitseltään, kuni kaikki jo näämmä.

Om vokalljuden i den finska psalmpöesin äro stympade

och vanvårdade, måste jemväl medgifvas, att de icke heller i hexametern enligt positionslagen hållas i synnerlig helgd. Ty icke blir t. ex. det första ordet *elkäte* derigenom en prosodisk daktyl, att man för ögats skull afkortar den andra stafvelsens quantitet. Finnen anser detta endast för ett skriffel och uttalar ordet vid uppläsning: *elkäätte*, l. *älkäätte*, och om detta ord efter quantitetslagen bildar en daktyl, så kan hvilket ord som helst göra det. Huru den första stafvelsen i femte pes: *hi* kan hafva mera ljud än den derpå följande *to*, blir efter de finska ljudens natur oförklarligt, emedan ordet *tai*, upplöst till tvenne stafvelser, bildar tvenne absolut korta stafvelser. Både efter tonhöjden och kvaliteten utgör *tahi* en troché.

Rättelser.

Sid.	r.	står:	visa	läs: visar
37	22	30	är	än
61	10	„	kul-o	kuol-o
70	15	„	wärtän	wärttän
70	16	„	wärtänöjä	wärttänöjä
76	28	„	harppin	harpin
80	20	„	sihti, sihti	sihti, sihin
88	19	„	kuningaita	kuninkaita
95	7	„	skriftspråkest	skriftspråkets
102	21	„	langoja	lankoja
102	22	„	langoa, langoja	lankoa, lankoja
104	22	„	warttaita, warttaata	wartaita, wartaata
108	15	„	kuningaita	kuninkaita
126	9	„	paragogiskt n	paragogiskt p

Innehåll.

Inledning.		5.
I.	Ljudens artikulation	S. 6.
1.	Vokaler	6.
2.	Konsonanter	9.
	Anmärkningar.	14.
II.	Ljudens intonation	18.
1.	Vokaler	18.
2.	Konsonanter	18.
III.	Ljudens Qualitet	20.
1.	Vokaler	20.
2.	Konsonanter	22.
IV.	Ljudens Quantitet	23.
1.	Vokaler	23.
2.	Konsonanter	25.
V.	Ljudens förening	27.
1.	Förening af tvenne vokaler	27.
2.	Förening af ett vokalljud med ett konsonantljud	29.
	A. Vokalljudet före konsonantljudet	29.
	B. Vokalljudet efter konsonantljudet	30.
VI.	Ljudens modifikation	31.
1.	Vokaler	32.
2.	Konsonanter	33.
VII.	Ljudens Aspiration	35.
1.	Strupaspiration	35.
2.	Munaspiration	36.
3.	Slutaspiration	37.
VIII.	Ljudens förening till ord	47.
1.	Enstafviga ord	48.
2.	Två- och flerstafviga ord	49.
	A. Första stafvelsen	49.
	B. Andra och tredje stafvelserna	57.
IX.	Ljudens jemvigt	64.
1.	Vokaler	65.
	A. Vokalljudens kvalitet	65.
	B. Vokalljudens quantitet	66.
2.	Konsonanter	71.
	A. Ljudförstärkning	71.
	B. Ljudförmildring	75.
	I. Geminatonens förenkling och quantitetens förkortning	75.
	II. Förmildring af tennes till mediæ och liquidæ	76.
III.	Bortlemnande af tennes	79.
1.	Aspirationsljudet	83.
2.	Liquidæ l, n, r, såsom slutljud	91.
X.	Ljudens harmoni	92.
1.	Sammandragning	93.
	Infinit. och Caritivi kasusformer	101.
2.	Assimilation	118.
XI.	Stafvelse-delning (Diæresis)	119.
XII.	Några andra ljudbildnings-momenter	121.
1.	Insättning	121.
2.	Uteslutning	123.
3.	Tillägg af ljud i ordens slut	124.
4.	Bortlemnande af ljud i ordens slut	127.
XIII.	Ljudens tonhöjd	129.
XIV.	Tillämpning af det föregående på den finska verskonsten	136.

~~21. II. 39~~

suom. kieli 3.

Akiander

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 101 9799

x

